

De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen

**TSA 2010 voor het Vlaamse Gewest
(incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)**

Karolien Weekers

Studiedienst van de Vlaamse Regering

Vlaamse overheid

De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen

TSA 2010 voor het Vlaamse Gewest

(incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)

Karolien Weekers

Samenstelling

Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid
Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR)

Karolien Weekers

Leden Stuurgroep & Begeleidingscomité

Jan Van Praet, Toerisme Vlaanderen
Christel Leys, Departement Internationaal Vlaanderen
Pieter De Maesschalck, Josée Lemaître en Thierry Vergeynst,
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Verantwoordelijke uitgever

Josée Lemaître
Administrateur-generaal
Boudewijnlaan 30 bus 23
1000 Brussel

Lay-out cover

Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid
Communicatie
Patricia Van Dichel

Druk

Agentschap voor Facilitair Management

Depotnummer

D/2012/3241/368

<http://www.vlaanderen.be/svr>

Inhoudstafel

Inleiding	8
DEEL I TSA VLAAMS GEWEST	9
1. TSA-tabellen 1 en 2	9
1.1. Volumes	10
1.1.1. Tien groene cellen.....	11
1.1.2. Tien oranje cellen.....	14
1.1.3. Vier rode cellen.....	15
1.1.4. Resultaten	15
1.2. Bestedingen.....	16
1.2.1. Algemene bestedingen TSA-tabellen 1 en 2	17
A. Zes groene cellen	17
B. Veertien oranje cellen	29
C. Vier rode cellen.....	32
1.2.2. Transportkosten tussen thuis en vakantiebestemming	33
A. Personenvervoer door de lucht	33
B. Personenvervoer over de weg.....	34
1.2.3. Uitgaven aan reisorganisaties, touroperators en gidsen	36
1.3. Totaalbeeld TSA-tabellen 1 en 2.....	37
2. TSA-tabel 4	40
2.1. Toeristische consumptie	40
2.1.1. Toeristische consumptie door tweede verblijvers en VFK's.....	40
A. Tweede verblijvers aan de kust	40
B. Tweede verblijvers in de Vlaamse regio's	41
2.1.2. Toeristische consumptie door dagzakentoeeristen	42
2.2. Waarde van de accommodatie in eigen vakantiehuizen	45
2.3. 'Social transfers in kind'	45
2.3.1. Subsidies voor toerisme en voor cultuur en recreatie, in zoverre ze toeristisch zijn	46
A. Gebruikstabellen IOT 2007.....	46
B. Vlaamse subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie	47
i. Vlaamse begroting	47
ii. Subsidies door Toerisme Vlaanderen	51
iii. Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven	53
iv. Totaal aan Vlaamse subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie	54
C. Provinciale subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie	54
D. Totaalbedrag subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie	62
2.3.2. Subsidies voor vervoer	63
2.3.3. Totale omvang van de 'social transfers in kind'	65
2.4. Andere vormen van toerismeconsumptie	65

2.5. Totaalbeeld TSA-tabel 4	65
3. TSA-tabel 5	68
3.1. Het aanbod	68
3.1.1. Toeristische producenten of bedrijfstakken in de kolommen	68
3.1.2. Toeristische producten en diensten in de rijen	71
3.2. Intermediair verbruik en toegevoegde waarde	74
3.3. Totaalbeeld TSA-tabel 5	74
4. TSA-tabel 6	76
4.1. De opbouw van TSA-tabel 6	76
4.2. Totaalbeeld TSA-tabel 6	78
4.3. De economische betekenis van toerisme	80
5. TSA-tabel 7	82
5.1. Bronnen en methoden voor berekening tewerkstelling in de toeristische sector	82
5.2. De cijfers voor 2010	83
5.3. TSA-tabel 7 in relatie tot de andere TSA-tabellen	86
DEEL II SCHATTING TSA BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	88
1. TSA-tabellen 1 en 2	88
2. TSA-tabel 4	92
3. TSA-tabel 5	92
4. TSA-tabel 6	95
5. TSA-tabel 7	97
5.1. De cijfers voor 2010	97
5.2. TSA-tabel 7 in relatie tot de andere TSA-tabellen	99
DEEL III BENCHMARK ECONOMISCHE INDICATOREN TOERISME IN HET VLAAMSE EN BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE GEWEST	101
1. Bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie	101
2. Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme	103
3. Tewerkstelling in de sector toerisme	104
REFERENTIELIJST	106

TABELLENLIJST

Tabel 1	TSA-tabellen 1 en 2, opsplitsing van groepen toeristen	9
Tabel 2	Beschikbaarheid van informatie over de volumes toeristen in TSA-tabellen 1 en 2	10
Tabel 3	Aantal daguitstappen door Belgen in 2010-2011, opgesplitst naar herkomst en bestemming	11
Tabel 4	Totaal aantal buitenlandse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010	12
Tabel 5	Totaal aantal Belgische overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar logiesvorm en macrobestemming	12
Tabel 6	Totaal aantal Belgische overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar herkomst en macrobestemming	13
Tabel 7	Totaal aantal Vlaamse korte en lange vakanties in 2010, opgesplitst naar bestemming	13
Tabel 8	Totaal aantal buitenlandse overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar motief, logiesvorm en macrobestemming	14
Tabel 9	Aantal Belgische zakelijke overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar herkomst en motief	14
Tabel 10	Resultaten met betrekking de volumes toeristen in TSA-tabellen 1 en 2 voor de TSA 2010, in vergelijking met de resultaten uit de TSA 2008	16
Tabel 11	Beschikbaarheid van informatie over de bestedingen door toeristen in TSA-tabellen 1 en 2	17
Tabel 12	Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst, bestedingscategorie en macrobestemming - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	18
Tabel 13	Totale bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en in prijzen 2010	21
Tabel 14	Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen aan de Vlaamse kust in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	22
Tabel 15	Gemiddelde besteding door Belgische verblijfstoeristen in de Vlaamse regio's in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en uitgedrukt in euro en prijzen 2010	23
Tabel 16	Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in de Vlaamse regio's in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	23
Tabel 17	Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in de kunststeden in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie. Uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	24
Tabel 18	Totale bestedingen door Waalse en Brusselse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en in prijzen 2010	24
Tabel 19	Totale bestedingen door Vlaamse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en prijzen 2010	25
Tabel 20	Bestedingen door Franse, Nederlandse en Britse dagtoeristen aan de kust in 2009 en 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)	26

Tabel 21	Bestedingen door buitenlandse dagtoeristen in de kunststeden in 2010 voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)	26
Tabel 23	Bestedingen door Vlaamse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar macrobestemming en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010).....	28
Tabel 24	Bestedingen door Brusselse en Waalse dagtoeristen in 2011, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010).....	29
Tabel 25	Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in 2010, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	30
Tabel 26	Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in 2010, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010).....	30
Tabel 27	Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in 2010, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010).....	31
Tabel 28	Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in 2010, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	32
Tabel 29	Berekening van het gebruik van luchtvervoer in het Vlaamse Gewest door Vlamingen en niet-Vlamingen op basis van de gebruikstabellen uit de IOT 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007) en toepassing van de aandelen van dit gebruik op het aanbod dat in rekening wordt gebracht in TSA-tabel 6 (in euro en prijzen 2010).....	34
Tabel 30	Lengte van het Belgische wegennet in 2010, opgesplitst naar gewest en soort weg, uitgedrukt in kilometer.....	34
Tabel 31	Berekening van het aantal wagens en de bestedingen (in prijzen 2010) aan het gebruik van deze wagens door Vlaamse dagtoeristen, opgesplitst naar bestemming	35
Tabel 32	Berekening van het aantal autovakanties door Vlamingen in het Vlaamse Gewest in 2010.....	35
Tabel 33	Berekening van het aantal autovakanties door Vlamingen naar Wallonië en het buitenland in 2010	36
Tabel 34	Berekening van het gebruik van de diensten van Vlaamse reisbureaus en touroperators door Vlamingen en niet-Vlamingen op basis van de gebruikstabellen uit de IOT 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007) en toepassing van de aandelen van dit gebruik op het aanbod dat in rekening wordt gebracht in TSA-tabel 6 (in euro en prijzen 2010).....	36
Tabel 35	Berekening van het aantal reizen waar beroep werd gedaan op bemiddeling, opgesplitst naar herkomst en bestemming in 2010.....	37
Tabel 36	TSA-tabel 1: consumptie-uitgaven van het inkomend toerisme in het Vlaamse Gewest 2010 per bestedingscategorie, opgesplitst naar herkomst, dag- of verblijfstoerist en motief, uitgedrukt in euro en prijzen 2010	38
Tabel 37	TSA-tabel 2: consumptie-uitgaven van het intern toerisme in het Vlaamse Gewest 2010 per bestedingscategorie, opgesplitst naar herkomst, dag- of verblijfstoerist en motief, uitgedrukt in euro en prijzen 2010.....	39
Tabel 38	Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven aan de kust in 2010 - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010).....	41

Tabel 39	Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven (vaste standplaatsen op campings) aan de kust in 2010 - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	41
Tabel 40	Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven in de Vlaamse regio's in 2010 - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)	42
Tabel 41	Berekening van het aantal MICE-dagzakentoeeristen 2010 op basis van aankomsten MICE 2004	43
Tabel 42	Berekening van het aantal niet-MICE-dagzakentoeeristen 2010 op basis van aankomsten MICE 2004	43
Tabel 43	Bestedingen door dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)	44
Tabel 44	Sociale overdrachten cultuur en recreatie - regionale gebruikstabel 2007 (in euro en prijzen 2010).....	46
Tabel 45	Opgenomen kredieten van het departement IV in 2010 (in euro)	47
Tabel 46	Opgenomen kredieten van het departement CJSM in 2010 (in euro)	48
Tabel 47	Opgenomen kredieten van het departement RWO in 2010 (in euro).....	50
Tabel 48	Opgenomen kredieten uit de Vlaamse Begroting in 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010)	50
Tabel 49	Opgenomen kredieten voor investeringen door Toerisme Vlaanderen in 2010 (in euro)	53
Tabel 50	Opgenomen subsidies en investeringen door Toerisme Vlaanderen in 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010)	53
Tabel 51	Opgenomen kredieten uit het Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven in 2010 (in euro)	54
Tabel 52	Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep Toerisme (in euro).....	55
Tabel 53	Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep provinciale recreatiedomeinen (in euro).....	56
Tabel 54	Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep Cultuur en Ontspanning (in euro).....	58
Tabel 55	Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep kunsten (in euro).....	60
Tabel 56	Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010).....	62
Tabel 57	Totaal aan sociale overdrachten voor toerisme, cultuur en recreatie in 2008 en 2010, in absolute cijfers (in euro en prijzen 2008 en 2010) en in %.....	63
Tabel 58	Opgenomen kredieten van het departement MOW – gemeenschappelijk vervoer in 2010 (in euro)	63
Tabel 59	Subsidies 2010 aan de NMBS-groep, opgenomen in het Beheerscontract 2008-2012 (in euro) en opgesplitst naar aandeel personenvervoer.....	64
Tabel 60	Opgenomen kredieten voor subsidies van het departement MOW – technische ondersteuning luchthavens in 2010 (in euro).....	64
Tabel 61	TSA-tabel 4: totale toerismeconsumptie in het Vlaamse Gewest in 2010 (in euro en prijzen 2010).....	67
Tabel 62	Omzetten ISIC codes uit RMF 2008 naar de bedrijfstakken in de IOT	69
Tabel 63	Omzetten CPC codes uit RMF 2008 naar de productcodes in de IOT.....	72
Tabel 64	TSA-tabel 5: het aanbod van toeristische en andere producten en diensten in toeristische en andere bedrijfstakken in het Vlaamse Gewest in 2010 (in euro en in prijzen 2010)	75

Tabel 65	Het berekenen van de toerismeratio's in TSA-tabel 6, uitgedrukt in euro en prijzen 2010.....	77
Tabel 66	De Vlaamse toerismeratio's in TSA-tabel 6, vergeleken met deze uit enkele Europese landen, in %.....	78
Tabel 67	TSA-tabel 6 (rechterdeel): totale aanbod en toeristische consumptie in het Vlaamse Gewest in 2010, uitgedrukt euro en prijzen 2010.....	79
Tabel 68	Indicatoren voor het belang van toerisme in de economie in het Vlaamse Gewest in 2010 (prijzen 2010).....	81
Tabel 69	Directe toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest in 2010 (prijzen 2010), per bedrijfstak.....	81
Tabel 70	TSA-tabel 7: de totale tewerkstelling van loontrekkenden, zelfstandigen en helpers en jobstudenten (in vestigingen, jobs, regime en VTE) in de sector toerisme in het Vlaamse Gewest, naar geslacht en regime in 2010.....	84
Tabel 71	Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, opgesplitst naar deelsector en naar vorm van tewerkstelling in het Vlaamse Gewest.....	86
Tabel 72	Bestedingen door dagtoeristen en verblijfstoeristen in 2011 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief ontspanning, naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (prijzen 2010).....	88
Tabel 73	Bestedingen door verblijfstoeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (prijzen 2010).....	89
Tabel 74	Bestedingen door verblijfstoeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010).....	89
Tabel 75	Bestedingen door dagzakentoeeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief MICE en 'andere zaken', opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (prijzen 2010).....	90
Tabel 76	TSA-tabellen 1 en 2: bestedingen door intern en inkomend toerisme in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010, in euro en prijzen 2010.....	91
Tabel 77	TSA-tabel 4: totale toerismeconsumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010, in euro en prijzen 2010.....	92
Tabel 78	Omzetten ISIC- en CPC codes uit RMF 2008 naar de codes in de IOT.....	93
Tabel 79	TSA-tabel 5: het aanbod van toeristische en andere producten in toeristische en andere bedrijfstakken in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010 (in euro en in prijzen 2010).....	94
Tabel 80	TSA-tabel 6 (rechts deel): totale aanbod en toeristische consumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010, uitgedrukt euro en prijzen 2010.....	96
Tabel 81	TSA-tabel 7: de totale tewerkstelling van loontrekkenden, zelfstandigen en helpers en jobstudenten (in vestigingen, jobs, regime en VTE) in de sector toerisme in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, naar geslacht en regime in 2010.....	98
Tabel 82	Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, opgesplitst naar deelsector en naar vorm van tewerkstelling in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.....	100
Tabel 83	Aandeel van de toegevoegde waarde van verschillende groepen van bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde van het Vlaamse Gewest in 2010, in %.....	101
Tabel 84	Aandeel van de toegevoegde waarde van de toeristische bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde, berekend op basis van TSA-tabel 6 in verschillende Europese landen.....	102
Tabel 85	Aandeel van toerisme in de bruto toegevoegde waarde, berekend op basis van TSA-tabel 6 in verschillende Europese landen.....	103

Tabel 86	Het aandeel van tewerkstellingen in de toeristische sector in de totale tewerkstelling in verschillende Europese landen die TSA-tabel 7 opmaakten	104
Tabel 87	Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, in verschillende Europese landen die TSA-tabel 7 opmaakten	105

Inleiding

Het opstellen van de Satellietrekening Toerisme (TSA) wordt voor het Vlaamse Gewest uitgevoerd door de Studiedienst van de Vlaamse Regering, in samenwerking met het departement Internationaal Vlaanderen en Toerisme Vlaanderen, die vertegenwoordigd zijn in de Stuurgroep. Binnen deze Stuurgroep worden alle beslissingen genomen in het kader van het opstellen van de TSA voor het Vlaamse Gewest.

Een Satellietrekening Toerisme wordt in de internationale literatuur afgekort als TSA (Tourism Satellite Account). Een TSA is een internationaal erkend instrument om de economische betekenis van toerisme in kaart te brengen. De toeristische sector is geen eenvoudig afgebakende of duidelijk zichtbare economische sector, maar eerder een amalgaam van (delen van) verschillende bedrijfstakken. Vaak wordt slechts een deel van de output van deze bedrijfstakken voor toeristische consumptie gebruikt. Vandaar dat een TSA noodzakelijk is. Aan de aanbodzijde brengt ze de verschillende noodzakelijke functionele onderdelen van de nationale rekeningen samen en tegelijkertijd verbindt de TSA dit aanbod met de werkelijke toeristische consumptie.

De eerste TSA voor het Vlaamse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werd in maart 2012 voorgesteld en had betrekking op de situatie in 2008. Er verscheen een uitgebreid methodologisch rapport (Weekers, 2012) waarin de internationale methodologie wordt besproken en toegepast wordt op de Vlaamse case. De internationale basisdocumenten voor de opmaak van een TSA zijn 'Tourism Satellite Accounts: Recommended Methodological Framework' (UNSD, et al., 2008) of RMF, en 'International Recommendations for Tourism Statistics', (UNSD & WTO, 2008) of IRTS.

In dit rapport wordt de TSA 2010 voorgesteld. Een volledige satellietrekening toerisme bestaat uit 10 tabellen, die hieronder worden weergegeven. Voor de TSA 2010 wordt de focus gelegd op TSA-tabellen 1, 2, 4, 5, 6 en 7 en het verband tussen deze tabellen. TSA-tabel 9 over de collectieve overheidsuitgaven voor toerisme wordt begin 2013 ontwikkeld.

- TABEL 1: Consumptie-uitgaven inkomend toerisme
- TABEL 2: Consumptie-uitgaven van intern toerisme
- ~~TABEL 3: Consumptie-uitgaven van uitgaand toerisme~~
- TABEL 4: Binnenlandse toerisme-uitgaven
- TABEL 5: Bruto Toegevoegde Waarde van toerismesectoren en andere sectoren
- TABEL 6: Binnenlands aanbod en binnenlands Toerisme verbruik per product
- TABEL 7: Werkgelegenheid
- ~~TABEL 8: Investerings~~
- ~~TABEL 9: Collectieve overheidsuitgaven voor toerisme~~
- ~~TABEL 10: Niet-monetaire indicatoren~~

Voor de methode en opbouw van deze TSA-tabellen wordt steeds verwezen naar het uitgebreid methodologisch rapport over de Vlaamse TSA 2008 (Weekers, 2012). Enkel indien er nieuwe methoden worden gevolgd, worden deze in dit rapport uitgebreid besproken. De resultaten komen uiteraard wel uitvoerig aan bod. In dit rapport wordt in de eerste plaats de TSA voor het Vlaamse Gewest uitgewerkt. In een tweede deel wordt een schatting gemaakt voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In het derde en laatste deel ten slotte, wordt het eindresultaat van de TSA 2010, met name de economische betekenis van toerisme in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest vergeleken met resultaten in andere landen en met het economische belang van andere sectoren in het Vlaamse Gewest.

DEEL I TSA VLAAMS GEWEST

Het opstellen van de TSA voor het Vlaamse Gewest gebeurt op basis van de methode beschreven in het RMF 2008. Hoe dat precies in zijn werk gaat, welke bronnen worden gebruikt en wat de resultaten zijn voor het invullen van de verschillende cellen in de verschillende tabellen, wordt hieronder in detail besproken. In de eerste plaats komen TSA-tabellen 1 en 2 aan bod, daarna is er ruimte voor de opmaak van TSA-tabel 4. Vervolgens wordt de constructie van TSA-tabel 5 besproken, waarna alle details worden gegeven over de opbouw van TSA-tabel 6. In een laatste stuk komt de opbouw van TSA-tabel 7 aan bod.

1. TSA-tabellen 1 en 2

Aan de consumptiezijde worden in eerste instantie twee tabellen ingevuld: in TSA-tabel 1 wordt het inkomend toerisme opgenomen; in TSA-tabel 2 het intern toerisme. We hebben informatie nodig voor meerdere categorieën van toeristen. In de eerste plaats onderscheiden we dag- en verblijfstoeristen. Daarnaast maken we een onderscheid volgens het doel van de reis: ontspanning, MICE (Meetings, Incentives, Congressen & Evenementen) of andere beroepsdoeleinden. Voor TSA-tabel 1 moeten we daarenboven de herkomst van de toeristen kennen en voor TSA-tabel 2 moeten we weten of de toeristen in het Vlaamse Gewest verblijven of hun bestemming elders is. Tabel 1 geeft een overzicht van deze verschillende categorieën, per TSA-tabel.

Tabel 1 TSA-tabellen 1 en 2, opsplitsing van groepen toeristen

TSA-tabel 1: Inkomend toerisme			TSA-tabel 2: Intern toerisme		
1a: Walen en Brusselaars in het Vlaamse Gewest	Dag- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen	2a: Vlamingen in het Vlaamse Gewest	Dag- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen
	Verblijfs- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen		Verblijfs- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen
1b: Buitenlanders in het Vlaamse Gewest	Dag- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen	2b: Vlamingen die vertrekken naar Brussel of Wallonië of het buitenland	Dag- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen
	Verblijfs- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen		Verblijfs- toeristen	Ontspanning MICE andere zakenreizen

Hierna wordt aangegeven hoe de volumes en bestedingen van alle groepen toeristen worden ingevuld. Om de beschikbaarheid en kwaliteit van de informatie eenvoudig voor te stellen, werken we met drie kleurencodes: groen, oranje en rood. Elke cel in de TSA-tabellen 1 en 2 beoordelen we en geven we een kleurcode.

- Een code groen betekent dat de informatie die ter beschikking is, voldoende betrouwbaar is om te gebruiken in het kader van de TSA. Daarenboven kan de informatie zonder al te veel bewerkingen in de TSA-tabellen ingevoegd worden. Er zal uiteraard wat rekenwerk zijn en er zullen eventueel wat assumpties ingevoegd moeten worden in functie van de toe te passen methodiek, maar de basiskwaliteit van het materiaal blijft behouden.
- Een code oranje betekent dat er informatie ter beschikking is, maar dat deze niet rechtstreeks de informatie aanlevert die we zoeken. Dat betekent dat we voor de TSA-

tabellen vele gegevens uit onderzoeken moeten combineren, wat tot gevolg heeft dat er heel wat assumpties moeten meegenomen worden en er heel veel rekenwerk zal schuilgaan achter de uiteindelijk cijfers. Hoe meer assumpties en hoe meer rekenwerk, hoe minder betrouwbaar het uiteindelijke cijfer zal zijn.

- Een code rood betekent ten slotte dat er geen informatie beschikbaar is of dat de beschikbare informatie niet voldoende betrouwbaar of kwalitatief is voor het gebruik in een TSA-tabel.

Achtereenvolgens komen de volumes en de bestedingen aan bod. In het derde deel brengen we alles samen en bespreken we de totale bestedingen in TSA-tabellen 1 en 2.

1.1. Volumes

Hierna bespreken we welke informatie beschikbaar is voor TSA-tabellen 1 en 2, op welke manier we de cijfers berekenen en wat de resultaten zijn.

Tabel 2 Beschikbaarheid van informatie over de volumes toeristen in TSA-tabellen 1 en 2

Categorieën in TSA-tabel 1			Code	Bron
Walens en Brusselaars	Dag-toeristen	Ontspanning	Groen	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Oranje	TIC 2010, MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	Groen*	WES 2010, TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	Oranje	TIC 2010, MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	
Buitenlanders	Dag-toeristen	Ontspanning	Groen	WES 2011, Westtoer 2009, Travelpac 2010
		MICE	Oranje	TIC 2010, MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	Groen*	TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	Groen	TIC 2010
		andere zakenreizen	Groen	TIC 2010
Categorieën in TSA-tabel 2			Code	Bron
Vlamingen in het Vlaamse Gewest	Dag-toeristen	Ontspanning	Groen	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Oranje	TIC 2010, MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	Groen*	WES 2010, TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	Oranje	TIC 2010, MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	
Vlamingen die vertrekken naar Brussel of Wallonië of het buitenland	Dag-toeristen	Ontspanning	Groen	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Rood	Geen informatie
		andere zakenreizen	Rood	Geen informatie
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	Groen	WES 2010
		MICE	Rood	Bepaalde informatie
		andere zakenreizen	Rood	Bepaalde informatie

* Wel steeds zonder tweede verblijven, VFK,...

We bespreken achtereenvolgens de verschillende groepen toeristen en ordenen de bespreking aan de hand van de kleurencode: eerst de groene codes, daarna de oranje en ten slotte de cellen die een rode code kregen. In een laatste deel brengen we de resultaten samen. Zoals eerder aangegeven bespreken we kort de toegepaste methode wanneer we analoog werken aan de methode die we gebruikten in de TSA 2008 (en uitgeschreven in het rapport: Weekers, 2012). We geven enkel een uitgebreide beschrijving van de methode indien we een andere methode toepassen.

1.1.1. Tien groene cellen

De eerste drie groene cellen hebben betrekking op de Belgische dagtoeristen in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In het kader van de TSA hebben we voor de Belgische daguitstappen de volumes nodig in vier groepen: de Vlaamse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest, de Vlamingen die vertrekken op daguitstap buiten het Vlaamse Gewest, de Brusselse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest en de Waalse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest. Op basis van de informatie verzameld in het Daguitstappenonderzoek, kunnen we de volumes berekenen.

Tabel 3 Aantal daguitstappen door Belgen in 2010-2011, opgesplitst naar herkomst en bestemming

Bestemming	Vlamingen		Brusselaars		Walen	
	#	%	#	%	#	%
Vlaams + Brussels H. Gewest	21.743.520	75,9	1.821.025	52,4	2.687.090	28,6
Vlaams Gewest	19.537.656	68,2	1.563.857	45,0	1.446.895	15,4
Brussels H. Gewest	2.205.864	7,7	257.168	7,4	1.240.195	13,2
Buiten Vlaams + Brussels H. Gewest	6.904.069	24,1	1.654.214	47,6	6.708.330	71,4
Buiten Vlaams Gewest	9.109.933	31,8	1.911.381	55,0	7.948.525	84,6
TOTAAL	28.647.589	100,0	3.475.239	100,0	9.395.420	100,0

Bron: Daguitstappenonderzoek 2011, bewerking SVR.

Volgens tabel 3, zijn er in 2010 in totaal 19.537.656 Vlaamse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest en 3.010.752 Waalse en Brusselse dagtoeristen. We komen uit op 5.890.603 daguitstappen door Vlamingen naar de kunststeden, 4.175.197 Vlaamse daguitstappen naar de kust en 9.471.855 Vlaamse daguitstappen naar de Vlaamse regio's. De Vlamingen vertrekken daarnaast 9.109.993 keer op daguitstap naar een andere regio of een ander land.

Ook de vierde groene cel heeft betrekking op dagtoeristen, met name de buitenlanders die een dagje naar het Vlaamse Gewest komen om te ontspannen. Voor deze groep toeristen doen we een beroep op verschillende onderzoeken. Voor de Nederlandse en Franse dagtoeristen werken we met een onderzoek van Westtoer naar het dagtoerisme aan de kust en met het onderzoek van WES en Toerisme Vlaanderen naar dagtoerisme in de kunststeden¹. Dankzij dat laatste onderzoek kennen we ook de volumes van dagtoeristen uit Duitsland, het Verenigd Koninkrijk en uit alle andere landen. Voor de Britse dagtoeristen werken we daarnaast ook met informatie uit het TravelPac onderzoek.

Uit het onderzoek over dagtoerisme aan de kust leren we dat we in 2009 1.855.887 Franse dagtoeristen en 342.333 Nederlandse dagtoeristen ontvingen. Volgens het Kunststedenonderzoek kwamen er in 2010 daarnaast 4.310.320 buitenlandse dagtoeristen op bezoek: 2.079.980 uit Nederland, 588.910 uit Frankrijk, 438.550 uit Duitsland, 238.070 uit Groot-Brittannië en ten slotte 964.810 uit alle andere landen. Het TravelPac onderzoek 2010 levert informatie over de Britse dagtoeristen in België. Om de dagtoeristen te kunnen tellen die naar de kust komen, nemen we enkel deze die per boot reizen op. We selecteren daarenboven enkel de dagtoeristen voor het motief 'holiday' en voor het motief 'visiting friends and relatives'. De grote groep observaties voor het motief 'miscellaneous' (41%) wordt proportioneel verdeeld over de andere groepen motieven. Op die manier bekomen we 121.960 daguitstappen in het 'holiday' motief en 4.212 daguitstappen in het VFR-motief. Dat maakt een totaal van 126.172 Britse daguitstappen aan de kust.

Voorlopig kennen we het aantal buitenlandse dagtoeristen in de Vlaamse regio's niet, hierover is geen bronmateriaal beschikbaar. Vandaar dat we op zoek gingen naar een manier om deze gegevens te schatten. We kennen wel het aantal buitenlandse daguitstappen in de kunststeden en aan de kust. We kennen ook de daguitstappen van de Belgen. Als we beide cijfers naast elkaar zetten, stellen we eenzelfde verhouding vast tussen de macrobestemmingen: bij de Belgen en de buitenlanders zijn er respectievelijk 1,86 en 1,87 keer meer daguitstappen naar de steden dan

¹ We werken nu op een andere manier dan in de vorige TSA gezien de beschikbaarheid van nieuwe data (Kunststedenonderzoek) en gezien andere onderzoeken niet meer beschikbaar zijn (WES reisomnibus en CVTO).

naar de kust. We kennen voor de Belgen ook het aantal daguitstappen naar de Vlaamse regio's: deze liggen 1,22 keer zo hoog als deze naar de kunststeden. Als we deze ratio toepassen op het aantal buitenlandse daguitstappen naar de kunststeden, komen we uit op een totaal van 5.266.831 buitenlandse daguitstappen naar de Vlaamse regio's. We gaan er aldus van uit dat de buitenlanders hun daguitstappen op eenzelfde manier indelen over de macrobestemmingen kust, kunststeden en regio's dan de Belgen, aangezien dit het geval is voor de spreiding tussen de kust en de kunststeden.

Ter staving van dit cijfer hebben we een andere ratio bekeken. Als we de verhouding tussen het aantal Nederlandse aankomsten in de kunststeden en de Vlaamse regio's (x1,20) toepassen op het aantal Nederlandse daguitstappen in de kunststeden, dan komen we uit op een totaal van 2.489.652 Nederlandse daguitstappen in de Vlaamse regio's. Leggen we beide geschatte cijfers naast elkaar dan zouden de Nederlandse daguitstappen in de Vlaamse regio's 47% uitmaken van alle buitenlandse daguitstappen in de Vlaamse regio's. Dat lijkt ons een aannemelijk aandeel aangezien de Nederlandse daguitstappen in de steden 48% uitmaken van het totaal aantal buitenlandse daguitstappen. Daarom stellen we voor om voor de Vlaamse regio's verder te werken met het geschatte volume van 5.266.831 buitenlandse dagtoeristen.

Dat brengt het totaal aantal buitenlandse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest anno 2010 op 11.881.543. Dat is iets lager dan het totaal aantal dat we in de TSA 2008 berekenden (bijna 13 miljoen), maar dit cijfer lijkt aannemelijker aangezien we toen ruim 10 miljoen Nederlanders telden (op basis van het CVTO-onderzoek naar vrijetijdsactiviteiten) en we nu uitkomen op ongeveer de helft.

Tabel 4 Totaal aantal buitenlandse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010

	Kust (2009) (2010 voor VK)	Kunststeden (2011) excl. Brussel	Vlaamse regio's (schatting 2010)	Totaal
Nederland	342.333	2.079.980	?	2.422.313
Frankrijk	1.835.887	588.910	?	2.424.797
Duitsland	?	438.550	?	438.550
Verenigd Koninkrijk	126.172	238.070	?	964.810
Andere landen	?	964.810	?	364.242
TOTAAL	2.304.392	4.310.320	5.266.831	11.881.543

Bron: Daguitstappenonderzoek 2011, VLA VAK 2011, Westoer 2009, TravelPac 2010, bewerking SVR.

Ook de telling van de Vlaamse (TSA-tabel 2), Waalse en Brusselse (TSA-tabel 1) verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest (ter ontspanning) krijgt een groene code. Uit het onderzoek 'Toerisme in Cijfers 2010' (TIC) van Toerisme Vlaanderen kennen we het aantal overnachtingen door Belgen in de commerciële logies (inclusief verhuur via immokantoren) in het Vlaamse Gewest. Aan de hand van het KiTS-onderzoek 2010 voegen we het volume van de directe verhuur toe in de macrobestemming kust. In tabel 5 geven we per soort overnachting en per macrobestemming het aantal overnachtingen weer. In totaal tellen we 16.992.872 Belgische overnachtingen in het Vlaamse Gewest.

Tabel 5 Totaal aantal Belgische overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar logiesvorm en macrobestemming

	Kust	Vlaamse regio's	Kunststeden (exclusief Brussel)	Totaal
Hotels, campings, vakantieparken, logies voor doelgroepen	3.381.345	4.127.068	681.662	8.190.075
Verhuur via immokantoren kust	4.172.281	-	-	4.172.281
Directe verhuur kust	4.630.426	-	-	4.630.426
TOTAAL	12.184.052	4.127.068	681.662	16.992.782

Bron: TIC 2010, KiTS 2010.

Deze Belgische overnachtingen kunnen we vervolgens opsplitsen volgens gewest door een beroep te doen op het WES-onderzoek met betrekking tot de commerciële vakanties in Vlaanderen. In deze studie worden de korte en lange vakanties samengevoegd, waarbij de reiziger betaalt voor zijn logies. Op basis van het gemiddeld aantal overnachtingen per vakantie van Vlamingen, Walen en Brusselaars per macrobestemming (opgevraagd via Toerisme Vlaanderen bij WES) kunnen we dan het totaal aantal overnachtingen in 2010 berekenen. Op die manier bekomen we een ratio voor de regionale verdeling van de Belgische overnachtingen per macrobestemming. In tabel 6 worden de details weergegeven.

Tabel 6 Totaal aantal Belgische overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar herkomst en macrobestemming

		Reizen WES 2010	Overnachtingen WES 2010			Belgen TIC/KiTS 2010	Ratio WES toegepast op TIC 2010
		Aantal	Gem. # / reis	TOTAAL	%		
Kust	Vlamingen	1.278.480	5,50	7.031.640	74,3	12.184.052	9.054.750
	Brusselaars	102.480	6,40	655.872	6,9		844.576
	Walen	300.720	5,90	1.774.248	18,8		2.284.726
Regio's	Vlamingen	871.780	3,70	3.225.586	96,4	4.127.068	3.977.597
	Brusselaars	10.920	2,60	28.392	0,8		35.011
	Walen	27.300	3,40	92.820	2,8		114.460
Kunst- steden	Vlamingen	153.900	1,90	292.410	89,8	681.662	611.970
	Brusselaars	1.800	5,00	9.000	2,8		18.836
	Walen	24.300	1,00	24.300	7,5		50.856

Bron: WES 2010, TIC 2010, KiTS 2010, bewerking SVR.

Het resultaat van deze bewerkingen op de WES-data toont aan dat 74,3% van de overnachtingen aan de kust Vlaamse overnachtingen zijn; 6,9% zijn Brusselse en 18,8% Waalse overnachtingen. In de Vlaamse regio's gebeurt maar liefst 96,4% van de overnachtingen door Vlamingen, enkel 0,8% door Brusselaars en 2,8% door Walen. In de kunststeden² zijn er 89,9% Vlaamse overnachtingen, 2,8% Brusselse overnachtingen en 7,5% Waalse overnachtingen. Deze ratio's kunnen we per macrobestemming toepassen op het totaal aantal Belgische overnachtingen uit 'Toerisme in Cijfers 2008'. Op die manier bekomen we de totale overnachtingen in het Vlaamse Gewest door Vlamingen (13.644.316), door Brusselaars (898.423) en door Walen (2.450.042).

De zevende groene cel heeft betrekking op Vlaamse toeristen die zich ontspannen in Brussel, Wallonië of in het buitenland (TSA-tabel 2). Voor het berekenen van het aantal verblijfstoeristen, vertrekken we van het aantal reizen. Op basis van de WES-studie 'Het reisgedrag van de Belgen' kennen we het aantal reizen van de Vlamingen voor het motief ontspanning. Op basis van de bruto-participatiecijfers van Vlamingen kunnen we het totaal aantal korte en lange vakanties van Vlamingen berekenen, die we verder opsplitsen naar bestemming. In totaal waren er in 2010 7.390.432 reizen door Vlamingen naar Wallonië en naar het buitenland. Zoals gezegd kennen we het aantal reizen naar Brussel niet.

Tabel 7 Totaal aantal Vlaamse korte en lange vakanties in 2010, opgesplitst naar bestemming

	Brutoparticipatie WES	Totaal aantal vakanties	Bestemming		
			Vlaanderen en Brussel	Wallonië	Buitenland
Lange vakanties	103,2	6.452.046	1.212.985	348.411	4.884.199
Korte vakanties	55,4	3.463.599	1.309.240	568.030	1.589.792
TOTAAL			2.522.225		7.390.432

Bron: WES 2010, bewerking SVR.

² Hierbij dient wel de bemerking gemaakt te worden dat in de WES-data Brussel mee is opgenomen in de kunststeden. De ratio voor de regionale verdeling in de kunststeden inclusief Brussel (WES) passen we daarom wel toe op de TIC-cijfers voor de kunststeden exclusief Brussel.

De laatste drie groene cellen hebben betrekking op de buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest (TSA-tabel 1). Deze drie cellen zijn in te vullen op basis van het onderzoek 'Toerisme in Cijfers 2010' (TIC) van Toerisme Vlaanderen. Wat het zakentoeerisme betreft, voeren we geen enkele bewerking uit op de cijfers: in 2010 waren er 812.913 buitenlandse MICE-overnachtingen en 1.174.504 buitenlandse andere zakelijke overnachtingen. Voor het motief ontspanning corrigeren we de cijfers wel. Bij de macrobestemming kust tellen we immers de overnachtingen via immokantoren op en voegen we de overnachtingen via directe verhuur toe.

Zoals af te lezen in tabel 8, komen we op die manier op een totaal van 7.822.030 buitenlandse overnachtingen voor het motief ontspanning in het Vlaamse Gewest in 2010. Al deze overnachtingcijfers kunnen nog verder opgesplitst worden volgens herkomst. Dat zal noodzakelijk zijn voor het berekenen van de totale buitenlandse bestedingen, aangezien toeristen uit verschillende landen een ander uitgavenprofiel hebben. De details over de volumes vanuit de verschillende landen, worden later gegeven bij het onderdeel over de bestedingen.

Tabel 8 Totaal aantal buitenlandse overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar motief, logiesvorm en macrobestemming

	Kust	Vlaamse regio's	Kunststeden (excl. Brussel)	Totaal
Totaal MICE	17.598	410.531	384.784	812.913
Totaal andere beroepsdoeleinden	33.223	666.518	474.763	1.174.504
Totaal ontspanning, waarvan	2.410.189	3.029.519	2.382.322	7.822.030
- Hotels, campings, vakantieparken, logies voor doelgroepen	1.313.121	3.029.519	2.382.322	6.724.962
- Verhuur via immokantoren kust	730.230	-	-	730.230
- Directe verhuur kust	366.838	-	-	366.838

Bron: TIC 2010, KiTS 2010.

1.1.2. Tien oranje cellen

De eerste zes oranje codes hebben betrekking op alle dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest. Het gaat zowel over MICE-dagzakentoeeristen, als over dagzakentoeeristen voor andere beroepsdoeleinden, afkomstig uit het Vlaamse Gewest, uit Brussel en Wallonië en uit het buitenland. Voor dagzakentoeerisme beschikken we op dit moment over geen enkele rechtstreekse bron. Zoals in de TSA 2008, beslissen we daarom om de dagzakentoeeristen in één groep op te nemen in TSA-tabel 4. De bespreking van de volumes en bestedingen van deze groep toeristen komt dan ook later in dit rapport aan bod.

De andere vier oranje codes hebben betrekking op het verblijfszakentoeerisme in het Vlaamse Gewest door Vlamingen, Walen en Brusselaars. We beschikken over de TIC-cijfers met betrekking tot het aantal zakelijke overnachtingen (zowel MICE als andere beroepsdoeleinden) door Belgen, maar we kunnen deze niet opsplitsen naar regio van herkomst. We moeten de Belgische verblijfszakentoeeristen dus verdelen over TSA-tabel 1 (inkomend) en TSA-tabel 2 (intern toerisme).

Tabel 9 Aantal Belgische zakelijke overnachtingen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar herkomst en motief

	# (gewogen) congresgangers in MICE 2004	Gemiddelde verblijfsduur	Totale verblijfsduur in MICE 2004		# overnachtingen TIC 2010 (opgesplitst volgens MICE 2004)	
			Absoluut	%	MICE	Andere beroepsdoeleinden
BELGEN	92	2,17	200	100,0	627.207	660.846
Vlamingen	75	2,07	155	77,5	486.085	512.156
Brusselaars	6	1,83	11	5,5	34.496	36.347
Walen	12	2,83	34	17,0	106.625	112.344

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

We lossen dit probleem net zoals in de TSA 2008 op door te werken met de herkomstgegevens van de individuele congresgangers in de MICE2004-dataset. We passen dezelfde aandelen in verblijfsduur uit 2004 toe op de overnachtingscijfers 2010. We bekomen 486.085 Vlaamse MICE-overnachtingen en 512.156 Vlaamse overnachtingen voor andere beroepsdoeleinden. Voor de Brusselse en Waalse overnachtingen samen, resulteert dat in 141.122 MICE-overnachtingen en 148.690 overnachtingen voor andere beroepsdoeleinden. Hierbij willen we de aandacht vestigen op het feit dat we de overnachtingen voor andere beroepsdoeleinden dus ook opdelen aan de hand van de MICE-dataset, aangezien er geen andere bronnen beschikbaar zijn.

1.1.3. Vier rode cellen

Tenslotte moeten we vaststellen dat er ook vier rode codes zijn: voor het zakentoerisme van Vlamingen in Brussel, Wallonië en het buitenland beschikken we over geen enkele directe bron van informatie. In Wallonië of Brussel is geen onderzoek ter beschikking over het aantal Vlaamse zakentoeeristen. We kunnen in buitenlandse rapporten op zoek te gaan naar informatie over zakentoeerisme, maar het probleem is daar dat we misschien wel cijfers vinden over het aantal Belgen dat zakentoeerist is, maar zonder verdere regionale informatie. Aangezien we maar voor enkele landen over deze informatie met betrekking tot volumes kunnen beschikken en voor de bestedingen zelfs geen informatie hebben, beslisten we om het aantal Vlaamse zakelijke reizen naar het buitenland niet mee op te nemen.

1.1.4. Resultaten

In tabel 10 geven we de tot nu toe verzamelde informatie voor TSA-tabellen 1 en 2 weer. Wanneer we de dagzakentoeeristen niet meerekenen (TSA-tabel 4) komen we tot een totaal volume van een kleine 15 miljoen dagtoeristen en bijna 13,5 miljoen overnachtingen voor het inkomend toerisme (TSA-tabel 1).

De cijfers voor Brusselaars en Walen liggen in de lijn van de cijfers in 2008. We tellen in 2010 wel iets minder Brusselse en Waalse overnachtingen voor het ontspanningsmotief, maar we zien daarnaast een iets hoger cijfer voor de zakelijke overnachtingen. Bij de buitenlandse verblijfstoeristen werden ook dezelfde methoden en bronnen gebruikt. De resultaten voor 2008 en 2010 verschillen in beperkte mate: in 2010 waren er iets meer buitenlandse overnachtingen voor het ontspanningsmotief en iets minder zakelijke overnachtingen in het Vlaamse Gewest dan in 2008. De buitenlandse dagtoeristen werden in 2010 wel anders gemeten. Hoewel we nu over cijfers van veel meer verschillende nationaliteiten beschikken, komen we in 2010 in het totaal uit op 11,8 miljoen dagtoeristen tegenover 13 miljoen in 2008.

Voor het intern toerisme (TSA-tabel 2) tellen we bijna 20 miljoen daguitstappen en ruim 13 miljoen overnachtingen door Vlamingen in het Vlaamse Gewest en daarnaast ruim 9 miljoen vertrekkende daguitstappen en ruim 7 miljoen reizen van Vlamingen die vertrekken naar een ander land of andere regio. Bij het intern toerisme werden dezelfde bronnen en methoden gebruikt als in 2008. In het algemeen zien we een hoger aantal overnachtingen door Vlamingen in Vlaanderen. De stijging doet zich vooral voor in het ontspanningsmotief, maar ook bij de zakelijke overnachtingen. Het aantal Vlamingen dat op reis vertrekt buiten Vlaanderen is tussen 2008 en 2010 in beperkte mate afgenomen. Voor het dagtoerisme voor het ontspanningsmotief hebben we exact dezelfde cijfers gebruikt dan in 2008. Het dagzakentoeerisme wordt opgenomen in TSA-tabel 4, aangezien deze niet op te splitsten zijn naar herkomst.

Tabel 10 Resultaten met betrekking de volumes toeristen in TSA-tabellen 1 en 2 voor de TSA 2010, in vergelijking met de resultaten uit de TSA 2008

Categorieën in TSA-tabel 1			TSA 2008	TSA 2010	BRONNEN
Walens en Brusselaars	Dag-toeristen	Ontspanning	3.010.752	3.010.752	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	TSA-T4	TSA-T4	TIC 2010, MICE 2004
		Andere zakenreizen	TSA-T4	TSA-T4	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	4.796.411	3.348.466	WES 2010, TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	129.624	141.122	TIC 2010, MICE 2004
		Andere zakenreizen	135.896	148.690	
Buiten-Landers	Dag-toeristen	Ontspanning	13.564.366	11.881.543	Daguitstappenonderzoek 2011, VLA VAK 2011, Westtoer 2009, TravelPac 2010
		MICE	TSA-T4	TSA-T4	TIC 2010, MICE 2004
		Andere zakenreizen	TSA-T4	TSA-T4	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	7.800.836	7.822.030	TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	933.180	812.913	TIC 2010
		Andere zakenreizen	1.185.487	1.174.504	TIC 2010
Categorieën in TSA-tabel 2			TSA 2008	TSA 2010	BRONNEN
Vlamingen in het Vlaamse Gewest	Dag-toeristen	Ontspanning	19.537.655	19.537.655	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	TSA-T4	TSA-T4	TIC 2010, MICE 2004
		Andere zakenreizen	TSA-T4	TSA-T4	
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	12.213.338	13.644.316	WES 2010, TIC 2010, KiTS 2010
		MICE	446.482	486.085	TIC 2010, MICE 2004
		Andere zakenreizen	468.086	512.156	
Vlamingen die vertrekken naar Brussel of Wallonië of het buitenland	Dag-toeristen	Ontspanning	9.109.933	9.109.933	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	-	-	Geen informatie
		Andere zakenreizen	-	-	Geen informatie
	Verblijfs-toeristen	Ontspanning	7.698.050	7.390.432	WES 2010
		MICE	-	-	Bepaalde informatie
		Andere zakenreizen	-	-	Bepaalde informatie

1.2. Bestedingen

De bestedingen door toeristen zijn essentieel voor de TSA. Deze bestedingen vormen immers de essentie van de toeristische consumptie en bepalen de uiteindelijke impact van de sector toerisme op de Vlaamse economie³. De totale bestedingen kunnen we het best schatten als we over gemiddelde bestedingscijfers per persoon per nacht beschikken en als we de juiste volumes van toeristen kennen.

Hieronder zullen we niet meer in detail ingaan op de manier waarop we de bestedingen van de verschillende groepen toeristen kunnen berekenen, aangezien dat in het eerste rapport over de TSA 2008 uitgebreid werd beschreven. We blijven wel werken met de kleurencodes en bespreken telkens kort de bronnen en de methode in het eerste deel. In een tweede deel bespreken we hoe we de kosten voor transport tussen thuis en de vakantiebestemming in rekening brengen. Het gaat daarbij niet alleen over de manier waarop we de totale uitgaven aan luchttransport berekenen vanuit TSA-tabel 6 (100% toeristisch verbruik), maar ook over een manier om brandstofkosten of uitgaven aan het openbaar vervoer in rekening te brengen. In een derde deel komt ten slotte aan bod hoe we de 100%-ratio aan reisorganisatoren, touroperators en gidsen uit TSA-tabel 6 terugbrengen naar TSA-tabellen 1 en 2.

³ We willen erop wijzen dat de toeristische bestedingen niet enkel bestaan uit de uitgaven gedaan door de toeristen zelf. Ook de uitgaven die gedaan worden door anderen, ten voordele van de toeristen, moeten in rekening worden gebracht. Dat gebeurt in TSA-tabel 4.

1.2.1. Algemene bestedingen TSA-tabellen 1 en 2

In TSA-tabel 1 willen we de uitgaven door Waalse, Brusselse en buitenlandse toeristen in het Vlaamse Gewest kennen. In TSA-tabel 2 nemen we de bestedingen door Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest op. We bekijken daarbij niet enkel de Vlamingen die toerist zijn in het Vlaamse Gewest, maar ook de Vlamingen die vertrekken naar Brussel, Wallonië of het buitenland.

In tabel 11 wordt voor elk van deze groepen toeristen aangeven in hoeverre we over informatie beschikken met betrekking tot de uitgaven door deze toeristen. Wat meteen opvalt, is dat er meer oranje codes zijn dan bij de volumebepaling en minder groene. Er zijn evenveel rode categorieën, namelijk 4. Hieronder bespreken we per cel welke methode en databronnen we zullen toepassen. We ordenen deze bespreking aan de hand van de kleurcode van de cellen: eerst komen de groene codes aan bod, vervolgens de oranje en de rode.

Tabel 11 Beschikbaarheid van informatie over de bestedingen door toeristen in TSA-tabellen 1 en 2

Categorieën in TSA-tabel 1			Code	Bron
Walens en Brusselaars	Dag-toeristen	ontspanning	Groen	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
	Verblijfs-toeristen	ontspanning	Groen	WES 2010, VL VAK 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
Buitenlanders	Dag-toeristen	ontspanning	Groen	Westtoer 2009, TravelPac 2010, VL VAK 2011, Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
	Verblijfs-toeristen	ontspanning	Groen	VL VAK 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
Categorieën in TSA-tabel 2			Code	Bron
Vlamingen in het Vlaamse Gewest	Dag-toeristen	ontspanning	Groen	Daguitstappenonderzoek 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
	Verblijfs-toeristen	ontspanning	Groen	WES 2010, VL VAK 2011
		MICE	Oranje	MICE 2004
		andere zakenreizen	Oranje	MICE 2004, 60% OIT 2010
Vlamingen die vertrekken naar Brussel of Wallonië of het buitenland	Dag-toeristen	ontspanning	Oranje	Enkel transport obv ≠ bronnen
		MICE	Rood	-
		andere zakenreizen	Rood	-
	Verblijfs-toeristen	ontspanning	Oranje	100% ratio's, transport obv ≠ bronnen
		MICE	Rood	-
		andere zakenreizen	Rood	-

A. Zes groene cellen

De eerste groene cel heeft betrekking op de bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest (TSA-tabel 1). Voor deze groep toeristen worden de gemiddelde bestedingen en de bestedingen per uitgavencategorie berekend in het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek 2011 van Toerisme Vlaanderen. Per markt en per macrobestemming kennen we de gemiddelde uitgave per persoon per nacht en per uitgavencategorie. Voor elk van deze markten kennen we ook per macrobestemming het volume aan overnachtingen. We kunnen op die manier het totaal aan bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen berekenen.

Alvorens de berekeningen te bespreken en de cijfers weer te geven, dienen toch enkele opmerkingen gemaakt te worden. Brussel wordt opgenomen in de cijfers voor de kunststeden, waardoor we de assumptie meenemen dat de buitenlandse toeristen eenzelfde uitgavenpatroon kennen in Brussel als in de andere kunststeden. Ten tweede hebben de cijfers uit de Vlaanderen Vakantieganger 2011 betrekking op het jaar 2011. Om alle cijfers goed te kunnen vergelijken,

moeten we ze omzetten naar prijzen van 2010. We verlagen daarom de cijfers van 2011 met een factor 0,966. Deze factor overbruggt het verschil tussen het jaargemiddelde van de Index der consumptieprijzen 2010 en 2011, respectievelijk 113,70 en 117,71 (2004=100).

Daarnaast hebben we niet over alle markten evenveel informatie. Enkel voor Nederland en Duitsland hebben we detailinformatie over alle macrobestemmingen. Voor veel andere landen hebben we slechts informatie uit twee van de drie macrobestemmingen: voor de Franse en Britse markt kennen we de uitgaven aan de kust en in de kunststeden, maar niet in de Vlaamse regio's. Voor een grotere groep landen kennen we enkel details over de bestedingen in één macrobestemming: we weten enkel iets over de uitgaven in de kunststeden door Spanjaarden, Italianen, Amerikanen, Japanners en Zweden en Denen (die samen de Scandinavische markt vormen) Oostenrijkers, Indiërs en Russen; voor de Luxemburgse markt hebben we enkel informatie over de uitgaven aan de kust. Voor de groep buitenlandse toeristen uit andere landen dan hierboven, hebben we geen specifiek profiel.

Omdat het uitgavenprofiel van de buitenlandse toeristen in het Vlaamse Gewest meer verschilt naar gelang de macrobestemming waar men verblijft dan naar het land waarvan men afkomstig is, stellen we voor om voor elk van de ontbrekende categorieën van uitgaven te werken met het gemiddelde bedrag dat in die macrobestemming uitgegeven wordt door de buitenlanders waarover we wel informatie hebben. Voor de kust gaat het daarbij voor elke uitgavencategorie over het gemiddelde bedrag van 5 markten (Nederland, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië en Luxemburg), voor de kunststeden om 12 markten (Nederland, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Spanje, Italië, Verenigde Staten, Japan, Scandinavië, Oostenrijk, Indië en Rusland) en voor de Vlaamse regio's om het gemiddelde van de Nederlandse en Duitse markt.

In tabel 12 geven we voor alle buitenlandse markten de bestedingen weer die worden gedaan. Per markt, per macrobestemming en per uitgavencategorie wordt het gemiddeld uitgegeven bedrag per persoon en per nacht (pppn) gegeven. Door deze bedragen te vermenigvuldigen met het volume overnachtingen door toeristen van een bepaalde markt in een bepaalde macrobestemming, kunnen we de totale bestedingen berekenen.

Tabel 12 Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst, bestedingscategorie en macrobestemming - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

NEDERLANDSE MARKT		KUST		KUNSTSTEDEN		REGIO'S		
VOLUME (nachten)		781.307		721.468		1.804.221		
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	Pppn	totaal	TOTAAL	
Logies	28,03	21.901.741	38,91	28.071.528	33,32	60.109.406	110.082.675	
Maaltijden, drank en voeding	16,33	12.762.179	48,53	35.012.749	20,39	36.790.652	84.565.580	
Attracties en ontspanning	2,33	1.818.856	6,09	4.390.532	2,42	4.374.445	10.583.833	
Shopping	15,79	12.339.540	30,45	21.966.598	6,12	11.049.395	45.355.533	
Verplaatsingen	1,09	852.825	2,57	1.853.780	2,77	5.001.856	7.708.460	
Andere uitgaven	2,26	1.766.026	0,08	55.753	0,36	644.839	2.466.617	
TOTAAL	65,84	51.441.167	126,62	91.350.939	65,39	117.970.592	260.762.698	
DUITSE MARKT		KUST		KUNSTSTEDEN		REGIO'S		
VOLUME (nachten)		721.708		222.243		405.911		
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	Pppn	totaal	TOTAAL	
Logies	27,94	20.161.337	45,17	10.038.345	36,60	14.856.446	45.056.128	
Maaltijden, drank en voeding	15,73	11.349.466	49,21	10.935.699	8,79	3.568.057	25.853.222	
Attracties en ontspanning	2,12	1.526.740	8,69	1.932.102	0,54	219.573	3.678.415	
Shopping	17,32	12.499.750	32,30	7.178.833	0,83	337.201	20.015.784	
Verplaatsingen	1,08	780.799	4,19	931.703	0,34	137.233	1.849.734	
Andere uitgaven	2,41	1.742.854	0,07	15.027	0,43	176.442	1.934.324	
TOTAAL	66,59	48.060.946	139,63	31.031.709	47,53	19.294.952	98.387.607	

FRANSE MARKT		KUST		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		461.556		259.232		302.499	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	26,92	12.425.701	46,22	11.982.021	34,96	10.574.797	34.982.518
Maaltijden, drank en voeding	14,50	6.692.134	59,79	15.500.252	14,59	4.413.714	26.606.100
Attracties en ontspanning	1,10	508.263	9,35	2.423.949	1,48	448.530	3.380.743
Shopping	14,89	6.870.472	49,66	12.873.473	3,48	1.051.928	20.795.872
Verplaatsingen	1,01	468.137	3,03	786.281	1,56	470.446	1.724.864
Andere uitgaven	1,57	726.727	0,00	0	0,40	119.803	846.530
TOTAAL	60,00	27.691.434	168,06	43.565.976	56,46	17.079.218	88.336.627

BRITSE MARKT		KUST		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		160.913		466.675		244.328	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	35,60	5.727.804	43,64	20.366.682	34,96	8.541.248	34.635.734
Maaltijden, drank en voeding	36,04	5.799.304	51,03	23.815.223	14,59	3.564.950	33.179.478
Attracties en ontspanning	1,37	220.719	8,91	4.156.282	1,48	362.277	4.739.278
Shopping	9,28	1.493.737	23,77	11.093.936	3,48	849.641	13.437.313
Verplaatsingen	0,97	155.436	4,11	1.920.364	1,56	379.978	2.455.778
Andere uitgaven	8,34	1.341.410	0,02	9.016	0,40	96.765	1.447.190
TOTAAL	91,59	14.738.409	131,49	61.361.503	56,46	13.794.859	89.894.771

LUXEMBURGSE MARKT		KUST		KUNSTSTEDEN*		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		171.732		10.976		17.126	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	37,88	6.506.064	42,84	470.233	34,96	598.693	7.574.990
Maaltijden, drank en voeding	28,00	4.809.046	47,07	516.628	14,59	249.883	5.575.557
Attracties en ontspanning	0,94	160.910	9,43	103.515	1,48	25.394	289.818
Shopping	26,18	4.495.521	28,83	316.428	3,48	59.555	4.871.504
Verplaatsingen	1,79	306.890	3,70	40.607	1,56	26.634	374.131
Andere uitgaven	1,94	333.432	0,06	636	0,40	6.783	340.850
TOTAAL	96,73	16.611.862	131,93	1.448.047	56,46	966.941	19.026.851

SPAANSE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		3.980		102.705		19.714	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	124.470	29,68	3.048.693	34,96	689.164	3.862.327
Maaltijden, drank en voeding	22,12	88.040	45,10	4.632.068	14,59	287.644	5.007.752
Attracties en ontspanning	1,57	6.251	10,65	1.094.275	1,48	29.231	1.129.757
Shopping	16,69	66.433	23,97	2.461.375	3,48	68.555	2.596.363
Verplaatsingen	1,19	4.729	4,72	485.132	1,56	30.659	520.520
Andere uitgaven	3,31	13.156	0,13	12.897	0,40	7.808	33.861
TOTAAL	76,15	303.079	114,25	11.734.441	56,46	1.113.061	13.150.581

AMERIKAANSE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		5.081		135.149		22.629	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	158.903	33,64	4.547.009	34,96	791.067	5.496.979
Maaltijden, drank en voeding	22,12	112.394	49,68	6.714.117	14,59	330.176	7.156.687
Attracties en ontspanning	1,57	7.980	12,44	1.681.466	1,48	33.553	1.723.000
Shopping	16,69	84.811	25,29	3.417.763	3,48	78.691	3.581.266
Verplaatsingen	1,19	6.037	2,65	357.703	1,56	35.193	398.933
Andere uitgaven	3,31	16.795	0,09	11.749	0,40	8.962	37.507
TOTAAL	76,15	386.921	123,79	16.729.808	56,46	1.277.643	18.394.372

ITALIAANSE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		4.725		59.045		23.011	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	147.769	37,06	2.188.439	34,96	804.421	3.140.630
Maaltijden, drank en voeding	22,12	104.519	45,44	2.682.934	14,59	335.750	3.123.203
Attracties en ontspanning	1,57	7.421	9,06	534.990	1,48	34.120	576.531
Shopping	16,69	78.869	32,03	1.891.286	3,48	80.020	2.050.174

Verplaatsingen	1,19	5.614	6,17	364.455	1,56	35.787	405.855
Andere uitgaven	3,31	15.619	0,14	8.555	0,40	9.113	33.287
TOTAAL	76,15	359.811	129,91	7.670.658	56,46	1.299.210	9.329.680

JAPANESE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		565		24.727		9.783	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	Pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	17.670	53,45	1.321.574	34,96	341.995	1.681.239
Maaltijden, drank en voeding	22,12	12.498	36,99	914.569	14,59	142.742	1.069.809
Attracties en ontspanning	1,57	887	14,19	350.875	1,48	14.506	366.268
Shopping	16,69	9.431	24,73	611.464	3,48	34.020	654.915
Verplaatsingen	1,19	671	0,41	10.032	1,56	15.214	25.918
Andere uitgaven	3,31	1.868	0,17	4.299	0,40	3.874	10.041
TOTAAL	76,15	43.025	129,93	3.212.813	56,46	552.352	3.808.191

SCANDINAVISCHE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		3.038		34.155		16.291	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	Pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	95.010	26,77	914.219	34,96	569.503	1.578.732
Maaltijden, drank en voeding	22,12	67.202	29,19	997.030	14,59	237.699	1.301.932
Attracties en ontspanning	1,57	4.772	7,38	252.062	1,48	24.155	280.989
Shopping	16,69	50.710	21,88	747.278	3,48	56.651	854.639
Verplaatsingen	1,19	3.610	3,39	115.803	1,56	25.336	144.749
Andere uitgaven	3,31	10.042	0,00	0	0,40	6.452	16.494
TOTAAL	76,15	231.345	88,61	3.026.392	56,46	919.797	4.177.534

OOSTENRIJKSE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		1.741		8.535		5.337	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	54.448	54,41	464.411	34,96	186.571	705.431
Maaltijden, drank en voeding	22,12	38.512	48,95	417.748	14,59	77.871	534.131
Attracties en ontspanning	1,57	2.735	10,62	90.607	1,48	7.913	101.255
Shopping	16,69	29.060	28,98	247.334	3,48	18.559	294.954
Verplaatsingen	1,19	2.069	6,85	58.453	1,56	8.300	68.822
Andere uitgaven	3,31	5.755	0,00	0	0,40	2.114	7.869
TOTAAL	76,15	132.578	149,80	1.278.553	56,46	301.329	1.712.461

INDISCHE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		70		17.456		7.088	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	2.189	65,20	1.138.172	34,96	247.783	1.388.145
Maaltijden, drank en voeding	22,12	1.548	41,83	730.116	14,59	103.420	835.085
Attracties en ontspanning	1,57	110	4,22	73.686	1,48	10.510	84.306
Shopping	16,69	1.168	12,09	211.110	3,48	24.648	236.927
Verplaatsingen	1,19	83	4,88	85.152	1,56	11.023	96.259
Andere uitgaven	3,31	231	0,00	0	0,40	2.807	3.039
TOTAAL	76,15	5.331	128,22	2.238.237	56,46	400.191	2.643.759

RUSSISCHE MARKT		KUST*		KUNSTSTEDEN		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		1.648		28.331		5.818	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	51.539	39,94	1.131.610	34,96	203.386	1.386.536
Maaltijden, drank en voeding	22,12	36.455	59,10	1.674.291	14,59	84.889	1.795.635
Attracties en ontspanning	1,57	2.588	11,57	327.852	1,48	8.627	339.067
Shopping	16,69	27.508	40,80	1.155.967	3,48	20.232	1.203.707
Verplaatsingen	1,19	1.958	1,42	40.229	1,56	9.048	51.235
Andere uitgaven	3,31	5.447	0,00	0	0,40	2.304	7.752
TOTAAL	76,15	125.496	152,83	4.329.949	56,46	328.487	4.783.932

ALLE ANDERE MARKTEN		KUST*		KUNSTSTEDEN*		REGIO'S*	
VOLUME (nachten)		92.125		291.625		145.763	
BESTEDINGEN (euro)	pppn	totaal	pppn	totaal	pppn	totaal	TOTAAL
Logies	31,27	2.881.112	42,84	12.493.790	34,96	5.095.601	20.470.503
Maaltijden, drank en voeding	22,12	2.037.851	47,07	13.726.455	14,59	2.126.804	17.891.111
Attracties en ontspanning	1,57	144.696	9,43	2.750.315	1,48	216.130	3.111.141
Shopping	16,69	1.537.732	28,83	8.407.286	3,48	506.885	10.451.904
Verplaatsingen	1,19	109.457	3,70	1.078.905	1,56	226.690	1.415.051
Andere uitgaven	3,31	304.521	0,06	16.902	0,40	57.729	379.151
TOTAAL	76,15	7.015.370	131,93	38.473.653	56,46	8.229.839	53.718.862

* Voor deze macrobestemming waren geen specifieke cijfers voor deze markt beschikbaar, er werd gewerkt met het gemiddelde cijfer van de buitenlandse markten waarover informatie beschikbaar was.

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, bewerking SVR.

Op die manier bekomen we een totale besteding door Nederlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest van bijna 261 miljoen euro. De tweede grootste groep zijn de Duitsers die in 2010 ruim 98 miljoen euro uitgeven in het Vlaamse Gewest, iets meer dan een derde van de bestedingen door de Nederlanders. De Britten en de Fransen geven ongeveer evenveel uit, namelijk 88 tot 90 miljoen euro. De toeristen uit Luxemburg en de Verenigde Staten gaven in 2010 tussen 18 en 19 miljoen euro uit. De Spaanse en Italiaanse toeristen komen uit op een bedrag van 13 en 9 miljoen euro en de Scandinavische, Japanse, Indische, Oostenrijkse en Russische toeristen tussen de 2 en de 5 miljoen euro. De toeristen uit alle andere landen samen zijn ten slotte nog eens goed voor een kleine 54 miljoen euro. Tellen we de uitgaven van alle buitenlandse toeristen samen, dan komen we in 2010 tot een totale besteding van 668 miljoen euro.

In tabel 13 zien we dat bijna de helft van dit bedrag, namelijk 317 miljoen euro wordt besteed in de kunststeden. Ruim 167 miljoen euro wordt uitgegeven aan de kust en in de regio's wordt een gelijkaardig bedrag besteed door buitenlandse toeristen (183 miljoen euro). Bekijken we de verschillende uitgavencategorieën dan blijkt dat het overgrote deel van dit geld uitgegeven wordt aan logies en aan maaltijden, voeding en drank. 40,7% van de totale bestedingen wordt uitgegeven aan logies en nog eens 32% gaat naar maaltijden, drank en voeding. Aan transport ter plekke en aan attracties en andere ontspanningsfaciliteiten wordt een 3% tot 5% van het budget besteed. Voor de categorie andere is er nog 20% van de bestedingen over, het overgrote deel daarvan wordt aan shoppen uitgegeven.

Tabel 13 Totale bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en in prijzen 2010

Uitgavencategorieën	BESTEDINGEN			TOTALE BESTEDINGEN	
	Kust	Kunsteden	Regio's	Absoluut	Relatief
Logies	70.255.757	98.176.727	103.610.084	272.042.568	40,72
Maaltijden, drank en voeding	43.911.149	118.269.879	52.314.251	214.495.279	32,10
Transport (ter plekke)	2.698.313	8.128.599	6.413.397	17.240.309	3,58
Attracties en ontspanning	4.412.929	20.162.508	5.808.964	30.384.401	4,55
Andere Shopping	39.584.743	72.580.132	14.235.981	126.400.855	18,92
Andere	6.283.883	134.835	1.145.794	7.564.512	1,13
TOTAAL	167.146.774	317.452.681	183.528.470	668.127.924	100,00

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, bewerking SVR.

De tweede en derde groene cel wordt gevormd door de bestedingen door Vlaamse (TSA-tabel 2), Waalse en Brusselse (TSA-tabel 1) verblijfstoeristen voor het motief ontspanning in het Vlaamse Gewest. We beschikken per macrobestemming over de gemiddelde uitgave per uitgavencategorie voor de Belgen (Toerisme Vlaanderen, Vlaanderen Vakantieganger 2011). Voor de macrobestemming kust kennen we daarenboven de gemiddelde uitgave per uitgavencategorie

voor Vlamingen, Walen en Brusselaars afzonderlijk (Toerisme Vlaanderen, Vlaanderen Vakantieganger 2011). Voor de Vlamingen, Walen en Brusselaars in de andere macrobestemmingen kennen we ten slotte het totaal gemiddeld besteed bedrag per macrobestemming (opgevraagd bij WES door Toerisme Vlaanderen). We kennen echter niet voor elk van deze groepen de opdeling in verschillende uitgavencategorieën.

- We hebben veel informatie met betrekking tot de kust. We beschikken niet enkel over de gemiddelde uitgave van Vlamingen, Walen en Brusselaars op basis van het WES-onderzoek Reisgedrag van de Belgen 2010. Ook in het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek 2011 vinden we informatie over de gemiddelde uitgave per categorie en dat voor Vlamingen en voor Brusselaars en Walen samen. In tabel 14 geven we aan hoe dit bedrag per groep toeristen is opgesplitst over verschillende uitgavencategorieën⁴. Brengen we dan de volumes terug in het verhaal, die eerder in dit rapport werden berekend op basis van TIC 2010 en WES 2010, dan kunnen we de totale bestedingen door Vlamingen, Brusselaars en Walen aan de kust berekenen. Alle Vlamingen geven een kleine 519 miljoen euro uit, de Brusselaars en Walen samen een 192 miljoen euro.

Tabel 14 Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen aan de Vlaamse kust in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME	VLAMINGEN		BRUSSELAARS EN WALEN	
	Pp pn	8.059.964 TOTAAL	Pp pn	718.279 Totaal
Logies	22,99	208.167.493	21,61	67.619.668
Maaltijden en drank	15,75	142.655.959	16,34	51.145.497
Attracties en ontspanning	1,36	12.332.612	1,88	5.894.428
Shopping	15,72	142.306.097	19,64	61.453.189
Verplaatsingen	0,57	5.160.455	0,79	2.478.682
Andere uitgaven	0,90	8.134.276	1,22	3.808.707
TOTAAL	57,29	518.756.892	61,48	192.400.172

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, WES 2010, bewerking SVR.

- Over de Belgische toeristen in de Vlaamse regio's hebben we opnieuw twee bronnen. We beschikken in de eerste plaats over de WES-gegevens in verband met de totale gemiddelde uitgave door Vlamingen, Walen en Brusselaars in de Vlaamse regio's. Daarnaast is er het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek dat voor de Vlamingen de gemiddelde uitgave per uitgavencategorie weergeeft. De gemiddelde totale uitgave voor de Waalse en Brusselse toeristen kunnen we dan schatten aan de hand van dit Vlaamse cijfer en de verhouding van de uitgaven van de drie groepen toeristen in het WES-onderzoek. Voor de verdeling van het totaalbedrag over de verschillende uitgavenposten moeten we een beroep doen op het onderzoek Vlaanderen Vakantieganger. We gaan er dan van uit dat hoewel Vlamingen, Walen en Brusselaars elk een ander bedrag besteden in de Vlaamse regio's, de verhouding van de verschillende uitgavenposten dezelfde is. Concreet betekent dit dat we eerst de totale gemiddelde uitgave van de Brusselse en de Waalse toeristen moeten berekenen. De Vlamingen geven volgens het WES-onderzoek gemiddeld 47 euro per persoon per nacht uit in de Vlaamse regio's. Volgens het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek is dat 75,56 euro (in prijzen 2010). Dat maakt dat de cijfers uit het Vlaanderen vakantiegangeronderzoek 1,61 keer hoger liggen dan deze uit het WES-onderzoek. Als we de WES-gegevens over de gemiddelde totale uitgave door Brusselaars en Walen met een factor (1,61) verhogen, bekomen we een nieuwe waarde voor de totale gemiddelde uitgave van 67,52 euro voor de Brusselaars en 91,63 euro voor Waalse toeristen in de Vlaamse regio's.

⁴ In deze cijfers zijn de uitgaven in het hinterland opgenomen in de categorie andere, omdat de deelrapporten over de verschillende markten nog niet beschikbaar waren op het moment van opbouw van deze TSA.

Tabel 15 Gemiddelde besteding door Belgische verblijfstoeristen in de Vlaamse regio's in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en uitgedrukt in euro en prijzen 2010

	VLAMINGEN	BRUSSELAARS	WALEN
WES 2010	47 euro	42 euro	57 euro
VLA VAK 2011	75,56 euro	-	-
Factor	1,61		
Eigen berekening		67,52 euro	91,63 euro

Bron: VLA VAK 2010, WES 2010, bewerking SVR.

Deze totale uitgave kunnen we over de verschillende uitgavencategorieën opsplitsen. Voor de Vlamingen kennen we de verdeling over de categorieën op basis van het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek. In tabel 16 lezen we dat in 2010 meer dan de helft van de uitgaven aan logies wordt besteed en meer dan één derde aan maaltijden en drank. Deze aandelen passen we toe op de totale gemiddelde uitgave door Brusselaars en Walen. Op die manier berekenden we bijvoorbeeld dat een Brusselaar 35,87 euro besteedde aan logies (53% van 67,52) en een Waalse toerist 48,68 euro (53% van 91,63). Om de totale bestedingen te kennen brengen we opnieuw de volumes in rekening. Het resultaat van deze oefening is dat de Vlaamse toeristen in de Vlaamse regio's ruim 300 miljoen euro uitgeven, terwijl de Brusselse en Waalse toeristen daar in 2010 samen een kleine 13 miljoen spenderen.

Tabel 16 Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in de Vlaamse regio's in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	VLAMINGEN			BRUSSELAARS		WALEN		BRUSS + WALEN
	Pp pn	%	TOTAAL	Pp pn	Totaal	Pp pn	Totaal	TOTAAL
			3.977.597		35.011		114.460	
Logies	40,14	53	159.643.518	35,87	1.255.712	48,68	5.571.360	6.827.072
Maaltijden + drank	25,42	34	101.126.772	22,72	795.435	30,83	3.529.198	4.324.634
Recreatie	2,16	3	8.606.534	1,93	67.697	2,62	300.357	368.054
Shopping	4,68	6	18.596.261	4,18	146.273	5,67	648.986	795.259
Verplaatsingen	2,43	3	9.682.351	2,18	76.159	2,95	337.902	414.061
Andere uitgaven	0,72	1	2.881.652	0,65	22.666	0,88	100.566	123.232
TOTAAL	75,56	100	300.537.087	67,52	2.363.942	91,63	10.488.370	12.852.313

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, WES 2010, bewerking SVR.

- In de kunststeden hebben we ook twee bronnen: de WES-gegevens over de totale gemiddelde uitgave door Vlamingen en Walen in de kunststeden en het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek dat voor de Belgen de gemiddelde uitgave per uitgavencategorie weergeeft.

Uit dit laatste onderzoek hebben we de gegevens extra opgevraagd bij de uitvoerders van het onderzoek en dat opgesplitst voor de Vlamingen en voor de Brusselaars en Walen samen. Dit laatste leverde ons voldoende informatie op: Vlamingen geven in de kunststeden gemiddeld 136,28 euro uit, Brusselaars en Walen gemiddeld 186,13 euro. Deze uitgaven worden voor het overgrote deel gedaan aan maaltijden en drank (33% tot 34%) en aan shopping (28% tot 31%). Ook voor logies is zowel bij Vlamingen als bij Walen en Brusselaars ongeveer 30% van het budget vrijgemaakt. Verder wordt 5% van de uitgaven aan attracties en ontspanning besteed en is er nog 2% over voor transport. Dit bestedingspatroon kunnen we dan vermenigvuldigen met de volumes toeristen om zo hun totale bestedingen te kennen. Op die manier komen we uit op een totale besteding van ruim 83 miljoen euro door Vlamingen in de kunststeden en een totale besteding van bijna 13 miljoen euro door Walen en Brusselaars in de kunststeden.

Tabel 17 Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in de kunststeden in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN	VLAMINGEN		BRUSSELAARS EN WALEN	
	Pp pn	611.970 TOTAAL	Pp pn	69.692 Totaal
Logies	42,35	25.915.540	52,55	3.662.309
Maaltijden en drank	46,44	28.421.970	58,96	4.109.034
Attracties en ontspanning	6,77	4.143.885	14,07	980.565
Shopping	38,49	23.556.895	56,40	3.930.622
Verplaatsingen	2,09	1.276.861	4,10	285.737
Andere uitgaven	0,14	82.759	0,05	3.485
TOTAAL	136,28	83.397.912	186,13	12.971.751

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, bewerking SVR.

In het kader van de TSA is het niet zo relevant om de bestedingen per macrobestemming te hebben. We moeten wel alle bestedingen door Waalse en Brusselse toeristen in het Vlaamse Gewest verzamelen in TSA-tabel 1 en alle bestedingen door Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest in TSA-tabel 2. We brengen daarom de voorgaande deelresultaten samen in tabellen 18 (Walen en Brusselaars) en 19 (Vlamingen).

Tabel 18 Totale bestedingen door Waalse en Brusselse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en in prijzen 2010

Uitgavencategorieën	BESTEDINGEN			TOTALE BESTEDINGEN	
	Kust	Kunststeden	Regio's	Absoluut	Relatief
Logies	67.619.668	3.662.309	6.827.072	78.109.048	35,79
Maaltijden en drank	51.145.497	4.109.034	4.324.634	59.579.165	27,30
Transport (ter plekke)	2.478.682	285.737	414.061	3.178.480	1,46
Attracties en ontspanning	5.894.428	980.565	368.054	7.243.047	3,32
Andere Shopping	61.453.189	3.930.622	795.259	66.179.071	30,33
Andere	3.808.707	3.485	123.232	3.935.424	1,80
TOTAAL	192.400.172	12.971.751	12.852.313	218.224.235	100,00

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, WES 2010, bewerking SVR.

De Waalse en Brusselse toeristen hebben in 2010 ruim 218 miljoen euro uitgegeven in het Vlaamse Gewest. Bijna 88% daarvan of ruim 192 miljoen euro werd aan de kust uitgegeven, de rest in de kunststeden (6%) en in de Vlaamse regio's (6%). Bekijken we de producten en diensten waaraan deze 218 miljoen euro werd uitgegeven wat meer in detail, dan zien we dat het overgrote deel van dat bedrag werd besteed aan logies (36%) en aan maaltijden en drank (27%). Daarnaast ging ruim 30% van dit bedrag op aan shoppen en 3% aan attracties en ontspanning. Voor transport ter plaatse was ook een kleine 1,5% van de uitgaven of zo'n 3 miljoen euro vrijgemaakt.

De Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest gaven ruim 902 miljoen euro uit in 2010. Ook de Vlamingen spendeerden het meest aan de kust: bijna 519 miljoen euro. In vergelijking met de Waalse en Brusselse toeristen, was het aandeel van de uitgaven van Vlamingen aan de kust ten opzichte van de totale uitgaven wel minder groot: 57% van alle uitgaven werd gedaan aan de kust. Vlamingen blijken immers vaker naar de Vlaamse regio's te reizen en daar uitgaven te doen. Van de 902 miljoen euro wordt 33% in de regio's uitgegeven, de overige 9% wordt in de kunststeden besteed. Bekijken we de producten en diensten waaraan de Vlamingen hun geld besteden, dan gaat ook hier het overgrote deel van de pot naar logies (44%) en maaltijden, drank en voeding (30%). Verder wordt 20% van de uitgaven aan shoppen besteed en is er voor transport ter plaatse en voor ontspanning telkens zo'n 2 tot 3% ruimte in het budget.

Tabel 19 Totale bestedingen door Vlaamse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie en macrobestemming, uitgedrukt in euro en prijzen 2010

Uitgavencategorieën	BESTEDINGEN			TOTALE BESTEDINGEN	
	Kust	Kunststeden	Regio's	Absoluut	Relatief
Logies	208.167.493	25.915.540	159.643.518	393.726.552	43,62
Maaltijden en drank	142.655.959	28.421.970	101.126.772	272.204.702	30,15
Transport (ter plekke)	5.160.455	1.276.861	9.682.351	16.119.666	1,79
Attracties en ontspanning	12.332.612	4.143.885	8.606.534	25.083.031	2,78
Andere Shopping	142.306.097	23.556.895	18.596.261	184.459.253	20,43
Andere	8.134.276	82.759	2.881.652	11.098.687	1,23
TOTAAL	518.756.892	83.397.912	300.537.087	902.691.891	100,00

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, WES 2010, bewerking SVR.

De vierde groene code betreft de bestedingen door buitenlandse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest (TSA-tabel 1). We bespreken hierna de aangepaste methodes om deze uitgaven in beeld te brengen. We structureren het verhaal naar macrobestemming.

- Aan de kust hebben we informatie over de uitgaven van Franse en Nederlandse dagtoeristen uit het Westtoeronderzoek. Vooral aan restaurant, cafébezoek en shoppen wordt veel uitgegeven. Bij de Fransen gaat 55% van het budget op in de reca en 27% aan shoppen. Bij de Nederlandse dagtoeristen zijn deze aandelen nog hoger: 57% wordt in restaurants en cafés besteed en 29% aan shoppen. In totaal gaven in 2010 Franse dagtoeristen 53 miljoen euro uit in het Vlaamse Gewest. De Nederlandse dagtoeristen bijna 15 miljoen euro. Voor de Britten kunnen we een beroep doen op het originele onderzoek TravelPac 2010. In dit onderzoek worden de totale bestedingen per trip ook opgenomen. Voor alle Britten samen, die zonder overnachting en per boot naar België reizen binnen het motief ontspanning (holiday+ visiting friends and relatives) komen we op een totale besteding van 4.716.831 Britse pond door 69.217 Britse dagtoeristen. Gemiddeld gaven ze in 2010 dus 68,15 pond uit per persoon. Als we dit omzetten naar euro op basis van de gemiddelde wisselkoers 2010, komen we uit op 101,54 euro per persoon. Op basis van het TravelPac onderzoek kennen we de totale uitgave van de Britse dagtoerist, maar we weten niet waaraan hij dat geld besteedde. We verdelen het totaalbedrag daarom aan de hand van de verhouding die we bij de Nederlanders en Fransen vaststelden. In totaal geven de Britten 13 miljoen euro uit aan de kust.

Tabel 20 Bestedingen door Franse, Nederlandse en Britse dagtoeristen aan de kust in 2009 en 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	FRANSEN (2009)		NEDERLANDERS (2009)		BRITTEN (2010)	
	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL
		2.985.185		342.333		126.172
Reca	15,86	29.118.702	23,67	8.102.549	56,16	7.085.848
Transport	3,27	6.003.856	4,12	1.409.900	10,66	1.345.550
Shopping	7,72	14.165.348	12,05	4.124.743	27,96	3.528.124
Andere uitgaven	2,20	4.033.841	2,42	829.147	6,75	851.734
TOTAAL	29,04	53.321.747	42,26	14.466.339	101,54	12.811.256

Bron: TravelPac2010, Westtoer 2009, bewerking SVR.

- In de kunststeden kunnen we een beroep doen op het Kunststedenonderzoek uit de Vlaanderen Vakantieganger 2011, waar ook een deel over dagtoerisme werd opgenomen. We kunnen hierin voor de verschillende markten het volume en de bestedingen naar verschillende uitgavencategorieën bekijken.

Tabel 21 Bestedingen door buitenlandse dagtoeristen in de kunststeden in 2010 voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	NEDERLAND		FRANKRIJK		DUITSLAND		GROOT-BRITTANNIE	
	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL
		2.079.980		588.910		438.550		238.070
Maaltijden en drank	23,78	49.465.992	25,54	15.040.764	23,82	10.446.521	20,88	4.971.871
Attracties	2,34	4.862.214	3,56	2.099.108	5,49	2.406.174	11,31	2.692.905
Transport	2,58	5.364.508	3,86	2.275.456	2,98	1.304.756	0,45	108.084
Shoppen	29,52	61.400.516	46,98	27.669.544	21,15	9.277.324	18,72	4.456.747
Andere	0,24	502.295	0,00	0	0,00	0	0,00	0
TOTAAL	58,46	121.595.524	79,95	47.084.872	53,44	23.434.776	51,37	12.229.607

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	SPANJE EN ITALIE		ANDER EUROPEES LAND		VSA, JAPAN, INDIA EN RUSLAND		ANDER NIET-EUROPEES LAND	
	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL	Per persoon	TOTAAL
		325.780		238.070		238.070		162.890
Maaltijden en drank	20,43	6.655.709	17,25	4.107.198	22,16	5.275.427	33,09	5.390.652
Attracties	8,52	2.775.572	4,62	1.099.239	5,11	1.216.522	5,65	920.470
Transport	0,97	314.691	1,22	289.758	0,47	112.683	0,63	102.274
Shoppen	7,07	2.303.536	9,36	2.228.373	4,11	979.656	19,11	3.112.291
Andere	0,00	0	0,01	2.300	1,10	262.162	0,00	0
TOTAAL	36,99	12.049.508	32,46	7.726.867	32,96	7.846.450	58,48	9.525.688

Bron: VLA VAK 2011, bewerking SVR.

De Nederlanders vormen de grootste markt en gaven in totaal 121,5 miljoen euro uit, terwijl ze per persoon 58,5 euro uitgaven. De Fransen kwamen uit op 47 miljoen euro en gaven per persoon het hoogste bedrag uit, namelijk 79,95 euro. Ook Duitsers en Britten gaven rond de 50 euro uit per persoon en zijn samen goed voor een kleine 36 miljoen euro. In de andere markten zien we nog lagere bedragen per persoon. Deze groepen zijn ook met minder toeristen en hun totale uitgaven liggen dan ook rond de 37 miljoen euro. In totaal gaven de buitenlandse dagtoeristen 241,5 miljoen euro uit in de kunststeden. Opgesplitst naar uitgavencategorie zien we dat een heel groot deel van de uitgaven aan shoppen, maaltijden en

drank wordt besteed. Maar liefst 46% van de uitgaven ging op aan shoppen en nog eens 42% aan maaltijden en drank. De andere posten namen veel kleinere aandelen in.

- In de Vlaamse regio's beschikken we niet over informatie met betrekking tot de buitenlandse dagtoeristen. De volumes werden geschat en ook de bestedingen moeten we schatten. We doen dat aan de hand van het uitgavenprofiel van de buitenlandse verblijfstoeristen in de Vlaamse regio's. We nemen het gemiddelde profiel van de buitenlandse toeristen over en laten de uitgaven aan logies vallen (dagtoerisme).

Op die manier komen we aan een gemiddelde besteding van 28,72 euro per persoon per dag. 65% van dit bedrag wordt uitgegeven aan maaltijden en drank. Daarnaast gaat er 18% van het budget naar shoppen. Als we dit bedrag vermenigvuldigen met het volume aan buitenlandse dagtoeristen in de Vlaamse regio's, dan komen we voor 2010 uit op een totale besteding van 150 miljoen euro.

Tabel 22 Bestedingen door buitenlandse dagtoeristen in de Vlaamse regio's in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

BUITENLANDERS		
VOLUME		5.226.831
BESTEDINGEN (euro)	Per persoon	TOTAAL
Maaltijden en drank	18,55	96.983.227
Transport	2,39	12.476.199
Recreatie	2,13	11.114.179
shoppen	5,29	27.630.063
Andere uitgaven	0,37	1.932.041
TOTAAL	28,72	150.135.709

Bron: Daguitstappenonderzoek 2011, VLA VAK 2011, bewerking SVR.

Tellen we alle bestedingen van de buitenlandse dagtoeristen samen, dan bekomen we een totale besteding van 472 miljoen euro door buitenlandse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest. Aan de kust werd in 2010 80,6 miljoen euro uitgegeven, in de kunststeden 241,5 miljoen euro en in de regio's 150,1 miljoen euro.

De vijfde en zesde groene categorie wordt ten slotte gevormd door de bestedingen van Vlaamse (TSA-tabel 2) en Waalse en Brusselse (TSA-tabel 1) dagtoeristen. Voor de bestedingen van de Belgische dagtoeristen kunnen we een beroep doen op het Daguitstappenonderzoek van Toerisme Vlaanderen, het Steunpunt Toerisme en de provinciale toerismediensten. Het onderzoek werd uitgevoerd van juni 2010 tot juli 2011, wat maakt dat we de bedragen zullen moeten terugrekenen naar prijzen 2010. We willen de uitgaven voor de dagtoeristen in drie groepen bespreken: de Vlamingen in het Vlaamse Gewest, de Brusselaars in het Vlaamse Gewest en de Walen in het Vlaamse Gewest. We doen dat op basis van het onlinerapport en de afgeronde percentages per bestedingscategorie. Op basis van de afgeronde percentages en gemiddelde uitgave per groep toeristen, kunnen we dus wel bij benadering de totale bestedingen berekenen.

Wat de Vlaamse daguitstappen betreft, zien we beperkte verschillen naar macrobestemming. Aan de kust wordt gemiddeld 38,36 euro per persoon per nacht uitgegeven, in de Vlaamse regio's is dat bedrag iets lager (32,84 euro pppn) en in de kunststeden wat hoger (41,72 euro pppn). Als we de volumes mee in rekening brengen, betekent dat een totale besteding van ruim 160 miljoen euro aan de kust, 311 miljoen euro in de Vlaamse regio's en 245 miljoen euro in de kunststeden. In totaal wordt door Vlaamse dagtoeristen 716 miljoen euro uitgegeven in het Vlaamse Gewest. Opgesplitst naar uitgavencategorie zien we dat in de regio's en de kunststeden ongeveer 20% van het budget aan eten en drinken in cafés en restaurants wordt besteed. Aan de kust loopt dit aandeel zelfs op tot 32%. Daarnaast wordt ongeveer 40% van het totaalbedrag uitgegeven aan shopping (inclusief eten en drinken in winkels) aan de kust (39%) en in de regio's (42%). In de kunststeden wordt maar liefst 52% van de uitgaven aan shopping besteed, wat neerkomt op bijna

22 euro per persoon per daguitstap. De uitgaven aan transport zijn goed voor 10 tot 13% van de uitgaven, waarbij de uitgaven ter plaatse vaak verwaarloosbaar zijn. Enkel in de Vlaamse regio's zijn deze uitgaven belangrijk in vergelijking met de uitgaven aan transport naar de bestemming. De toegangsgelden en de pakketdaguitstappen worden samen genomen in de groep uitgaven aan cultuur, recreatie en ontspanning. In de Vlaamse regio's en de kunststeden zijn ze goed voor 14% van het budget, aan de kust voor 11%.

Tabel 23 Bestedingen door Vlaamse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar macrobestemming en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME	KUST		VLAAMSE REGIO'S		KUNSTSTEDEN		TOTALE BESTEDING
	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven	
		4.175.197		9.471.855		5.890.603	
BESTEDINGEN (euro)	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven	TOTALE BESTEDING
Maaltijden en drank	12,28	51.256.454	7,23	68.434.321	7,93	46.690.200	166.380.975
Transport ter plekke	0,38	1.601.764	1,31	12.442.604	0,42	2.457.379	16.501.747
heen en terug	4,60	19.221.170	2,30	21.774.557	3,75	22.116.410	63.112.137
Cultuur, recreatie en ontspanning	4,22	17.619.406	4,60	43.549.113	5,84	34.403.305	95.571.825
Andere uitgaven: shopping	14,96	62.468.804	13,79	130.647.340	21,69	127.783.704	320.899.848
Andere uitgaven: andere	1,92	8.008.821	3,61	34.217.161	2,09	12.286.895	54.512.876
TOTAAL	38,36	160.176.420	32,84	311.065.096	41,72	245.737.893	716.979.409

Bron: Daguitstappenonderzoek 2011, bewerking SVR.

Voor de Brusselse en Waalse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest kunnen we geen uitspraken doen naar macrobestemming omdat we niet over detailgegevens beschikken. Dat is voor de TSA ook niet noodzakelijk. Gemiddeld geven de Brusselse dagtoeristen 57,85 euro per persoon uit. Dat is meer dan dubbel zoveel dan de gemiddelde Waalse dagtoerist die 20,79 euro uitgeeft. Als we de volumes mee in rekening brengen, zien we een totale uitgave van 120 miljoen euro door Brusselaars en Walen in het Vlaamse Gewest. In deze bedragen zijn de uitgaven aan transport van en naar de bestemming mee opgenomen. Deze mogen in de TSA echter niet meegeteld worden aangezien deze uitgaven niet in het Vlaamse Gewest worden gedaan. Dat maakt dat de totale gemiddelde besteding door Brusselaars gelijk is aan een 50,33 euro per persoon. De Waalse dagtoeristen geven in het Vlaamse Gewest nog 18,09 euro uit. De totale besteding door Waalse en Brusselse dagtoeristen in het Vlaamse Gewest komt daarmee uit op bijna 105 miljoen euro. Opgesplitst naar uitgavencategorie zijn er in de absolute aantallen grote verschillen waar te nemen, maar relatief gezien liggen de uitgaven wel in dezelfde lijn. Als we de uitgaven aan transport heen en terug niet in rekening brengen, gaat ruim 40% van zowel het Brusselse als Waalse budget op aan shoppen. 25% tot 33% (respectievelijk Walen en Brusselaars) van de uitgaven wordt in cafés en restaurants besteed en nog eens 15% tot 18% (respectievelijk Brusselaars en Walen) gaat naar cultuur, recreatie en ontspanning. Voor transport ter plaatse geven beide groepen in absolute termen ongeveer evenveel uit, maar gezien het totaalbedrag voor de Waalse dagtoeristen een stuk kleiner is, neemt dit een grotere hap uit het budget.

Tabel 24 Bestedingen door Brusselse en Waalse dagtoeristen in 2011, voor het motief ontspanning, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	BRUSSELAARS		WALEN		TOTALE BESTEDING
	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven	
		1.563.857		1.446.895	
Maaltijden en drank	16,78	26.236.694	4,37	6.316.826	32.553.520
Transport ter plekke heen en terug	0,58 7,52	904.714 11.761.276	0,83 2,70	1.203.205 3.910.416	2.107.919 15.671.693
Cultuur, recreatie en ontspanning	7,52	11.761.276	3,33	4.812.820	16.574.096
Andere uitgaven: shopping	20,83	32.569.689	8,32	12.032.050	44.601.738
Andere uitgaven: andere	4,63	7.237.709	1,25	1.804.807	9.042.516
TOTAAL (met transport heen en terug)	57,85	90.471.357	20,79	30.080.125	120.551.482
TOTAAL (zonder transport heen en terug)	50,33	78.710.081	18,09	26.169.708	104.879.789

Bron: Daguitstappenonderzoek 2011, bewerking SVR.

B. Veertien oranje cellen

De eerste drie oranje cellen in deze groep worden gevormd door de bestedingen door MICE-verblijfstoeristen uit het Vlaamse Gewest (TSA-tabel 2), uit Wallonië, Brussel en het buitenland (TSA-tabel 1). Wat de MICE-bestedingen betreft, beschikken we slechts over één bron, met name het MICE-onderzoek 2004 van Toerisme Vlaanderen. We volgen dezelfde methode als bij de TSA 2008, met dat verschil dat we de participation fee in de uiteindelijke cijfers apart opnemen (en niet mee opnemen in de groep andere uitgaven). Voor de details over de gevolgde methode verwijzen we graag naar het rapport over de TSA 2008.

Kort gezegd zetten we de uitgaven die de deelnemers aangeven (voor het gehele verblijf in het totaal) om naar uitgaven per persoon en per nacht en herrekenen we alle andere valuta naar euro. Vervolgens zetten we de uitgavenposten in de juiste TSA-categorie. Een extra post in de bestedingen in de MICE-dataset is de zogenaamde 'participation fee' of deelnamekost. Deze uitgave werd verdeeld over verschillende uitgavencategorieën aan de hand van de gemiddelde prijs van de onderdelen die (voor elke observatie afzonderlijk) was opgenomen in de participation fee. Er bleef dan ook steeds een soort restwaarde van de participation fee over, die we zien als de betaling van (een deel van) de organisatiekost. Om correct te zien moest ook dit bedrag uiteraard herrekend worden naar een gemiddelde restwaarde per persoon per nacht. Vervolgens werden de deelnemers nog opgesplitst naar herkomst om de gemiddelde uitgave per groep en per uitgavencategorie te berekenen. Ten slotte werden deze gemiddelden omgezet naar prijzen 2010 en werden deze vermenigvuldigd met de volumes van toeristen. We bekomen dan de totale uitgaven door MICE-verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest, weergegeven in tabel 25 (Belgen) en tabel 26 (buitenlanders).

De Vlamingen gaven in 2010 in totaal 103 miljoen euro uit aan MICE-toerisme (Meetings, Incentives, Conferences and events). Vooral aan logies (44%) en aan de participation fee (40%) wordt veel uitgegeven. Verder nemen de kosten voor het transport heen en terug (8%) en voor maaltijden en drank (7%) een belangrijke plaats in de uitgaven.

Tabel 25 Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in 2010, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME	VLAMINGEN			BRUSSELAARS + WALEN		
	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
			486.085			141.122
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	94,70	46.032.619	44,47	65,85	9.292.868	77,10
Maaltijden en drank	14,66	7.123.689	6,88	11,85	1.672.894	13,88
Transport ter plekke	0,67	326.667	0,32	0,46	64.276	0,53
heen en terug	16,51	8.025.220	7,75	-	-	0,00
Cultuur	0,03	13.460	0,01	0,09	13.026	0,11
Recreatie en ontspanning	0,13	65.324	0,06	0,38	53.666	0,45
Restwaarde part. fee	84,82	41.229.400	39,83	6,03	851.052	7,06
Andere uitgaven	1,44	701.364	0,68	0,74	105.058	0,87
TOTAAL	212,96	103.517.742	100,00	85,41	12.052.840	100,00

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

De Waalse en Brusselse congresstoeristen geven 12 miljoen euro uit in het Vlaamse Gewest. Opvallend is hier dat de uitgave per persoon per nacht bij de Waalse en Brusselse toeristen een heel stuk lager is dan bij de Vlaamse (85 euro per persoon per nacht tegenover 213 euro per persoon per nacht). Dat is vooral te wijten aan een veel lager restbedrag voor de participation fee, het niet opnemen van de uitgaven van en naar de bestemming en een lagere uitgave voor logies. Toch zijn ook hier de logies de grootste uitgavenpost: meer dan drie vierde van het budget of 9,3 miljoen euro wordt aan logies betaald. Andere bestedingen zijn uitgaven aan maaltijden en drank (14%) en aan de participation fee (7%). Net zoals de Vlamingen, geven ook Brusselaars en Walen minder dan 1 euro per persoon per nacht uit aan cultuur, recreatie en ontspanning, maar met 0,47 euro per persoon per nacht geven ze wel bijna drie keer zo veel uit dan de Vlamingen. Het lijkt erop dat zakentoeeristen die van verder komen meer van hun budget investeren in cultuur en recreatie, dan wanneer ze zelf uit het Vlaamse Gewest komen.

Tabel 26 Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in 2010, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME	BUURLANDEN		NIET-BUURLANDEN		ALLE BUITENLANDERS	
	Pp pn	Totaal uitgaven	Pp pn	Totaal uitgaven	Totale uitgaven	Relatief
		512.810		420.370		
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	99,18	45.015.600	97,46	34.994.892	80.010.493	53,33
Maaltijden en drank	25,64	11.638.178	24,35	8.741.288	20.379.466	13,58
Transport ter plekke	2,53	1.146.146	3,09	1.109.445	2.255.591	1,50
heen en terug	-	-	-	-	-	-
Cultuur	0,50	226.252	0,89	320.263	546.515	0,36
Recreatie en ontspanning	2,16	981.793	2,75	987.506	1.969.299	1,31
Restwaarde part. fee	34,40	15.614.609	70,26	25.228.782	40.843.392	27,22
Andere uitgaven	3,32	1.507.952	7,01	2.516.124	4.024.077	2,68
TOTAAL	167,7	76.130.532	205,8	73.898.299	150.028.831	100,00

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

De buitenlandse MICE-verblijfstoeristen besteden in totaal bijna 150 miljoen euro. Dit totaalbedrag wordt voor iets meer dan de helft bepaald door uitgaven door toeristen uit de buurlanden (DUI, FRA, LUX, NE en VK) en voor de helft door uitgaven door zakentoeeristen uit andere landen. De grote uitgavenposten zijn ook hier logies (53%), de participation fee (27%) en maaltijden en drank (14%). In absolute cijfers werd 80 miljoen euro aan logies besteed en bekostigde de congresganger bijna 41 miljoen van de organisatiekosten van het congres. Verder werd in 2010 ruim 20 miljoen euro uitgegeven aan maaltijden en drank. De buitenlandse zakentoeeristen geven in absolute en relatieve termen meer uit aan andere uitgaven (shoppen en dergelijke) en aan cultuur, recreatie en ontspanning. Bijna 3% van het budget ging naar andere uitgaven en voor cultuur, ontspanning en recreatie hebben de buitenlanders 1,7% van hun budget gebruikt. Ook hier geldt de redenering dat

van hoe verder men komt, hoe meer men uitgeeft aan cultuur, recreatie en ontspanning: de toeristen uit de buurlanden geven 2,6 euro per persoon per nacht uit, de toeristen uit andere landen 3,6 euro per persoon per nacht.

Alle bestedingen van toeristen (Vlamingen in TSA-tabel 2 en Brusselaars, Walen en buitenlanders in TSA-tabel 1) met het motief 'andere beroepsdoeleinden' vormen de drie volgende oranje cellen. Voor elke groep toeristen werken we voor iedere bestedingscategorie met de verdeelsleutel 6/10 ten opzichte van de MICE-uitgaven. We nemen dus aan dat de uitgaven voor 'andere beroepsdoeleinden' steeds 60% uitmaken van de uitgaven door MICE-toeristen. Het geldt met andere woorden voor alle groepen van zakentoeisme (dag- en verblijfstoeristen uit het Vlaamse Gewest, Wallonië, Brussel en uit het buitenland). Daarenboven nemen we bij deze werkwijze alle hierboven beschreven assumpties opnieuw mee. We werken immers met een percentage van de cijfers berekend in het MICE-segment.

Twee zaken verdienen wel meer uitleg. In de eerste plaats zijn we voor het transportvraagstuk heen en terug, op analoge manier te werk gegaan dan hierboven. Dat betekent dat we deze kosten enkel opnemen bij de Vlamingen. Voor de Waalse, Brusselse en buitenlandse zakentoeisten nemen we deze uitgaven niet op aangezien we vermoeden dat ze deze kosten niet in het Vlaamse Gewest hebben gemaakt. Ten tweede nemen we de uitgaven aan een participation fee niet mee op omdat de individuele zakentoeisten uiteraard geen deelnamekost betalen. Om de uitgaven van deze groep zakentoeisten te berekenen, vertrekken we van alle gedeclareerde kosten van de MICE-zakentoeisten, met uitzondering van de participation fee. Per groep toeristen en per uitgavencategorie werd dan telkens 60% van het uitgegeven bedrag opgenomen als gemiddeld besteed bedrag per persoon per nacht, uitgegeven door niet-MICE zakentoeisten. Daarna werden deze bedragen vermenigvuldigd met het volume overnachtingen in elke markt en werden de bedragen omgezet naar prijzen 2010.

Wat dat voor alle groepen toeristen concreet betekent, kan afgelezen worden in tabel 27 (Belgen) en tabel 28 (buitenlanders). De Vlaamse verblijfszakentoeisten gaven ruim 67 euro uit per persoon per nacht. Voor alle Vlaamse toeristen samen, betekent dat een totale uitgave van bijna 34,5 miljoen euro. De Brusselaars en Walen gaven in totaal bijna 7 miljoen euro uit. Ze gaven een kleiner bedrag uit per persoon per nacht (46 euro) en zijn ook maar met een kleine 150.000. In relatieve termen vormen vooral de logies een grote uitgavenpost: meer dan drie vierde van het budget van de Belgische verblijfstoerist voor het motief andere zaken gaat naar logies. Verder wordt er geld uitgegeven aan vervoer en aan maaltijden en drank. Voor cultuur, recreatie en ontspanning is er zowel bij de Vlamingen, Walen als Brusselaars bijna geen ruimte in het budget.

Tabel 27 Bestedingen door Belgische verblijfstoeristen in 2010, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME (nachten)	VLAMINGEN			BRUSSELAARS + WALEN		
	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
			512.156			148.690
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	50,97	26.105.734	75,68	39,51	5.874.750	86,56
Maaltijden en drank	5,15	2.638.770	7,65	5,18	770.017	11,35
Transport ter plekke	0,44	226.477	0,66	0,27	40.634	0,60
heen en terug	9,91	5.073.385	14,71	-	-	-
Cultuur	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00
Recreatie en ontspanning	0,01	6.239	0,02	0,00	0	0,00
Andere uitgaven	0,87	443.388	1,29	0,68	101.636	1,50
TOTAAL	67,35	34.493.994	100,00	45,65	6.787.036	100,00

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

Als we de uitgaven door alle buitenlandse niet-MICE zakentoeisten samentellen (tabel 28) dan bekomen we een totale besteding van ruim 86,5 miljoen euro. Nu doen vooral de zakentoeisten uit de buurlanden uitgaven in het Vlaamse Gewest: 60% van die 86,5 miljoen euro of 52 miljoen euro wordt door hen uitgegeven. De overige 34,5 miljoen euro komt op conto van de

zakentoeeristen uit niet-buurlanden. In totaal en voor elke groep wordt ook hier meer dan drie vierde van de uitgaven aan logies besteed. 14% wordt aan maaltijden en drank uitgegeven en er is 2,2% budget voor transport ter plaatse. Aan cultuur, recreatie en ontspanning werd minder dan 0,5% van de uitgaven besteed. Voor andere uitgaven is meer dan 5% van het budget opzij gezet.

Tabel 28 Bestedingen door buitenlandse verblijfstoeristen in 2010, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME (nachten)	BUURLANDEN		NIET-BUURLANDEN		ALLE BUITENLANDERS	
	Pp pn	Totaal uitgaven	Pp pn	Totaal uitgaven	Totale uitgaven	Relatief
		716.593		457.911		
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	56,32	40.361.147	58,56	26.814.141	67.175.288	77,65
Maaltijden en drank	11,11	7.964.146	9,65	4.419.435	12.383.581	14,31
Transport ter plekke heen en terug	1,52 -	1.085.778 -	1,85 -	848.947 -	1.934.725 -	2,24 -
Cultuur	0,05	35.295	0,21	94.204	129.499	0,15
Recreatie en ontspanning	0,27	192.709	0,31	139.750	332.459	0,38
Andere uitgaven	3,10	2.219.371	5,10	2.336.062	4.555.433	5,27
TOTAAL	72,37	51.858.447	75,66	34.652.538	86.510.985	100,00

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

De zevende tot en met twaalfde oranje cel wordt gevormd door alle groepen dagzakentoeeristen: Vlamingen (TSA-tabel 2), Brusselaars, Walen en buitenlanders (TSA-tabel 1). Het gaat dan zowel om de dagzakentoeeristen voor het motief MICE als voor alle andere zakelijke motieven. Net zoals bij de TSA 2008 werd beslist deze groepen toeristen op te nemen in TSA-tabel 4 aangezien er geen voldoende betrouwbare informatie was om de dagzakentoeeristen op te delen naar herkomst. In het volgende deel van dit rapport, waarin TSA-tabel 4 aan bod komt, zal verder ingegaan worden op de manier waarop we de uitgaven van de dagzakentoeeristen in beeld brengen.

De laatste twee oranje cellen hebben betrekking op de Vlaamse toeristen die vertrekken op daguitstap of op vakantie naar Wallonië, Brussel of het buitenland (TSA-tabel 2). We moeten hier enkel die kosten inbrengen die ze nog in het Vlaamse Gewest maken. Hoewel het onmogelijk is om alle bestedingen die in het Vlaamse Gewest gedaan worden in functie van een daguitstap of reis op te nemen, zijn we wel in staat om de drie grootste uitgavenposten in beeld te brengen: deze aan luchtvervoer, deze aan reisorganisaties en dergelijke, en ten slotte de bestedingen aan andere vormen van transport.

In de eerste plaats nemen we de uitgaven aan het luchtverkeer in het Vlaamse Gewest mee op, aangezien we uitgaan van een 100% toeristische ratio in tabel 6. Hoe we dat precies doen, kan hieronder in punt 1.2.2. in detail afgelezen worden. Ook de uitgaven aan reisorganisaties, reisbureaus en gidsen worden opgenomen door gebruik te maken van een ratio van 100% toeristisch verbruik. Later in dit rapport zal ook hierop meer in detail worden ingegaan (zie 1.2.3.). Een derde groep bestedingen betreft de uitgaven aan benzine (en eventueel spoortickets). Omdat we deze verplaatsingskosten niet enkel voor de Vlaamse vertrekkers moeten berekenen, maar ook voor andere groepen toeristen (in de meeste onderzoeken worden enkel de bestedingen aan transport ter plaatse bevraagd), komt de bespreking van de berekening van de transportkosten later uitgebreid aan bod (zie 1.2.2.).

C. Vier rode cellen

Ten slotte zijn er nog vier groepen van toeristen die een rode code krijgen: het betreft alle Vlamingen die voor het zakenmotief (zowel MICE als andere zaken) vertrekken naar Wallonië, Brussel of het buitenland en dat zowel voor één als voor meerdere dagen (TSA-tabel 2). We beschikken over geen enkele bron van informatie met betrekking tot deze groepen toeristen, zodat we ook geen cijfers kunnen opnemen in de TSA.

1.2.2. Transportkosten tussen thuis en vakantiebestemming

Zoals eerder aangegeven worden de transportkosten tussen thuis en de vakantiebestemming zelden opgenomen in de onderzoeken over uitgaven door toeristen. Bij de zakentoeeristen hebben we deze kunnen opnemen omdat het MICE-onderzoek een aparte post voorzag. We namen daarbij enkel de uitgaven van Vlamingen op aangezien enkel deze uitgaven in het Vlaamse Gewest worden gedaan. Bij de andere onderzoeken die als basis worden genomen voor de bestedingen bij het ontspanningstoerisme is geen soortgelijke post voor transportkosten tussen thuis en de bestemming voorzien. Toch wordt een groot deel van deze kosten in het Vlaamse Gewest gedaan en moeten deze uitgaven dus in principe worden toegekend aan de TSA-tabellen 1 en 2. Hoe we deze uitgaven alsnog in de TSA kunnen brengen, komt hieronder aan bod. We bespreken eerst het personenvervoer door de lucht, nadien dat over de weg.

A. Personenvervoer door de lucht

Voor het personenvervoer door de lucht zal in TSA-tabel 6 uitgegaan worden van 100% toeristisch verbruik van het aanbod. De reden hiervoor is dat deze uitgaven nooit worden opgenomen bij de uitgavencategorieën in verschillende onderzoeken, waardoor ze steeds een ontbrekende waarde krijgen in TSA-tabellen 1 en 2. Door deze 100%-ratio in TSA-tabel 6 in te voegen, zorgen we ervoor dat deze bestedingen toch worden opgenomen in de TSA.

Omdat we werken met een 100% verbruik van het aanbod, moeten we uiteraard eerst het aanbod kennen. Zoals zal blijken uit de opbouw van TSA-tabel 5 en 6 zit het personenvervoer door de lucht vervat in de categorie 62A1 van de Input-outputtabellen. In deze 62A1 zit de gehele luchtvaart onder NACE-code 62. Dat betekent dat ook het goederenvervoer mee onder deze groep valt. Op basis van de NACE 2008-indeling en de RSZ-statistiek kunnen we het goederenvervoer uit deze code halen. Zoals te zien in de opbouw van TSA-tabel 5 en 6 nemen we daarom 84,44% van het totale aanbod van de groep 62A1. Dat betekent dat we schatten dat er in 2010 in het Vlaamse Gewest een totale output is van 2.384.396.785 euro aan luchtvervoer voor passagiers (aan aankooprijzen en in prijzen 2010). Omdat we al een deel subsidies in rekening brengen in TSA-tabel 4, moeten deze eerst afgetrokken worden van het totaal. Omdat we (zoals later in dit rapport zal blijken) in totaal 2.777.745 euro aan subsidies opnemen, blijft er nog 2.381.619.040 euro over om terug te brengen naar TSA-tabellen 1 en 2.

Dat bedrag willen we nu verdelen over TSA-tabellen 1 en 2, om het totaalbeeld van het inkomend en intern toerisme zo goed mogelijk te schatten. Op basis van de gebruikstabellen van de IOT 2007 hebben we getracht het gebruik van de Vlaamse output aan luchtvervoer door verschillende groepen in kaart te brengen. In de gebruikstabellen van de regionale output zien we twee belangrijke cijfers. Zo wordt afgerond 1.411 miljoen euro uitgegeven aan luchtvervoer (geproduceerd door Vlaamse bedrijven) door Vlaamse bedrijven en huishoudens en 1.210 miljoen euro gaat naar de uitvoer van luchtvervoer (wat betekent dat niet-Vlamingen deze Vlaamse producten kopen). Als we deze twee cijfers naast elkaar zetten, betekent dit dat 53,8% van de totale output in het Vlaamse Gewest geconsumeerd wordt door Vlamingen die met Vlaamse maatschappijen vliegen. De niet-Vlamingen geven de overige 46,2% uit.

Toegepast op het totale aanbod, betekent dit dat 1.099 miljoen euro zal opgenomen worden in TSA-tabel 1. Het gaat dan om de niet-Vlamingen die met een Vlaamse maatschappij vliegen. Dat kunnen zowel buitenlanders als Brusselaars en Walen zijn en in principe zowel mensen die naar het Vlaamse Gewest vliegen, als die hier vertrekken. We hebben geen informatie om deze gegevens op te splitsen en daarom zullen we deze cijfers opnemen in de groep buitenlanders die naar het Vlaamse Gewest reizen, aangezien deze een stuk omvangrijker is dan deze van Walen en Brusselaars die naar het Vlaamse Gewest reizen. De Vlaamse toeristen die gebruik maken van het Vlaamse luchtvervoer besteden in totaal meer dan 1.282 miljoen euro.

Tabel 29 Berekening van het gebruik van luchtvervoer in het Vlaamse Gewest door Vlamingen en niet-Vlamingen op basis van de gebruikstabellen uit de IOT 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007) en toepassing van de aandelen van dit gebruik op het aanbod dat in rekening wordt gebracht in TSA-tabel 6 (in euro en prijzen 2010)

Bron	Interpretatie	REGIONALE GEBRUIKSTABELLEN 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007)			Percentages toegepast op totale aanbod:
		Absoluut	Relatief	2.381.619.040	
Regionale output - kolommen totaal bedrijfstakken en consumptieve bestedingen	Vlamingen gebruiken Vlaamse output	1411	53,8%	1.282.121.955	
Regionale output - totaal kolommen uitvoer	Niet-Vlamingen gebruiken Vlaamse output	1210	46,2%	1.099.497.084	

Bron: FPB, IOT2007, bewerking SVR.

B. Personenvervoer over de weg

Wat het vervoer over de weg betreft, berekenen we twee dingen: kosten voor openbaar vervoer en benzinekosten. De kosten van het openbaar vervoer worden enkel in rekening gebracht voor zover deze expliciet werden bevraagd. Benzinekosten nemen we zoveel mogelijk op. We moeten dan wel het aantal toeristen kennen dat met de wagen rijdt. Deze worden hierna in detail berekend per groep toeristen. Daarnaast moeten we de brandstofprijs in rekening brengen. Omdat deze variabel is, werken we met de 0,15 euro per kilometer die door de FOD Financiën wordt gebruikt voor de berekening van de kostenafrek woon-werkverkeer. Ten slotte moeten we ook de afstand kennen die met de wagen wordt afgelegd. Daar waar geen informatie beschikbaar was over de afstand die wordt afgelegd, werken we met een gemiddelde afstand van 92,5 km. Deze gemiddelde afstand schatten we zoals bij de TSA 2008 aan de hand van de gemiddelde afstand voor de export van het goederenvervoer in België (100 km) en het aandeel van de Vlaamse wegen in het Belgische wegennet in 2010 (zie tabel 30). We gaan er dus van uit dat een Vlaming die reist naar een bestemming buiten het Vlaamse Gewest, gemiddeld nog 46,25 km over Vlaamse wegen rijdt. Omdat hij ook bij het terugrijden over Vlaamse wegen rijdt, verdubbelen we deze afstand, wat neerkomt op een totale afstand van 92,5 km. We berekenen hier enkel de kosten die gemaakt zijn bij toerisme voor het motief ontspanning en voor de Vlaamse toeristen. Bij het zakentoeurisme hebben we de transportkosten immers al in rekening gebracht (exclusief kosten voor vlieguren). De buitenlandse of Brusselse en Waalse toeristen zullen daarnaast eerder bij het vertrek in hun eigen regio brandstof/een ticket voor het openbaar vervoer kopen.

Tabel 30 Lengte van het Belgische wegennet in 2010, opgesplitst naar gewest en soort weg, uitgedrukt in kilometer

	Autosnel- wegen	Gewest- en provinciewegen	Gemeente- wegen	TOTALE LENGTE VAN HET WEGENNET	
				Absoluut	Relatief
Vlaams Gewest	883	6.040	64.564	71.487	46,25
Waals Gewest	869	7.583	72.755	81.207	52,54
Brussels H. Gewest	11,3	320	1.550	1.881	1,22
TOTAAL				154.575	100,01

Bron: FOD Mobiliteit, FPB, bewerking SVR.

Voor de Vlaamse dagtoeristen doen we een beroep op het daguitstappenonderzoek 2011. Daar is een variabele opgenomen over de prijs van het vervoer (enkel openbaar vervoer) tussen thuis en de bestemming. De kosten werden eerder opgenomen. Voor die mensen die met de wagen gaan, is de brandstofkost niet bevraagd. Voor hen kunnen we wel trachten de kosten te berekenen. De details zijn af te lezen in tabel 31. We weten dat er in totaal 19.537.656 Vlaamse daguitstappen in het Vlaamse Gewest zijn. Uit het databestand van het Daguitstappenonderzoek konden we daarenboven berekenen dat 75% van die daguitstappen met de wagen gebeurde en dat de gemiddelde grootte van het Vlaamse reisgezelschap dat in het Vlaamse Gewest met de wagen op daguitstap gaat, 3,5 personen omvat. Dat maakt dat er in totaal 4.186.640 wagens voor

daguitstappen worden gebruikt. We gaan daarbij uit van een gemiddelde afstand van 92,5 km en met een gemiddelde uitgave van 13,87 euro per wagen. Vermenigvuldigd met de ruim 4 miljoen wagens, komen we daarom uit op een totale besteding van 58.086.431 euro aan benzinekosten. De benzinekosten van de Vlamingen die op dagtocht gaan naar Wallonië, Brussel en het buitenland kunnen we op analoge manier berekenen. Met 1.834.639 wagens en een gemiddelde uitgave van 13,87 euro per auto, bekomen we zo een totale besteding van 25.454.214 euro.

Tabel 31 Berekening van het aantal wagens en de bestedingen (in prijzen 2010) aan het gebruik van deze wagens door Vlaamse dagtoeristen, opgesplitst naar bestemming

	Aantal dagtoeristen	% dat wagen gebruikt	Aantal toeristen met wagen	Grootte reisgezelschap	Totaal aantal wagens	Prijs per wagen	TOTALE BESTEDINGEN
Vlaams Gewest	19.537.656	75,0	14.653.242	3,5	4.186.640	13,87	58.086.431
Buiten het Vlaamse Gewest	9.109.933	72,5	6.604.702	3,6	1.834.639	13,87	25.454.214

Bron: Databestand Daguitstappenonderzoek 2011, bewerking SVR.

Voor de Vlaamse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest brengen we enkel de brandstofkosten voor het reizen met de wagen in rekening. Voor het aantal reizen dat met de wagen gebeurt, kunnen we een beroep doen op het Reisgedragonderzoek 2010 van WES. Zo kennen we het aantal korte en lange vakanties door Vlamingen naar de drie verschillende Vlaamse macrobestemmingen. Daarnaast kennen we voor de Belgische reizen naar elk van deze bestemmingen, het aandeel van verschillende vervoersmodi. Op basis van deze gegevens berekenen we dat er in totaal 2.156.241 vakanties waren door Vlamingen in Vlaanderen waarbij de wagen het vervoersmiddel was. Hierbij merken we op dat we moeten werken met de vervoersmodi die door alle Belgen en niet enkel door Vlamingen worden gebruikt en dat Brussel mee is opgenomen in de kunststeden. Voor elk van deze 2 miljoen vakanties rekenen we opnieuw met een gemiddelde afstand van 92,4 km omdat we niet weten waar die autoreizigers vertrekken of naartoe rijden. Brengen we ook de kost van de wagen in rekening (0,15 euro per kilometer), dan komen we uit op een totale uitgave aan brandstof van 29.916.198 euro door Vlaamse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest.

Tabel 32 Berekening van het aantal autovakanties door Vlamingen in het Vlaamse Gewest in 2010

	Korte vakanties		Lange vakanties		TOTAAL AANTAL AUTO-VAKANTIES
	Aantal vakanties door Vlamingen	% Belgische vakanties met de wagen	Aantal vakanties door Vlamingen	% Belgische vakanties met de wagen	
Vlaamse kust	619.984	83,2	883.930	89,2	1.304.293
Vlaamse regio's	557.639	87,5	316.150	79,7	739.906
Vlaamse kunststeden (incl. Brussel)	131.617	81,0	12.904	42,1	112.042
TOTAAL	1.309.240		1.212.985		2.156.241

Bron: WES 2010, bewerking SVR.

Voor de Vlaamse verblijfstoeristen die reizen naar een regio of land buiten het Vlaamse Gewest brengen we opnieuw enkel de brandstofkosten in rekening. Op analoge manier dan hierboven bij de Vlaamse verblijfstoeristen in het Vlaamse Gewest, berekenen we het aantal autovakanties door Vlamingen naar Wallonië en het buitenland. Zoals in tabel 33 is af te lezen, komen we uit op een totaal van 4.287.287 vakanties. We gaan uit van een gemiddelde afstand van 92,5 km per vakantie en een gemiddelde kost van 0,15 euro per kilometer. We schatten op die manier dat de Vlamingen die met de auto op reis vertrekken naar een regio buiten het Vlaamse Gewest nog 59.482.835 euro hebben uitgegeven aan brandstof in het Vlaamse Gewest.

Tabel 33 Berekening van het aantal autovakanties door Vlamingen naar Wallonië en het buitenland in 2010

	Korte vakanties		Lange vakanties		TOTAAL AANTAL AUTO- VAKANTIES
	Aantal vakanties door Vlamingen	% Belgische vakanties met de wagen	Aantal vakanties door Vlamingen	% Belgische vakanties met de wagen	
Wallonië	568.030	93,2	348.411	79,3	805.694
Buitenland	1.589.792	66,0	4.884.199	49,8	3.481.594
TOTAAL	2.157.822		5.232.610		4.287.287

Bron: WES 2010, bewerking SVR.

1.2.3. Uitgaven aan reisorganisaties, touroperators en gidsen

Net zoals bij het personenvervoer door de lucht, werd bij de TSA 2008 beslist om ook voor de uitgaven aan reisorganisaties, touroperators en gidsen uit te gaan van een 100% toeristisch verbruik van het aanbod. De reden hiervoor is opnieuw dat deze uitgaven in de onderzoeken nooit worden opgenomen bij de uitgavencategorieën, waardoor ze steeds een ontbrekende waarde krijgen in TSA-tabellen 1 en 2. Door deze 100%-ratio in te voegen in TSA-tabel 6 omzeilen we deze tekortkoming en zorgen we ervoor dat deze toeristische bestedingen toch worden opgenomen in de uiteindelijke TSA.

Tabel 34 Berekening van het gebruik van de diensten van Vlaamse reisbureaus en touroperators door Vlamingen en niet-Vlamingen op basis van de gebruikstabellen uit de IOT 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007) en toepassing van de aandelen van dit gebruik op het aanbod dat in rekening wordt gebracht in TSA-tabel 6 (in euro en prijzen 2010)

Bron	REGIONALE GEBRUIKSTABELLEN 2007 (in miljoen euro en prijzen 2007)			Percentages toegepast op aanbod: 2.794.276.925
	Interpretatie	Absoluut	Relatief	
Regionale output - kolommen totaal bedrijfstakken en consumptieve bestedingen	Vlamingen gebruiken Vlaamse output	2526	99,86%	2.790.382.946
Regionale output - totaal kolommen uitvoer	Niet-Vlamingen gebruiken Vlaamse output	4	0,14%	3.983.979

Bron: FPB, IOT2007, bewerking SVR.

In de eerste plaats moeten we het totale aanbod berekenen. We werken daarbij met de Input-outputcode 63A1, die het aanbod van diensten van reisbureaus en touroperators omvat: het totale aanbod (aan aankooprijzen in prijzen 2010) dat we in rekening brengen in TSA-tabel 6 bedraagt 2.794.276.925 euro. We moeten dit totaalbedrag in een tweede stap verdelen over de Vlaamse toeristen (TSA-tabel 2) en niet-Vlaamse toeristen (TSA-tabel 1). Dat doen we op analoge manier als bij het terugbrengen van de 100%-ratio bij het luchtvervoer. Zoals weergegeven in tabel 34 zien we dat er slechts 0,14% van de Vlaamse output door reisbureaus en touroperators gebruikt wordt door niet-Vlamingen en de overige 99,86% door Vlamingen. Toegepast op het totale aanbod dat we in rekening brengen in TSA-tabel 6, betekent dat een totale besteding van bijna 2.790 miljoen euro door Vlamingen en 4 miljoen euro door niet-Vlamingen.

Als we op deze manier werken, kennen we al wel de verdeling over de verschillende TSA-tabellen, maar binnen TSA-tabel 2 kennen we dan nog niet de verdeling tussen de uitgaven gedaan door Vlamingen die reizen in het Vlaamse Gewest en Vlamingen die vertrekken naar een regio of land buiten het Vlaamse Gewest. Deze opsplitsing kunnen we maken op basis van gegevens uit het onderzoek Reisgedrag van de Belgen 2010 van WES. We kunnen immers voor elk van deze groepen toeristen het aantal reizen berekenen waarbij op één of andere manier beroep werd gedaan op bemiddeling. We tellen wel het aantal reizen naar Vlaanderen en Brussel en niet enkel naar het Vlaamse Gewest.

Uit tabel 35 kunnen we afleiden dat Vlamingen voor 15% van hun reizen waarbij ze beroep doen op bemiddeling, Vlaanderen en Brussel als bestemming kiezen en voor 85% buiten Vlaanderen en Brussel reizen. Hoewel de prijzen voor beide soort reizen verschillen, gebruiken we toch deze percentages om de totale uitgave door Vlamingen op te splitsen. Dat betekent dat Vlamingen die in het Vlaamse Gewest reizen in 2010 in totaal 417.892.280 euro uitgaven aan diensten van reisbureaus en touroperators. Voor Vlamingen die vertrekken kwam de totale besteding uit op 2.372.490.667 euro.

Tabel 35 Berekening van het aantal reizen waar beroep werd gedaan op bemiddeling, opgesplitst naar herkomst en bestemming in 2010

	KORTE VAKANTIES			LANGE VAKANTIES			TOTAAL	
	Aantal reizen	Via bemiddeling Relatief	Absoluut	Aantal reizen	Via bemiddeling Relatief	Absoluut	Absoluut	%
Vlamingen naar Vlaams + Brussels H. Gewest	1.212.985	22,2	269.302	1.309.240	20,7	271.296	540.597	15
Vlamingen naar Wallonië of buitenland	5.232.610	44,4	2.324.433	2.157.822	34,5	744.688	3.069.121	85
TOTAAL			2.593.735			1.015.983	3.609.718	100

Bron: WES 2010, bewerking SVR.

1.3. Totaalbeeld TSA-tabellen 1 en 2

Nu we alle bestedingen hebben berekend, kunnen we deze samenbrengen. Tabel 36 bespreekt de totale TSA-tabel 1, tabel 37 doet hetzelfde voor de totale TSA-tabel 2. Zoals eerder gezegd wordt het dagzakentoeisme voorlopig niet opgenomen, maar verschoven naar TSA-tabel 4. Voor TSA-tabellen 1 en 2 samen, komen we in 2010 uit op een totale besteding van ruim 8,8 miljard euro. Dat is een kleine 600 miljoen euro meer dan in de TSA 2008.

In TSA-tabel 1 zien we een totaalbedrag van 2,8 miljard euro aan consumptie-uitgaven in 2010 door het inkomend toerisme in het Vlaamse Gewest. Van deze uitgaven door niet-Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest, wordt 0,35 miljard euro aan bestedingen gedaan door Brusselse en Waalse toeristen en 2,5 miljard euro door de buitenlandse toeristen. Van deze 2,5 miljard euro aan bestedingen wordt 1,5 miljard uitgegeven door buitenlandse verblijfstoeristen voor het motief ontspanning, ruim 0,5 miljard door de buitenlandse dagtoeristen en nog eens een 0,5 miljard euro door de buitenlandse zakenreizigers. Tegenover de TSA 2008 wordt er afgerond 200 miljoen euro minder uitgegeven: 125 miljoen minder door de Waalse en Brusselse verblijfstoeristen en 75 miljoen minder door de buitenlandse dagtoeristen. In beide gevallen daalde vooral het volume van de bezoekers en niet zozeer hun gemiddelde besteding.

Het intern toerisme, zoals berekend in TSA-tabel 2, is in 2010 goed voor 6 miljard euro aan consumptie-uitgaven. Ruim 3,7 miljard hiervan wordt uitgegeven door de Vlamingen die op reis vertrekken buiten het Vlaamse Gewest en in het Vlaamse Gewest nog geld uitgeven aan reisbureaus, touroperators of vervoer. De overige 2,3 miljard euro wordt uitgegeven door Vlamingen die toerist zijn in hun eigen gewest. Meer dan de helft van dit bedrag (ruim 1,3 miljard euro) wordt besteed door de Vlaamse verblijfstoeristen voor het motief ontspanning. Daarnaast wordt bijna 775 miljoen euro uitgegeven door de Vlaamse dagtoerist in het Vlaamse Gewest en spenderen de Vlaamse zakentoeeristen ruim 165 miljoen euro in het Vlaamse Gewest. De toename van 700 miljoen euro ten opzichte van de TSA 2008 is te verklaren door een andere manier van meten van de uitgaven aan de reisbureaus en touroperators (enkel marges bij sector, niet bij product). Ook de Vlaamse verblijfstoeristen geven in totaal ruim 120 miljoen euro meer uit, omdat hun volume is toegenomen.

Tabel 36 TSA-tabel 1: consumptie-uitgaven van het inkomend toerisme in het Vlaamse Gewest 2010 per bestedingscategorie, opgesplitst naar herkomst, dag- of verblijfstoerist en motief, uitgedrukt in euro en prijzen 2010

BESTEDINGEN	BRUSSELAARS EN WALEN IN VLAANDEREN				BUITENLANDERS IN VLAANDEREN				TOTAAL
	Dagtoeristen	Verblijfstoeristen			Dagtoeristen	Verblijfstoeristen			
	Ontspanning	Ontspanning	MICE	ANDERE	Ontspanning	Ontspanning	MICE	ANDERE	
1 Accommodatie	—	78.109.048	9.292.868	5.874.750	—	272.042.568	80.010.493	67.175.288	512.505.014
2 Voeding- en drankverstrekking	32.553.520	59.579.165	1.672.894	770.017	242.644.460	214.495.279	20.379.466	12.383.581	584.478.382
3 Personenvervoer te land (spoor + weg + water)	2.107.919	3.178.480	64.276	40.634	31.107.715	17.240.309	2.255.591	1.934.725	57.929.649
4 Personenvervoer door de lucht	—	—	—	—	—	1.099.497.084			1.099.497.084
5 Diensten van reisagentschappen, tour operators en gidsen	—	3.983.979			—	—	—	—	3.983.979
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	16.574.096	7.243.047	66.692	0	29.186.383	30.384.401	2.515.813	461.958	86.432.390
7 Restwaarde participation fee	—	—	851.052	—	—	—	40.843.392	—	41.694.443
8 Andere	53.644.255	70.114.495	105.058	101.636	169.289.785	133.965.368	4.024.077	4.555.433	435.800.106
TOTAAL	104.879.789	221.890.865	12.207.371	6.949.855	472.228.343	1.544.864.317	241.144.617	218.155.890	2.822.321.047

■ Totalen op basis van het terugbrengen uit TSA-tabel 6 van de 100%-ratio

— Niet van toepassing

De kolomtotalen worden - wanneer er rij-overschrijdende gegevens zijn - berekend a rato van de verhouding in de volumes.

Tabel 37 TSA-TABEL 2: Consumptie-uitgaven van het intern toerisme in het Vlaamse Gewest 2010 per bestedingscategorie, opgesplitst naar herkomst, dag- of verblijfstoerist en motief, uitgedrukt in euro en prijzen 2010

BESTEDINGEN	VLAMINGEN IN VLAANDEREN				VLAMINGEN DIE VERTREKKEN				TOTAAL
	Dagtoeristen	Verblijfstoeristen			Dagtoeristen	Verblijfstoeristen			
		Zakentoeerisme				Zakentoeerisme			
		Ontspanning	Ontspanning	MICE		ANDERE	Ontspanning	Ontspanning	
1 Accommodatie	—	393.726.552	46.032.619	26.105.734	—	—	—	—	465.864.904
2 Voeding- en drankverstrekking	166.380.975	272.204.702	7.123.689	2.638.770	?	?	?	?	448.348.136
3 Personenvervoer te land (spoor + weg + water)	137.700.315	46.035.864	8.351.887	5.299.863	25.454.214	59.482.835			282.324.978
4 Personenvervoer door de lucht	—	—	—	—	—	1.282.121.955			1.282.121.955
5 Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	—	417.892.280			—	2.372.490.667			2.790.382.947
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	95.571.825	25.083.031	78.784	6.239	—	—	—	—	120.739.879
7 Restwaarde participation fee	—	—	41.229.400	—	—	—	—	—	41.229.400
8 Andere	375.412.725	195.557.941	701.364	443.388	?	?	?	?	572.115.417
TOTAAL	775.065.840	1.322.010.990	117.390.410	49.110.705	25.454.214	3.714.095.457			6.003.127.617

■ Totalen op basis van het terugbrengen uit TSA-tabel 6 van de 100%-ratio

— Niet van toepassing

? Hierover hebben we geen informatie

De kolomtotalen worden - wanneer er rij-overschrijdende gegevens zijn - berekend a rato van de verhouding in de volumes.

2. TSA-tabel 4

In TSA-tabel 4 wordt de totale toeristische consumptie berekend. Daarvoor worden in de eerste plaats de toerisme-uitgaven volgens TSA-tabel 1 en TSA-tabel 2 samengebracht. Maar daarmee weten we niet genoeg. Naast de toerisme-uitgaven zijn er immers nog een heleboel andere vormen van toerismeconsumptie die moeten opgenomen worden in de TSA. Het gaat in TSA-tabel 4 dan over de zogenaamde 'in-natura' consumptie of de 'niet-monetaire' transacties die ook opgenomen moeten worden. Meer concreet zijn er drie grote categorieën van transacties die extra aandacht moeten krijgen: de waarde van de accommodatie in eigen vakantiehuizen, de sociale overdrachten (social transfers in kind) die maken dat toeristen minder betalen dan de werkelijke kostprijs en ten slotte andere vormen van toerismeconsumptie die niet elders zijn opgenomen.

Hieronder wordt voor elk van de componenten in TSA-tabel 4 uitgelegd wat het bronnenmateriaal, de methode en de resultaten zijn. Achtereenvolgens komen aan bod: de gewone toeristische consumptie, de waarde van de accommodatie in eigen vakantiehuizen, de sociale overdrachten en de andere vormen van toerismeconsumptie.

2.1. Toeristische consumptie

Onder toeristische consumptie in strikte zin worden alle vormen van toeristische bestedingen verstaan. Het betreft met andere woorden de som van de consumptie-uitgaven van het inkomend (TSA-tabel 1) en het intern (TSA-tabel 2) toerisme⁵. Omdat het in de Vlaamse TSA soms moeilijk was om op basis van het beschikbare bronnenmateriaal dat onderscheid te maken, konden we niet alle consumptie-uitgaven van toeristen opsplitsen in deze twee groepen. Bepaalde uitgaven die normaal in TSA-tabellen 1 en 2 moeten opgenomen worden, zijn daarom in aparte kolommen in TSA-tabel 4 opgenomen. Het betreft de consumptie-uitgaven gedaan door tweede verblijvers of vakantiegangers die verblijven bij vrienden, familie en kennissen (VFK's) en de consumptie-uitgaven gedaan door dagzakentoeeristen. Beide groepen van uitgaven komen hierna in detail aan bod.

2.1.1. Toeristische consumptie door tweede verblijvers en VFK's

Om de bestedingen door toeristen in tweede verblijven en bij vrienden, familie en kennissen te bepalen, doen we een beroep op het KiTS-onderzoek en de onderzoeken van Westtoer naar het tweede verblijfstoerisme 2012 en naar gebruikers van vaste standplaatsen op campings 2008. Hierna worden eerst de bestedingen van tweede verblijvers aan de kust besproken, daarna deze in de regio's.

A. Tweede verblijvers aan de kust

De volumes van tweede verblijvers halen we uit het KiTS-tendrapport van Westtoer. Dat betekent dat we één cijfer voor tweede verblijven hebben, zowel voor het eigen gebruik als voor het gebruik door VFK. Zoals in tabel 38 af te lezen is, komen we voor 2010 uit op een totaal volume van 12.040.616 overnachtingen in tweede verblijven aan de kust.

Voor de bestedingen gebruiken we de resultaten van de studie over tweede verblijvers door Westtoer uit 2011. Omgezet naar prijzen 2010 zien we dat tweede verblijvers aan de kust gemiddeld 45,82 euro uitgeven. Het overgrote deel daarvan (64%) gaat op aan voeding en drank: er wordt bijna 18 euro pppn uitgegeven in de horeca (40%) en nog eens 10 euro pppn in de winkel (24%). Verder is er een gemiddeld budget van 1,65 euro pppn voor transport en is 13 euro pppn of bijna 30% van de uitgaven over voor shopping. Vermenigvuldigen we deze bestedingen met het totaal volume van ruim 12 miljoen overnachtingen, dan komen we uit op een totale besteding van meer dan 530 miljoen euro door gebruikers van tweede verblijvers aan de kust.

⁵ Alle informatie over de berekeningen van de totale uitgaven in TSA-tabellen 1 en 2 werd hiervoor uitvoerig besproken en komt hier dus niet meer aan bod.

Tabel 38 Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven aan de kust in 2010. Uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

TWEEDE VERBLIJVERS KUST - KLASSIEK			
VOLUME (nachten)			12.040.616
BESTEDINGEN (euro)	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
Logies	-	0	0,00
Maaltijden en drank	17,69	212.959.276	39,97
Transport	1,65	19.888.605	3,73
Andere uitgaven: shopping	13,34	160.620.841	30,15
Andere uitgaven: voeding en drank in winkels	10,52	126.659.013	23,77
Andere uitgaven: andere	1,05	12.677.532	2,38
TOTAAL	44,25	532.805.268	100,00

Bron: KiTS 2010, WESTTOER 2012, bewerking SVR.

Naast de klassieke tweede verblijven aan de kust, werd ook beslist de tweede verblijven (vaste standplaatsen) op de kustcampings in rekening te brengen. Het volume kennen we via het KiTS-onderzoek: in 2010 waren er 3.593.010 overnachtingen in deze vaste standplaatsen. In het onderzoek over de kustcampings werden ook de uitgaven door de gebruikers van vaste standplaatsen beschreven (al gaat het hier om cijfers uit 2007). In totaal geven de tweede verblijfstoeristen op campings minder uit dan de 'klassieke' tweede verblijvers: ze besteden een kleine 20 euro per persoon per nacht. Ook nu gaat een groot deel van dat bedrag op aan eten en drank, al wordt zowel in absolute en relatieve termen minder besteed aan horecabezoek en meer aan shoppen (eten en drinken in winkels inclusief). Voor transport en cultuur, recreatie en ontspanning wordt ongeveer evenveel uitgegeven. In totaal wordt ruim 71,6 miljoen euro uitgegeven door tweede verblijvers op vaste standplaatsen op campings aan de kust.

Tabel 39 Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven (vaste standplaatsen op campings) aan de kust in 2010 - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

TWEEDE VERBLIJVERS KUST - VASTE STANDPLAATSEN			
VOLUME (nachten)			3.593.010
BESTEDINGEN (euro)	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
Logies	-	0	0,00
Maaltijden en drank (horeca)	5,27	18.943.495	26,45
Transport	1,34	4.831.742	6,75
Cultuur, recreatie en ontspanning	0,42	1.495.539	2,09
Andere uitgaven: shopping	12,47	44.789.478	62,53
Andere uitgaven: andere	0,44	1.572.233	2,19
TOTAAL	19,94	71.632.487	100,00

Bron: KiTS 2010, WESTTOER 2007, bewerking SVR.

B. Tweede verblijvers in de Vlaamse regio's

We hebben geen exacte cijfers over tweede verblijven elders in het Vlaamse Gewest. Op basis van het WES-onderzoek Reisgedrag van de Belgen 2010, kunnen we wel een inschatting maken van de tweede verblijven in de Vlaamse regio's. Uit dat onderzoek weten we dat ruim de helft van de Belgen die een tweede verblijf als logies kiezen (59,1%) dat doet in een tweede verblijf in het buitenland, 26,3% aan de kust, 9,7% in Wallonië en 4,9% in de Vlaamse regio's⁶. De verhouding tussen tweede verblijvers in de Vlaamse regio's en aan de kust is dus 4,9/26,3. We kunnen deze ratio toepassen op het aantal overnachtingen in tweede verblijven aan de kust. Omdat WES ook

⁶ Deze verhouding is berekend op basis van een ratio voor de lange vakanties. Hoewel we verwachten dat tweede verblijven vaker voor korte dan lange vakanties gebruikt worden, kunnen we geen schatting maken aan de hand van de korte vakanties, gezien in het WES-onderzoek over korte vakanties geen vakanties in tweede verblijven zijn opgenomen.

vaste standplaatsen op campings onder zijn tweede verblijven telt, nemen we deze ook mee op in het totaal aantal overnachtingen. We komen op basis van het KiTS-onderzoek uit op 15.63.626 overnachtingen in tweede verblijven aan de kust. Als we dit volume vermenigvuldigen met 0,186 (=2,1/32,8), dan bekomen we een geschat totaal van 2.912.729 overnachtingen in tweede verblijven in de Vlaamse regio's.

Wat de bestedingen betreft, hebben we een minder eenduidig beeld. We zitten immers met een gemengd beeld van tweede verblijvers in de volumes (zowel in woningen als op campings), terwijl we voor de bestedingen twee afzonderlijke cijfers hebben. Naar analogie met de TSA 2008 wordt geopteerd om voor de bestedingen te werken met de uitgaven door tweede verblijvers op campings. Dat levert een totale besteding van 58 miljoen euro op door de tweede verblijvers in de Vlaamse regio's. Zoals eerder beschreven gaat er veel geld naar eten en drinken en naar shoppen. Aan de andere kant gaan de kampeerders meer zelf koken en doen ze minder geld op in de horeca dan de klassieke tweede verblijvers. De uitgaven aan transport en aan cultuur, recreatie en ontspanning zijn eerder aan de lagere kant.

Tabel 40 Bestedingen door gebruikers van tweede verblijven in de Vlaamse regio's in 2010 - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

TWEEDE VERBLIJVERS REGIO'S - o.b.v. CAMPINGS			
VOLUME (nachten)			2.912.729
BESTEDINGEN (euro)	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
Logies	-	0	0,00
Maaltijden en drank (horeca)	5,27	15.356.836	26,45
Transport	1,34	3.916.926	6,75
Cultuur, recreatie en ontspanning	0,42	1.212.382	2,09
Andere uitgaven: shopping	12,47	36.309.279	62,53
Andere uitgaven: andere	0,44	1.274.555	2,19
TOTAAL	19,94	58.069.977	100,00

Bron: KiTS 2010, WES 2010, WESTTOER 2007, bewerking SVR.

2.1.2. Toeristische consumptie door dagzakentoeeristen

Omdat er geen voldoende betrouwbare informatie te vinden is over de herkomst van de dagzakentoeerist, werd in TSA 2008 beslist de uitgaven van deze groep over te hevelen naar TSA-tabel 4. We bespreken kort uitgebreid hoe we te werk zijn gegaan om de volumes en de bestedingen van de dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest in kaart te brengen. Een uitgebreide bespreking van de methodologie kan u vinden in het rapport over de TSA 2008.

Om de volumes dagzakentoeeristen te schatten werken we met twee bronnen. In de eerste plaats is er de TIC 2010, met aankomst- en overnachtingcijfers van zowel MICE-zakentoeeristen als niet-MICE-zakentoeeristen. Daarnaast werken we met de MICE-2004 dataset op basis van de congressen. Dat maakt dat we dus enkel over gegevens met betrekking tot MICE-zakentoeerisme beschikken. Voor de zakentoeeristen voor andere beroepsdoeleinden hebben we geen data ter beschikking. Voor de berekening van het aantal dagzakentoeeristen (in beide motievgroepen) moeten we in de eerste plaats de congressen in Brussel elimineren uit de MICE-dataset. In een tweede stap schatten we het aantal aankomsten van dagzakentoeeristen door de factor te berekenen en die zegt: per congresdeelnemer die overnacht zijn er X dagtoeristen. Deze ratio passen we dan per macrobestemming toe op aankomstcijfers uit TIC 2010. Zoals te zien is in tabellen 41 en 42 tellen we op die manier 7.487.174 aankomsten van MICE-dagzakentoeeristen en 7.973.465 aankomsten van niet-MICE-dagzakentoeeristen. We willen niet alleen het aantal aankomsten van dagzakentoeeristen kennen, maar het totaal aantal dagzakentoeeristen. Als een congres twee dagen duurt en een deelnemer blijft niet slapen, betekent dat immers dat hij twee keer een dagzakentoeerist is. Op basis van het totale aantal dagzakentoeeristen en hun aankomsten in de MICE-dataset kunnen we de gemiddelde aanwezigheid op het congres berekenen. In totaal zijn dagzakentoeeristen gemiddeld 1,21 dagen aanwezig. Er zijn wel verschillen tussen de

macrobestemmingen. Zo is een dagzakentoeurist het langst aanwezig op congressen in de kunststeden (1,29 dagen) en minder lang op congressen aan de kust (1,14) of in de Vlaamse regio's en de andere steden (1,12 dagen). Deze gemiddelde verblijfsduur kunnen we dan vermenigvuldigen met het aantal aankomsten van de niet-overnachtende deelnemers om het totaal aantal dagzakentoeuristen te kennen. Voor het MICE-motief komen we op die manier uit op 8.634.039 dagzakentoeuristen. Voor het motief andere zakenreizen tellen 8.897.691 dagzakentoeuristen.

Tabel 41 Berekening van het aantal MICE-dagzakentoeuristen 2010 op basis van aankomsten MICE 2004

	Aankomsten MICE 2004			MICE		Gemiddelde verblijfsduur dagzakentoeuristen 2004	Dagzakentoeuristen 2010
	Verblijfs-toeristen	Dag-toeristen	Factor	Aankomsten verblijfs-toeristen TIC 2010	Aankomsten dagzakentoeurisme 2010		
Kunststeden	4.654	25.133	5,40	280.080	1.512.516	1,29	1.955.384
Kust	658	901	1,37	47.149	64.561	1,14	73.876
Regio's en steden	1.828	23.966	13,11	450.791	5.910.097	1,12	6.604.779
TOTAAL					7.487.174		8.634.039

Bron: MICE-dataset 2004 ,TIC 2010, bewerking SVR.

Tabel 42 Berekening van het aantal niet-MICE-dagzakentoeuristen 2010 op basis van aankomsten MICE 2004

	Aankomsten MICE 2004			NIET-MICE		Gemiddelde verblijfsduur dagzakentoeuristen 2004	Dagzakentoeuristen 2008
	Verblijfs-toeristen	Dag-toeristen	Factor	Aankomsten verblijfs-toeristen TIC 2008	Aankomsten dagzakentoeurisme 2008		
Kunststeden	4.654	25133	5,40	403.162	2.177.196	1,29	2.777.926
Kust	658	901	1,37	43.476	59.532	1,14	76.741
Regio's + steden	1.828	23966	13,11	437.568	5.736.737	1,12	6.043.024
TOTAAL					7.973.465		8.897.691

Bron: MICE-dataset 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

Wat de bestedingen betreft, werken we met de MICE-dataset van de congresgangers maar ook hier zijn er enkele problemen. In de eerste plaats zitten de Brusselse congresgangers mee in de dataset en moeten we deze dus eerst elimineren. In de tweede plaats beschikken we niet over de specifieke uitgavenpatronen van dagzakentoeuristen en moeten we werken met de uitgaven door residentiële zakentoeuristen. We kunnen de populatie residentiële zakentoeuristen wel zodanig inperken dat we enkel die zakentoeuristen opnemen wiens verblijfpatroon het dichtste aansluit bij dat van dagzakentoeuristen: we nemen enkel de zakentoeuristen uit België en de buurlanden op die maximum 1 dag op het congres aanwezig zijn en maximum één nacht overnachten in het Vlaamse Gewest. Ze zijn dus bijna de hele tijd op het congres en hebben dus geen tijd om de stad in te trekken en uitgaven te doen aan musea, uitstappen en dergelijke (zoals een dagzakentoeurist).

We doen ook alle berekeningen analoog aan de berekeningen bij de verblijfszakentoeuristen in TSA-tabellen 1 en 2 (zie hierboven). Dat betekent dat we dezelfde stappen volgen (omzetten naar bedragen per persoon, naar euro,...), dat we de uitgaven in dezelfde categorieën groeperen en dat we rekening houden met de participation fee. Voor de berekening van de uitgaven aan het transport van en naar namen we enkel die uitgaven van de Vlamingen op, die we toekennen aan de

gehele groep van dagzakentoeeristen⁷. Ten slotte worden de uitgaven aan logies uiteraard buiten beschouwing gelaten.

Het resultaat van deze oefening kan in tabel 43 afgelezen worden. Een MICE-dagzakentoeerist in het Vlaamse Gewest geeft gemiddeld bijna 121 euro uit per dag. Meer dan de helft van dit bedrag betreft de restwaarde van de participation fee, of de deelname van de congresganger in de organisatiekosten van de beurs of het congres. Ook de uitgaven in restaurants, café, terrasjes,... en de transportkosten heen en terug zijn elk goed voor bijna 15% van de totale uitgaven. Daarnaast wordt ook ruim 5 euro besteed aan andere uitgaven (voeding en drank in gewone winkels, shoppen en diverse). Aan transport ter plaatse wordt een kleine 3 euro uitgegeven: dit zijn voornamelijk uitgaven aan het lokaal openbaar vervoer en aan taxi's. Ook parkeertickets en benzinekosten voor de eigen wagen worden hierin opgenomen. Echte toeristische of recreatieve uitgaven zijn er bijna niet: gemiddeld wordt 0,53 euro per dagzakentoeerist uitgegeven aan musea, theater, concerten of sightseeing (boot, bus, koets en dergelijke).

Tabel 43 Bestedingen door dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest in 2010, opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	MICE-DAGZAKENTOERISTEN			NIET-MICE-DAGZAKENTOERISTEN		
	Pp	TOTAAL	Relatief	Pp	TOTAAL	Relatief
		8.634.039			9.293.847	
Restaurant en café	18,16	156.763.891	15,03	6,94	64.520.352	31,67
Transport ter plekke	2,85	24.573.904	2,36	1,71	15.871.095	7,79
heen en terug	16,30	140.706.454	13,49	9,78	90.875.486	44,60
Cultuur	0,00	0	0,00	0,00	0	0,00
Recreatie en ontspanning	0,53	4.555.476	0,44	0,32	2.942.161	1,44
Andere uitgaven: rest part. fee	77,69	670.738.366	64,30	-	-	-
Andere uitgaven: andere	5,30	45.747.242	4,39	3,18	29.545.929	14,50
TOTAAL	120,81	1.043.085.334	100,00	21,92	203.755.023	100,00

Bron: MICE-dataset 2004 ,TIC 2010, bewerking SVR.

Voor de bestedingen door niet-MICE-dagzakentoeeristen (toeristen met het motief 'andere beroepsdoeleinden'), werken we voor elk van de bestedingscategorieën met de verdeelsleutel 6/10 ten opzichte van de MICE-uitgaven. Daarnaast worden alle berekeningen met betrekking tot de participation fee weggelaten, wat ook maakt dat het bedrag voor de voeding nog wat lager zal liggen. De niet-MICE-dagzakentoeerist besteedt gemiddeld 21,92 euro per persoon. Bij deze groep toeristen is de grootste uitgavenpost het transport heen en terug met een bedrag van bijna 10 euro. Voor restaurant en cafébezoek geeft men een kleine 7 euro uit, voor transport ter plaatse bijna 2 euro. In de groep andere uitgaven wordt 3 euro besteed en voor cultuur, recreatie en ontspanning hebben de niet-MICE-dagzakentoeeristen slechts 0,32 euro.

Deze gemiddelden vermenigvuldigen we dan met het aantal MICE-dagzakentoeeristen om de totale bestedingen door deze groep toeristen te berekenen. Voor de niet-MICE-dagzakentoeeristen doen we hetzelfde. Op die manier komen we tot een totale besteding van bijna 1,25 miljard euro door alle dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest.

⁷ We hebben echter maar drie Vlamingen die een bedrag voor transportkosten van en naar aangeven. Het gemiddelde van deze drie bedragen is 16 euro in prijzen 2010. We kunnen dit bedrag echter niet enkel toewijzen aan de Vlamingen, omdat we enkel schatten hoe groot de totale groep dagzakentoeeristen is. We passen dit bedrag dan ook toe op de hele groep dagzakentoeeristen en gaan er van uit dat elke dagzakentoeerist in Vlaanderen gemiddeld 16 euro uitgeeft in Vlaanderen aan vervoer. Voor de verblijfszakentoeeristen brachten we enkel de transportkosten van en naar van de Vlamingen in rekening omdat de verblijfszakentoeeristen uit andere regio's en landen vooral daar uitgaven doen. Door de uitgaven hier aan alle dagzakentoeeristen toe te wijzen, overschatten we misschien het totale bedrag, maar aan de andere kant mogen we misschien wel verwachten dat een heel groot deel van de dagzakentoeeristen in Vlaanderen Vlamingen zijn.

2.2. Waarde van de accommodatie in eigen vakantiehuizen

Het gebruik van eigen accommodatie voor toerisme behoort ook tot de toeristische consumptie en moet in rekening worden gebracht in TSA-tabel 4. Het RMF 2008 wijst daarbij op het feit dat de tweede verblijven deel uitmaken van de toeristische consumptie, ongeacht of ze ook werkelijk werden bezocht voor toeristische doeleinden: 'irrespective of whether the dwelling has been actually visited in the period of reference on a tourism trip or not'. Dat maakt dat je dus het algemeen totaal van mogelijke verhuur in rekening moet brengen. Op die manier neem je dus de eigen vakanties in de tweede verblijven op, maar ook de logies bij vrienden, familie en kennissen en de directe verhuur. De overnachtingen via immokantoren aan de kust en de directe verhuur werd reeds opgenomen in TSA-tabellen 1 en 2. Daarenboven werd beslist om zoals in de TSA 2008 de potentiële huurwaarde van de tijd dat tweede verblijven leeg staan, niet op te nemen in TSA-tabel 4. We nemen dus enkel de waarde van het aantal 'gratis' overnachtingen op (eigen gebruik of gratis VFK). We doen dat door het aantal overnachtingen te vermenigvuldigen met een actuele huurprijs.

Wat de kust betreft, berekenen we het volume aan overnachtingen in tweede verblijven met de cijfers uit het KiTS-onderzoek van Westtoer en het onderzoek naar vaste standplaatsen op campings door Westtoer: in 2010 waren er 12.040.616 overnachtingen in klassieke tweede verblijven en 3.593.010 op de vaste standplaatsen op de kustcampings. Voor al deze overnachtingen moeten we vervolgens op zoek naar de totale huurwaarde. We willen immers weten hoeveel er zou uitgegeven zijn aan logies moesten de eigenaars zelf of de VFK's betaald hebben voor deze logies. De prijs die het beste de gemiddelde huurprijs van een klassiek tweede verblijf aan de kust benadert, is deze die betaald wordt door huurders aan de kust. In het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek 2011 werd deze huurprijs berekend: de gemiddelde besteding aan logies voor een huurvakantiewoning aan de kust, is 18,63 euro per overnachting (in prijzen 2010). Als we dit bedrag dan vermenigvuldigen met de 12.040.616 overnachtingen, komen we op een totale huurwaarde van 224.357.424 euro voor het gebruik van klassieke tweede verblijven aan de kust. Voor de vaste standplaatsen op campings wordt op analoge manier gewerkt: in 2011 gaf de bezoeker van kustcampings gemiddeld 10,28 euro uit aan logies (in prijzen 2010). Voor alle 3,5 miljoen overnachtingen samen betekent dat een totale huurwaarde van 36.928.321 euro voor het gebruik van vaste standplaatsen op de campings aan de kust.

Omdat er geen informatie beschikbaar is over tweede verblijven elders in het Vlaamse Gewest, schatten we het volume op basis van gegevens uit het WES-onderzoek Reisgedrag van de Belgen 2010: we kwamen uit op 2.912.729 overnachtingen in tweede verblijven in de regio's. Zoals gezegd kunnen we dit volume niet opsplitsen naar logiesvorm. Voor de uitgaven aan logies (en dus de potentiële huurwaarde) hebben we opnieuw wel twee cijfers uit het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek: de toeristen in huurwoningen geven gemiddeld 20 euro per persoon per nacht uit in de regio's, de toeristen op campings in de Vlaamse regio's gemiddeld 11,3 euro per persoon per nacht. We werken ook nu met gemiddeld bedrag van de campings waardoor we uitkomen op een totale huurwaarde van 32.862.637 euro voor het gebruik van tweede verblijven in de Vlaamse regio's.

2.3. 'Social transfers in kind'

Onder de zogenaamde 'social transfers in kind' worden de sociale overdrachten van de overheid verstaan. Het gaat dan om de subsidies aan bijvoorbeeld cultuur of aan het openbaar vervoer, wat maakt dat toeristen zelf maar een deel van de kosten moeten dragen. De waarde van de subsidie moet volgens het RMF ook opgenomen worden in de TSA, want deze maakt deel uit van de toeristische consumptie. Zonder de subsidies zou de toerist immers meer moeten betalen voor hetzelfde goed. Er werd beslist om de subsidies voor cultuur en recreatie op te nemen voor zover ze voor toeristische doeleinden worden gebruikt. Daarnaast zullen de specifieke subsidies van Toerisme Vlaanderen in kaart gebracht worden voor zover ze in deze tabel thuishoren. De subsidies voor sport nemen we niet mee omdat deze eerder ten goede komen aan de recreanten en minder aan de toeristen. De subsidies aan het openbaar vervoer worden ten slotte in rekening gebracht a rato van hun verbruik door toeristen.

We vermelden hierbij dat we enkel de Vlaamse, federale en provinciale subsidies in kaart brengen en de subsidies door gemeenten of de Europese subsidies dus buiten beschouwing laten. Hoe we dat concreet doen, wordt voor elk van de soorten subsidies hieronder in detail besproken. In een laatste punt berekenen we de totale som van de op te nemen subsidies.

2.3.1. Subsidies voor toerisme en voor cultuur en recreatie, in zoverre ze toeristisch zijn

Wat de subsidies voor cultuur betreft, is het belangrijk om te weten dat niet alle subsidies mogen opgenomen worden. Het RMF vermeldt duidelijk dat enkel die subsidies mogen opgenomen worden waarbij de begunstigten individueel geïdentificeerd kunnen worden. In TSA-tabel 4 wordt dus de waarde opgenomen van: "individual non-market services provided by governments and non-profit institutions serving households that benefit visitors and exceed the values paid by the visitors themselves: costs of museums, performing arts, short term education,..." (RMF, p.46). Andere vormen van subsidies, waarbij de individuele gebruiker niet te onderscheiden is, zoals subsidies voor toerismepromotie, -informatie of -onderzoek horen dus niet in TSA-tabel 4 thuis.

Er zijn twee manieren om het bedrag aan subsidies te meten. In de eerste plaats kunnen we op basis van de begroting, door alle subsidies één voor één bekijken en er die subsidies uithalen die passen in TSA-tabel 4. In de tweede plaats is het volgens de methodologische nota's van Eurostat mogelijk om de subsidiestroom te schatten aan de hand van de gebruikstabellen van de nationale rekeningen. Hieronder wordt meer in detail besproken hoe we voor elk van deze methoden aan de slag zijn gegaan en wat het resultaat is. Eerst komt de meer eenvoudige manier op basis van de nationale rekeningen (gebruikstabellen) aan bod, nadien de meer arbeidsintensieve manier op basis van de begroting.

A. Gebruikstabellen IOT 2007

Volgens de methodologische nota's van Eurostat is het mogelijk om op basis van de gebruikstabellen in de nationale rekeningen na te gaan hoeveel de sociale overdrachten door de overheid en non-profitorganisaties bedragen. In de nationale rekeningen staan deze sectoren immers opgelijst als de institutionele sectoren onder code S13 (overheid) en S15 (instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens). Daarnaast wordt in de kolommen van de gebruikstabel voor elk van deze sectoren de individuele consumptieve bestedingen (code P31) opgenomen per product. De producten staan dus in de rijen en we selecteren die rijen (of IO-codes) die volgens het RMF instaan voor de toeristische producten binnen de categorie diensten van culturele en recreatiebedrijven (zie verder bij de bespreking van TSA-tabel 5). Voor elk van die IO-codes moeten we dus niet de volledige waarde aan sociale overdrachten of subsidies opnemen, maar enkel die die de toeristen ten goede komen.

Tabel 44 Sociale overdrachten cultuur en recreatie – regionale gebruikstabel 2007 (in euro en prijzen 2010)

IO 2007-code	CPA en NACE 2003-code	Beschrijving	Individuele bestedingen overheid	Individuele bestedingen non-profit	Aandeel toerisme	TOTAAL OP TE NEMEN BEDRAG
92B05	92.3 (partim)	Overig amusement, niet markt	124.258.657	0	98,59%	122.502.565
92C05	92.5 (partim)	Bibliotheken, openbare archieven, musea en andere culturele diensten, niet markt	371.532.247	86.333.557	34,78%	159.253.610
						281.756.175

Bron: IOT 2007, bewerking SVR.

In de gebruikstabel van de IO 2007 werden slechts in twee IO-codes die we als diensten van culturele en recreatiebedrijven opnemen in de TSA, ook daadwerkelijk subsidies opgetekend. Het betreft de codes 92B05 en 92C05. Dit zijn de codes die de diensten groeperen die niet door de markt worden aangeboden (dus door publieke instellingen). Voor elk van die codes werd aan de hand van de gedetailleerde CPC-codes nagegaan welke producten als toeristisch kunnen worden

beschouwd en deze werden op basis van de RSZ-statistiek afgezonderd van de andere producten⁸. Op die manier werd een toeristisch aandeel van beide IO-codes bepaald, waarna het totaal op te nemen bedrag werd berekend. Voor de groep producten 'overig amusement, niet markt' wordt 98,6% van de producten als toeristisch beschouwd, wat maakt dat we 98,6% van de 124 miljoen euro aan bestedingen door de non-profit of meer dan 122 miljoen euro opnemen in TSA-tabel 4. Wat hier wegvalt, zijn de overige ondersteunende activiteiten voor uitvoerende kunsten. Voor de groep 'Bibliotheken, openbare archieven, musea en andere culturele diensten, niet markt' of 92C5, nemen we slechts 34,78% van de overdrachten op, omdat alle subsidies aan bibliotheken en archieven niet als toeristische subsidies worden beschouwd. Deze 34,78% levert wel een totaal bedrag van bijna 160 miljoen euro op die we opnemen in TSA-tabel 4. Als we de overdrachten aan de 'toeristische' componenten van cultuur en recreatie optellen, dan komen we tot een totaal van bijna 282 miljoen euro in 2007 (prijzen 2010).

B. Vlaamse subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie

Om de Vlaamse subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie in beeld te brengen, worden drie bronnen gebruikt: de Vlaamse begroting, het Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven en het Jaarverslag van Toerisme Vlaanderen. Meer gedetailleerde uitleg over de methode kan gevonden worden in het rapport over de TSA 2008.

i. Vlaamse begroting

De bedragen op de verschillende kredieten zullen hieronder in tabellen 45 tot en met 48 opgenomen worden, voor de begrotingsposten die we mee opnemen als toeristische subsidies in TSA-tabel 4. We bespreken de posten en de bedragen hierna één voor één, gestructureerd volgens beleidsdomein. We geven ook kort aan welke subsidies we niet opnemen en waarom.

Voor het domein Internationaal Vlaanderen (IV) worden vooral subsidies aan de KMDA (Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen) opgenomen aangezien de individuele bezoeker van de Zoo door deze subsidies een lager bedrag aan inkom moet betalen dan de werkelijke kost. Het betreft niet alleen de gewone subsidie, maar ook de toelagen voor de aankoop van toeristische infrastructuur en de investeringsuitgaven voor de renovatie van de Koningin Elisabethzaal. Deze drie posten bedragen samen ruim 4,5 miljoen euro. Daarnaast worden ook twee kleinere subsidies opgenomen: het betreft de subsidies aan de vzw Centrum Ronde van Vlaanderen en deze in het kader van de herdenking van WOI. Subsidies die niet zijn opgenomen, zijn bijvoorbeeld investeringen in kusttoerisme, ter ondersteuning aan het kunststedenactieplan en de dotatie aan Toerisme Vlaanderen, aangezien de individuele begunstigde van de subsidie niet te onderscheiden is. Later zal een deel van deze subsidies alsnog in beeld komen bij de specifieke toerismesubsidies en eventueel opgenomen worden als we meer informatie hebben over de begunstigten van deze subsidies. Gezien we alle subsidies door Toerisme Vlaanderen ook apart opnemen, moeten we ook opletten voor dubbeltellingen.

Tabel 45 Opgenomen kredieten van het departement IV in 2010 (in euro)

VLAAMSE BEGROTING 2010 (na tweede controle): IV	NGK	GOK	VRK
Subsidie aan de KMDA (Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen)	2.400.000		
Subsidie aan VZW Centrum Ronde Van Vlaanderen	95.000		
Subsidie aan projecten in het kader van de herdenking van WOI		110.000	
Bijdrage in de financiering van aankopen en voor werken die bijdragen tot de ontwikkeling van de toeristische uitrusting van de VZW KMDA		425.000	
Subsidie aan de KMDA voor renovatie van de Koningin Elisabethzaal		1.700.000	
	TOTAAL	2.495.000	2.235.000
	ALGEMEEN TOTAAL		4.730.000

⁸ Deze berekeningen werden gemaakt op basis van de RSZ-gegevens van 31 juni 2007 in NACE 2008. Reden hiervoor is dat we in de RSZ-cijfers van 30 juni 2007 die zijn opgesteld in NACE 2003, geen onderscheid maken tussen de publieke en private sector.

Voor het domein Cultuur, Jeugd, Sport en Media (CJSM) zijn een hele reeks subsidies opgenomen, in totaal voor 160 miljoen euro (zie tabel 46). De eerste drie posten (dotatie aan fonds infrastructuur, aan de Singel en aan het MAS) werden geboekt onder het programma algemeen. Omdat de dotatie aan het FoCi nogal algemeen was (en er een bedrag van meer dan 20 miljoen euro werd ingeschreven), werd detailinformatie opgevraagd bij het departement CJSM. Uit een lijst met de verschillende projecten die subsidies kregen, werden de subsidies opgenomen van 16 projecten⁹, goed voor bijna 13 miljoen euro. Het betreft in deze dus wel de uitbetaalde en niet de begrote bedragen.

Tabel 46 Opgenomen kredieten van het departement CJSM in 2010 (in euro)

VLAAMSE BEGROTING 2010 (na tweede controle): CJSM	NGK	GOK	VRK
Dotatie aan het fonds culturele infrastructuur (uitbetaald bedrag)	12.755.572		
Investeringsbijdrage aan de nieuwbouw De Singel		1.988.000	
Investeringssubsidie aan het MAS (Museum Aan de Stroom)		1.074.000	
Subsidies circusbeleid en aan het centrum voor circuskunsten	2.253.000		
Subsidies aan hostels en jeugdverblijfcentra	2.471.000		
Subsidies aan uitleendienst voor kampeermateriaal voor de jeugd + aankopen kampeermateriaal	677.000		
Subsidie voor de VZW algemene dienst voor jeugdtoerisme	2.005.000		
Subsidies voor de werking van erkende musea	7.692.846		
Subsidies ter ondersteuning van samenwerkingsverbanden voor internationale profilering van kunstcollecties	450.000		
Subsidies aan projecten van cultureel erfgoed (uitbetaald bedrag)	717.001		
Subsidies voor erfgoedconvenants met provincies en gemeenten	6.450.535		
Verwerving van kunstwerken en cultuurgooederen	200.000		
Subsidies voor de organisatie van de erfgoeddag	240.000		
Subsidies aan VZW De Singel	6.445.000		
Subsidies aan het centrum van de Vlaamse strip	116.000		
Subsidies aan VZW Bedevaart naar de graven van de Ijzer	190.000		
Kapitaaloverdrachten aan het topstukkenfonds	462.000		
Subsidie aan VZW de Rand - werking van het museum Felix De Boeck	98.000		
Subsidies aan VZW Theater Stap	309.000		
Subsidies aan kunstorganisaties - werking (uitbetaald bedrag)	65.829.895		
Subsidies aan kunstorganisaties - projecten (uitbetaald bedrag)	1.254.800		
Subsidies aan de kunstinstellingen (uitbetaald bedrag)	19.078.289		
Subsidie aan IVA KMSKA (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen)	2.717.000		
Werkingskosten IVA KMSK	3.242.000		
Subsidie aan DAB "Kasteel domein van Gaasbeek"	629.000		
Subsidie aan de DAB "landcommanderij Alden Biesen"	270.000		
Subsidie Vlaamse Opera - via art. 62bis van de financieringswet	2.400.000		
Subsidie aan de Vlaamse Opera vzw	13.557.000		
Subsidie aan de VZW M HKA (Museum van Hedendaagse Kunst Antwerpen)	4.047.000		
Subsidie aan VZW M HKA - via art 62bis van de financieringswet	500.000		
	TOTAAL	157.056.938	3.062.000
	ALGEMEEN TOTAAL		160.118.938

Andere grote bedragen vonden we voor het KMSK in Antwerpen (4,3 miljoen euro), de Singel in Antwerpen (3,4 miljoen euro) en De Hoge Rielen (3 miljoen euro). Van 12 projecten werden de subsidies niet opgenomen omdat het om instellingen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ging (AB, Kaaitheater,...) of omdat het niet om een toeristisch project ging, maar eerder om

⁹ Uit de subsidielijst van het FOCl werden de subsidies weerhouden voor 16 projecten: De Hoge Rielen, De Singel Antwerpen, De Voerpoort, Destelheide, Felix De Boeck museum, Kasteel Gaasbeek, KMSK Antwerpen, OC De Muze Drogenbos, Uitleendienst Machelen, Vertmanshuis Voeren, De Vooruit Gent, Cultuur- en dienstencentrum vzw, Cactus, vzw Unie der Zorgelozen, vzw Matterhorn.

ondersteuning van kunstenaars of om vormingsinstellingen. Daarnaast werd apart nog eens 2 miljoen euro uitgegeven aan de Singel en 1 miljoen euro aan het MAS.

De subsidies in het kader van het circusbeleid (2,2 miljoen euro) staan onder het programma sociaal-cultureel werk voor volwassenen. In het jaarverslag van het Agentschap Sociaal-Cultureel Werk kan precies worden nagegaan welke circussen een subsidie ontvingen. In datzelfde jaarverslag kunnen ook de subsidies uit het programma Jeugd van naderbij worden bekeken. In totaal nemen we ongeveer 5 miljoen euro aan subsidies uit dit programma op. Het betreft de subsidies aan de uitbaters van hostels en jeugdverblijfcentra, aan de uitleendienst voor kampeermateriaal en aan de vzw Algemene Dienst voor Jeugdtoerisme die jeugdcentra Destelheide in Dworp en Hoge Rielen in Lichtaart beheert.

De grootste groep uitgaveposten (alle subsidies aan musea, vzw's) vallen onder het programma Kunsten en Erfgoed. Ook hier kunnen de details over de begunstigden opgezocht worden in het jaarverslag 'Kunsten en Erfgoed'.

- Bij de subsidies uit het erfgoeddecreet nemen we de subsidies aan erkende musea (8 miljoen euro) op en aan gemeenten en provincies voor de erfgoedconvenanten (bijna 6,5 miljoen euro). Deze laatste werden overgenomen uit het jaarverslag, waarbij de subsidies aan de VGC weggelaten werden. Daarnaast werden ook de middelen tot aankoop van kunstwerken en cultuurgoederen opgenomen (200.000 euro). Bij de subsidies aan projecten van erfgoed werd de lijst van projecten in het jaarverslag nagekeken en nemen we de helft van het begrote bedrag op. De subsidies die wegvallen zijn deze aan erfgoedpublicaties en aan projecten in Brussel.
- Verder zijn er een groep andere subsidies opgenomen, zoals deze voor de organisatie van de Erfgoeddag, de beheerssubsidie aan deSingel, de subsidie aan het centrum voor de Vlaamse Strip, deze aan de vzw Bedevaart naar de graven van de IJzer, aan vzw de Rand voor het Museum Felix De Boeck en aan vzw Theater Stap.
- Bij de subsidies op basis van het kunstendecreet gaat het concreet om werkings- en projectsubsidies aan organisaties met betrekking tot architectuur en vormgeving, audiovisuele kunst, beeldende kunst, dans, muziektheater, theater, festivals en kunstencentra. Hierbij werden telkens de subsidielijsten bekeken en werden de begunstigden uit Brussel geschrapt. Daarenboven telden we ook de werkplaatsen die subsidies ontvingen in één van deze subcategorieën niet mee. Alle subsidies samen vertegenwoordigen in 2010 een bedrag van bijna 66 miljoen euro voor de werking en 1,2 miljoen euro voor de projecten van de kunstorganisaties. Daarnaast worden ook de subsidies aan drie kunstinstellingen opgenomen: deFilharmonie, deSingel en het Koninklijk Ballet Van Vlaanderen, die samen goed zijn voor bijna 20 miljoen euro. De subsidie aan het Vlaamse radiokoor en -orkest nemen we niet op. Ook de subsidies aan het IVA KMSKA en aan de buitendiensten (Kasteel van Gaasbeek en de landcommanderij Alden Biesen) worden opgenomen. Ten slotte nemen we de subsidies aan de Vlaamse Opera en het MHKA apart op. Deze laatste vijf instellingen ontvingen een totaalbedrag van ruim 25 miljoen euro.

Alle subsidies die te maken hebben met sport, media, bibliotheken en lezen werden niet meegerekend omdat ze niet als een toeristisch product worden beschouwd door het RMF. Ook promotie, informatie of onderzoek werd niet opgenomen omdat de individuele begunstigde niet te onderscheiden is. Daarenboven werden subsidies aan kunstenaars of voor de creatie van kunstwerken niet opgenomen, aangezien dit niet rechtstreeks ten goede komt aan de toerist. Ten slotte werden ook de subsidies voor de werking en projecten van kunsteducatieve en sociaal-artistische kunstorganisaties buiten beschouwing gelaten.

Ook binnen het Departement Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend erfgoed (RWO) zijn een aantal subsidies uitbetaald die passen binnen het kader van TSA-tabel 4. In totaal wordt bijna 43 miljoen euro opgenomen aan uitgaven voor onroerend erfgoed. Het betreft in de eerste plaats de subsidies voor herstellingen en onderhoud van het IJzermonument, de herdenking van WOI en de KMDA. Daarnaast wordt ook de subsidie aan de VZW Erfgoed Vlaanderen en deze voor de jaarlijkse monumentenprijs opgenomen. Ook de middelen voor aankoop en restauratie van beschermde monumenten worden in rekening gebracht. We vinden de grootste bedragen terug bij het aandeel van het Vlaamse Gewest in de toekenning van restauratiepremies in de openbare sector (12,5 miljoen euro) en in de sector eredienssten (24,5 miljoen euro). In de openbare sector wordt daarnaast ook het aandeel van het Vlaamse Gewest in de kosten voor de opmaak van

beheersplannen en de toekenning van een beheerspremie voor beschermde landschappen mee opgenomen. Ook het aandeel van het Vlaamse Gewest in de onderhoudspremie van beschermde monumenten in de openbare sector wordt meegenomen.

Wat hier niet werd opgenomen, zijn de subsidies aan regionale landschappen (geen individuele bezoeker te onderscheiden) of aan het IVA Onroerend Erfgoed (vooral onderzoek). Ook de beheers-, onderhouds- en restauratiepremie van beschermde monumenten en landschappen uit de privésector werden niet weerhouden, aangezien het voor elk van deze bezienswaardigheden niet zeker is dat ze publiek toegankelijk zijn en we er niet van uit kunnen gaan dat ze ten goede van individueel te onderscheiden toerist. Ten slotte vielen de subsidies aan de vzw Monumentenwacht en aan de verenigingen voor educatieve en sensibiliseringsprojecten uit de tabel weg omdat ze niet ten goede komen aan de toeristen zelf.

Tabel 47 Opgenomen kredieten van het Departement RWO in 2010 (in euro)

VLAAMSE BEGROTING 2010 (na tweede controle): RWO	NGK	GOK	VRK
Subsidie voor herstelling en onderhoud van het IJzermonument en het omliggende domein in Diksmuide	147.000		
Allerhande uitgaven aan het project "Herinneringspark 2014-2018 - WOI"		160.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de kosten van de werkzaamheden aan de beschermde KMDA		924.000	
Subsidie aan VZW Erfgoed Vlaanderen	1.374.000		
Subsidie voor de jaarlijkse monumentenprijs	25.000		
Aankoop van beschermde monumenten en archeologische artefacten, kosten voor onteigening van beschermde monumenten en archeologische artefacten die gevaar lopen voor verval en kosten voor renovatie ervan		908.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de toekenning van een restauratiepremie - openbare sector		12.596.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de toekenning van een restauratiepremie - sector erediensten		24.860.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de kosten voor de opmaak van beheersplannen in beschermde landschappen - openbare sector		83.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de toekenning van een beheerspremie voor beschermde landschappen - openbare sector		170.000	
Aandeel Vlaams Gewest in de onderhoudspremie voor beschermde monumenten - openbare sector		1.540.000	
	TOTAAL	1.546.000	41.241.000
	ALGEMEEN TOTAAL	42.787.000	

Alle subsidies uit de Vlaamse begroting 2010 (na de tweede begrotingscontrole) in acht genomen, komen we tot een totaal van 207.635.938 euro aan subsidies die we willen opnemen in TSA-tabel 4. Het gaat allemaal om subsidies die ten goede komen aan de toeristen en waarbij de individuele begunstigde (soms na enkele stappen) te onderscheiden is. Het is niet verwonderlijk dat er vooral middelen uit het domein Cultuur, Jeugd, Sport en Media worden opgenomen. In vergelijking met de TSA 2008 zien we dat er in totaal minder subsidies worden opgenomen. Dat komt vooral door de daling van de weerhouden kredieten bij de domeinen CJSM en RWO. Bij het Departement IV zien we daarentegen een stijging.

Tabel 48 Opgenomen kredieten uit de Vlaamse Begroting in 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010)

VLAAMSE BEGROTING - opgenomen kredieten	2008 (prijzen 2008)	2008 (prijzen 2010)	2010 (prijzen 2010)
Internationaal Vlaanderen	3.129.000	3.196.017	4.730.000
Cultuur, Jeugd, Sport en Media	186.709.975	190.708.906	160.118.938
Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend erfgoed	44.070.000	45.013.886	42.787.000
ALGEMEEN TOTAAL	233.908.975	238.918.809	207.635.938

ii. Subsidies door Toerisme Vlaanderen

Een volgende groep subsidies die in rekening dient gebracht te worden, zijn de subsidies die door Toerisme Vlaanderen worden toegekend. We moeten hierbij wel waakzaam zijn dat bepaalde subsidies niet dubbel worden geteld. Daarenboven is het net zoals bij de bovenstaande subsidies zo, dat we enkel die gelden in rekening mogen brengen waarbij de individuele begunstigde toerist te onderscheiden is. Op basis van het jaarverslag 2010 van Toerisme Vlaanderen overlopen we de verschillende subsidies die werden uitgereikt en koppelen er twee bovenstaande opmerkingen aan, alvorens het subsidiebedrag al dan niet op te nemen in TSA-tabel 4. Eerst komen de subsidies voor de toeristische-recreatieve projecten aan bod, daarna deze in verband met Toerisme voor Allen. In een derde punt komen de investeringen door Toerisme Vlaanderen aan bod. In een laatste deel bespreken we kort het totaalbedrag aan subsidies door Toerisme Vlaanderen die in TSA-tabel 4 worden opgenomen.

De toeristisch-recreatieve projecten worden in het jaarverslag besproken in vier groepen. Eerst komen de specifieke toeristisch-recreatieve projecten aan bod, daarna is er ruimte voor de subsidies in het kader van het project 100 jaar Grote Oorlog. In een derde punt wordt ingegaan op de subsidies aan de KMDA en in een vierde punt op de subsidies in het kader van het Impulsprogramma Kust.

- In de lijst van gewone subsidies aan toeristisch-recreatieve projecten staan in totaal 48 projecten opgesomd, opgedeeld in verschillende categorieën. In totaal willen we een bedrag van 5.352.700 euro aan subsidies opnemen uit deze lijst. Per groep subsidies wordt besproken welke delen we opnemen en waarom.
 - Fietsen en wandelen: we nemen alle subsidies op, goed voor 553.400 euro voor de uitbouw van verschillende fiets- en wandelroutes en fiets- en wandelnetwerken. 408.600 euro werd uitbetaald aan wandelen, 144.800 euro aan fietsen.
 - Bezoekersonthaal en streekbezoekerscentra: we nemen enkel de subsidies op aan de bezoekerscentra aangezien hier de individuele gebruikers te onderscheiden zijn. Het gaat in totaal om 1.394.000 euro, waarvan meer dan de helft gaat naar het Museum of History in Brugge (756.000 euro).
 - All-weatherinfrastructuur en thematische bezoekerscentra: we nemen alle subsidies op, goed voor een bedrag van 2.042.900 euro. 70% van dit bedrag gaat naar het nieuwe In Flanders Fields Museum in Ieper.
 - Informatiedragers: we nemen niets op, want is informatiefunctie voor iedereen waar individuele gebruiker niet te onderscheiden is.
 - Toeristische ontsluiting van erfgoed: we nemen alles op, in totaal gaat het om 1.025.800 euro. Duurste projecten in deze zijn de ontsluiting van de schachtbok op C-Mine (322.000 euro) en van het Fort Liefkenshoek (305.000 euro).
 - Inrichting van openbaar domein: er staat slechts één project in deze categorie, de ontsluiting van de mergelgrotten van Kanne, goed voor 42.100 euro aan subsidies.
 - Watertoerisme en recreatie: er staat slechts één project in deze categorie, namelijk de passanthen Gent-Centrum, waarvan we de subsidie (18.600 euro) opnemen.
 - Andere: verder nemen we nog vier subsidies op in de categorie 'andere' met een totaalbedrag van 275.900 euro.
- De subsidies in het kader van het project 100 jaar Grote Oorlog zijn in totaal goed voor een bedrag van 15 miljoen euro. Gezien dit allemaal projecten zijn waarbij de individuele toerist te onderscheiden is, nemen we het volledige bedrag op. Dit bedrag werd uitbetaald aan 44 kleine en grotere projecten, onder te verdelen in 4 categorieën.
 - Strategische projecten: in totaal werd 5,3 miljoen euro uitbetaald. Deze projecten zijn delen van het nieuwe In Flanders Fields Museum in Ieper (0,8 miljoen euro), The

Legacy of Passchendaele (2 miljoen euro), 100 jaar Poperinge achter het front (1,2 miljoen euro) en De Ganzenpoot in Nieuwpoort (1,4 miljoen euro).

- Projecten onthaalinfrastructuur: in totaal werd er 3,4 miljoen euro uitbetaald, met vooral grotere bedragen aan het nieuw bezoekerscentrum in Kemmel (0,9 miljoen euro), aan de actualisering van de IJzertorensite en het IJzertorenmuseum (0,8 miljoen euro) en aan het bezoekerscentrum Flanders Field American Cemetery in Waregem (0,8 miljoen euro).
 - Recreatieve projecten: in totaal wordt hier 4,9 miljoen euro aan subsidies gegeven, waarvan een groot deel wordt uitbetaald voor de Valorisatie en ontsluiting van de Ypres Salient-Ieperboog (1,2 miljoen euro). Andere grotere bedragen zien we bij gelijkaardige projecten van Frontzate tot IJzerdijk in Diksmuide (0,9 miljoen euro) en in Vlaams-Brabant (0,5 miljoen euro). Er zijn ook subsidies aan verschillende gemeenten in het kader van het project 'De andere kant van het front', die allemaal samen goed zijn voor 0,6 miljoen euro.
 - Innovatieve projecten: in totaal wordt hier 1,4 miljoen euro opgenomen, waarvan 1 miljoen euro gaat naar de optimalisering van de ontsluiting van enkele Commonwealth begraafplaatsen en een graveer/bezoekerscentrum.
- De subsidies aan de KMDA (Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde Antwerpen) die in het jaarverslag van Toerisme Vlaanderen worden vermeld, nemen we niet op, aangezien we deze subsidie reeds in rekening brachten in de algemene subsidiëring door het Departement Internationaal Vlaanderen.
 - De subsidies voor het Toeristisch Impulsprogramma voor de Vlaamse Kust (IPK) werden expliciet niet mee opgenomen in de subsidies van het domein Internationaal Vlaanderen, omdat de individuele gebruikers er niet te onderscheiden vielen. Uit de details in de subsidielijst van Toerisme Vlaanderen kunnen we deze gegevens wel halen. Er zijn drie categorieën subsidies: deze aan de sector, deze voor evenementen en marketing en de investeringssubsidies. We nemen enkel een aantal subsidies uit de groep investeringen op, goed voor een totaalbedrag van 790.123 euro. Grotere projecten in deze zijn de eco-golf 'Hof ter Hille' in Koksijde en de uitbouw van het marktplein in Middelkerke tot toeristisch-recreatieve ruimte (elk 265.094 euro subsidies). Verder zijn er kleinere bedragen voor digitale wandelingen of de inrichting van het zeilschip Mercator. Subsidies die we niet opnamen, zijn deze voor het vernieuwen van sanitair, de strandinrichting en dergelijke.

Tellen we alle subsidies samen die we hierboven in aanmerking lieten komen als subsidies voor recreatieve projectondersteuning, dan bekomen we een totaalbedrag van 21.282.500 euro.

Een tweede groep subsidies betreft deze in het kader van 'Toerisme voor Allen'. Vlaanderen erkent ook bepaalde verblijven met een sociaal karakter die voldoen aan bepaalde kwaliteitsvoorwaarden vanuit het oogpunt dat ze zoveel mogelijk mensen een kans wil bieden om met vakantie te gaan (Toerisme voor Allen). De verblijven die erkend zijn, kunnen een subsidie aanvragen wanneer ze aanpassingswerken uitvoeren aan hun gebouwen of wanneer ze vakanties organiseren voor mensen die in armoede leven. Voor de subsidies in het kader van Toerisme voor Allen moeten we waakzaam zijn voor dubbeltellingen en moeten we in het achterhoofd houden dat veel gesubsidieerde verblijven niet louter door toeristen worden gebruikt. We volgen de redenering die in de TSA 2008 werd opgebouwd en waarbij wordt uitgegaan van het feit dat de individuele huurders van de vakantiewoningen een lage prijs kunnen betalen omwille van de subsidies van Toerisme Vlaanderen voor de vernieuwingswerken. We nemen alle subsidies dan ook op in TSA-tabel 4. In totaal ontvingen 88 verschillende verblijven een subsidie in het kader van Toerisme voor Allen voor een totaalbedrag van 4.560.503 euro.

Ten slotte moeten ook de investeringen in het patrimonium van Toerisme Vlaanderen onder de loep genomen worden. Reden daarvoor is dat we investeringssubsidies door de Vlaamse overheid principieel mee opnemen en dat we de investeringen in de provinciale domeinen ook sowieso opnemen. In 2010 ging het concreet om 11.775.085 euro, waarvan het grootste deel werd geïnvesteerd in de nieuwbouw van Jeugdhostels in Kortrijk (4 miljoen euro) en Hasselt (2,4 miljoen euro) en van het jeugdverblijf Hagaard (bijna 4 miljoen euro). De overige projecten kunnen

afgelezen worden in tabel 49. De projecten die niet zijn opgenomen, zijn deze waar de individuele begunstigde niet te onderscheiden was (buiten visum, raamcontract Bestek).

Tabel 49 Opgenomen kredieten voor investeringen door Toerisme Vlaanderen in 2010 (in euro)

INVESTERINGEN DOOR TOERISME VLAANDEREN die passen in TSA-tabel 4	Subsidie 2010
Jeugdhostel te Kortrijk	4.000.000
Domein Hagaard	3.970.615
Jeugdhostel te Hasselt	2.445.000
JH De Veurs	447.796
JH Antwerpen	256.021
Grasduinen Bredene	234.587
JH Breugel	216.380
Begeleidingsopdracht jeugdhostels	173.820
Trekkershutten	15.940
De Lork	6.038
Villa Maritza te Oostende	4.927
Het Laathof te Bornem	3.960
TOTAAL	11.775.085

In tabel 50 wordt een overzicht gegeven van de verschillende toeristische subsidies die worden opgenomen in TSA-tabel 4. In totaal ging het in 2010 om 37.618.088 euro aan subsidies en investeringen, waarvan de individuele begunstigde toerist te onderscheiden is. Dat is een heel stuk meer dan de subsidies in de TSA 2008. Reden hiervoor is dat er 15 miljoen euro aan subsidies in het kader van het project 100 Jaar Grote Oorlog worden opgenomen. Dit project bestond nog niet in 2008. De subsidies in het kader van de gewone projecten zijn met 1,5 miljoen euro toegenomen en ook de opgenomen investeringen in het eigen patrimonium zijn bijna verdubbeld tegenover de TSA 2008. De subsidies in het kader van Toerisme voor Allen zijn nagenoeg even groot gebleven.

Tabel 50 Opgenomen subsidies en investeringen door Toerisme Vlaanderen in 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010)

SUBSIDIES DOOR TOERISME VLAANDEREN die passen in TSA-tabel 4	2008 (prijzen 2008)	2008 (prijzen 2010)	2010 (prijzen 2010)
Specifieke toeristisch recreatieve projecten	4.751.500	4.853.267	21.282.500
Toerisme voor Allen	4.528.755	4.625.751	4.560.503
Investerings in patrimonium	6.428.266	6.565.946	11.775.085
TOTAAL	16.984.072	17.347.835	37.618.088

iii. Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven

Naast de Vlaamse begroting moet er ook gekeken worden naar het Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven (FFEU). Dit fonds verzamelt jaarlijks de overschotten uit de begroting (verschil tussen begrote en werkelijke bedragen) en wijst deze opnieuw toe aan enkele grote investeringsprojecten, die op een bepaald ogenblik noodzakelijk zijn. De projecten waaraan middelen worden toegekend, worden jaarlijks gekozen en meestal wordt de uitbetaling gespreid over verschillende jaren.

In 2010 werden twee nieuwe projecten gekozen, maar geen van deze projecten was van belang voor de TSA. Toch werden er in 2010 nog middelen uitbetaald aan vijf projecten die vanuit cultureel en toeristisch oogpunt relevant zijn. Het betreft twee projecten uit 2002 (culturele investeringen in infrastructuur en toeristische investeringen inclusief restauratie), één uit 2003 (Holocaustmuseum in Mechelen) en één uit 2004 (investerings in toeristische infrastructuur). In totaal werden voor de vier projecten samen 2,8 miljoen euro aan begrote middelen opgenomen. Vooral het project rond de culturele investeringen in infrastructuur kreeg in 2010 nog een groot bedrag, maar ook voor het Holocaustmuseum werd nog bijna 1 miljoen euro budget vrijgemaakt.

Tabel 51 Opgenomen kredieten uit het Financieringsfonds voor Eenmalige Uitgaven in 2010 (in euro)

FFEU - Ordonnancerings 2010	Bedrag 2010
Culturele investeringen - infrastructuur (2002)	1.796.966,83
Toeristische investeringen en restauratie (2002)	10.890,00
Holocaustmuseum Mechelen (2003)	977.727,81
Toeristische infrastructuur (2004)	16.801,00
ALGEMEEN TOTAAL	2.802.385,64

iv. Totaal aan Vlaamse subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie

Als we de opgenomen kredieten uit de Vlaamse begroting (207.635.938 euro), de investeringen en subsidies door Toerisme Vlaanderen (37.618.088 euro) en de kredieten van het FFEU (2.802.385 euro) samentellen, komen we tot een totaal van 248.056.412 euro aan Vlaamse uitgaven voor cultuur en recreatie. Dit bedrag ligt ongeveer 10 miljoen euro lager dan in de TSA 2008.

C. Provinciale subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie

Naast de Vlaamse subsidies werd ook beslist om de provinciale subsidies in rekening te brengen. We trachten dit analoog te benaderen aan de manier waarop we met de Vlaamse begroting hebben gewerkt. Concreet werken we met de provinciale begrotingen/budgetten en nemen we zo veel mogelijk dezelfde posten op. In grote lijnen nemen we voor alle provincies kredieten op uit de functionele groepen (1) toerisme, (2) recreatiedomeinen, (3) cultuur, ontspanning en plechtigheden en (4) kunst en natuurbescherming. Daarenboven nemen we zowel de werkingskosten, de subsidies als de investeringen op (zowel gewone als buitengewone dienst), gezien deze drie verschillende soorten uitgaven allemaal maken dat de toerist minder moet betalen dan de werkelijke kostprijs voor een bepaald toeristisch goed. We werken uiteraard ook volgens de principes dat we enkel die subsidies opnemen waarbij de individuele begunstigde toerist te onderscheiden is. Hierna zullen we per functionele groep een overzicht geven van de kredieten die we per provincie wensen op te nemen.

Voor de functionele groep '56 - toerisme' werden voor elke provincie alle begrotingsartikelen bekeken met code 560 (niet-verdeelbare uitgaven), 561 (diensten voor toerisme), 562 (provinciale dienst voor het toerisme - toeristische promotie), 563 (kampeerterreinen) en 569 (andere toerismeactiviteiten). Wat niet werd opgenomen zijn de uitgaven met code 562 (provinciale dienst voor het toerisme - toeristische promotie) aangezien uitgaven aan promotie niet vallen onder de voorwaarden van de TSA. Enkel wanneer deze subsidies onderverdeeld worden naar doel en het duidelijk is dat een bepaald bedrag valt onder de voorwaarden van de TSA, nemen we die post op. De bedragen die we opnemen zijn in 2010 in totaal goed voor bijna 2,2 miljoen euro aan subsidies. De bedragen tussen de provincies kunnen onderling verschillen omdat niet alle provincies gelijkaardige subsidies onder dezelfde functionele code inschrijven in de begroting.

- Voor de provincie West-Vlaanderen wordt ruim 375.000 euro opgenomen aan subsidies aan Westtoer voor investerings- en onderhoudswerken en tellen we ook 250.000 euro aan investeringstoelagen voor toeristisch-recreatieve structuren.
- Voor de provincie Oost-Vlaanderen wordt een totaalbedrag van bijna 665.000 euro opgenomen. Hierin zit een post begrepen die een subsidie uitkeert aan de vzw Toerisme Oost-Vlaanderen voor het onderhoud van toeristische infrastructuur. Bijna twee derde van het budget wordt geïnvesteerd in de Huysmanhoeve. De andere subsidies gaan naar de vzw Gent Congres en bijzondere toeristische initiatieven.
- Voor de provincie Antwerpen wordt 70.000 euro opgenomen. Het gaat om subsidies voor de aanleg van toeristische fietspaden en om subsidies aan de vzw Kempencampings en de vzw Kempense Meren.

Tabel 52 Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep Toerisme (in euro)

PROVINCIALE BUDGETTEN 2010 - Toerisme		
WEST-VLAANDEREN		
561	Dotatie aan Westtoer: toelage voor investeringen en onderhoud)	375.678
561	Investeringsstoelagen voor toeristisch recreatieve structuren	250.000
	TOTAAL	625.678
OOST-VLAANDEREN		
569	Werkingskosten Huysmanhoeve	22.973
561	Werkingssubsidie aan de vzw Gent Congres	70.112
562	Subsidie aan vzw Toerisme Oost-Vlaanderen voor uitbouw en onderhoud van de toeristische infrastructuur	100.750
569	Subsidies voor toeristische initiatieven met een bijzonder karakter	59.000
569	Investeringssubsidie aan de Huysmanhoeve voor de constructies en gebouwen in aanbouw	410.717
	TOTAAL	663.552
ANTWERPEN		
563	Subsidies aan kampeerterrinen - vzw Kempencampings	25.000
569	Subsidies voor de aanleg van toeristische fietspaden	25.000
569	Subsidie aan vzw Kempense Meren	20.000
	TOTAAL	70.000
LIMBURG		
561	Werkingskosten en onderhoud toeristisch fietsroutenetwerk	53.500
569	Huur toeristisch fietspad Haspengouw	32.640
560	Subsidie bijzondere toeristische initiatieven	86.600
560	Subsidie toeristische routenetwerken	395.000
569	Investeringskosten onderhoud toeristisch fietsroutenetwerk	5.000
	TOTAAL	572.740
VLAAMS BRABANT		
560	Werkingssubsidies aan vzw Kanaaltochten	12.400
560	Projectsubsidies (TRP) vzw Toerisme Vlaams Brabant	100.000
560	Werkingssubsidie aan Toerisme Vlaams Brabant voor realisatie van fietsknooppuntennetwerk	125.000
	TOTAAL	237.400
	ALGEMEEN TOTAAL	2.169.370

- Voor de provincie Limburg wordt 572.740 euro opgenomen in de TSA. Het betreft vooral subsidies voor fiets- en wandelroutenetwerken. Daarnaast zijn er ook subsidies voor bijzondere toeristische initiatieven.
- Voor de provincie Vlaams-Brabant wordt ten slotte 237.400 euro opgenomen, waarvan ook hier het overgrote deel gaat naar de realisatie van het fietsroutenetwerk. Daarenboven zijn er nog subsidies aan de vzw Toerisme Vlaams-Brabant voor toeristisch-recreatieve projecten en voor de vzw Kanaaltochten.

In de functionele groep '76 - Jeugdzorg, cultuur, sport en recreatie' werd in eerste instantie de code 760 provinciale recreatiedomeinen afzonderlijk bekeken. Daarbij werden voor elke provincie alle begrotingsartikelen bekeken met code 760. We namen daarbij zowel de investeringsuitgaven, de werkingskosten als de personeelskosten van de provinciedomeinen op. In totaal wordt meer dan 44 miljoen euro aan begrote uitgaven voor provinciale recreatiedomeinen opgenomen in de TSA 2010.

- In West-Vlaanderen wordt maar liefst 17 miljoen euro opgenomen. Dit hoge bedrag wordt vooral verklaard door de meer dan 10 miljoen euro investeringen in natuurpark het Zwin. Daarnaast wordt in de andere kleinere provinciale domeinen samen ook 4 miljoen euro geïnvesteerd. De werkingskosten vormen een kleiner deel van de uitgaven.
- In Oost-Vlaanderen wordt ook 14 miljoen euro opgenomen. Meer dan één derde van dat bedrag omvat de personeelskosten in de provinciale domeinen. De andere posten zijn de werkingskosten en subsidies aan de domeinen Puyenbroeck, Het Leen en De Gavers.

- In Antwerpen wordt veel minder opgenomen, namelijk 1,8 miljoen euro. Het overgrote deel van dit bedrag betreft de subsidie aan de vzw sport- en recreatiecentrum "De Nekker". Daarnaast is er nog een kleinere subsidie aan het provinciale domein de Schorre.
- Ook in Limburg wordt een erg laag bedrag opgenomen in TSA (iets meer dan 1 miljoen euro) omdat ze een deel van de kosten van hun provinciale domeinen opnemen bij de functionele groep cultuur en ontspanning. In de groep provinciale recreatiedomeinen worden enkel de werkingskosten van en investeringen in provinciaal domein Bokrijk en provinciedomein Nieuwenhove opgenomen.
- Voor de provincie Vlaams-Brabant wordt bijna 10 miljoen euro opgenomen in TSA. Het betreft de werkingskosten en investeringen in de vier provinciale domeinen (Kessel-Lo, Huizingen, Halve Maan in Diest en Het Vinne in Zoutleeuw).

Tabel 53 Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep provinciale recreatiedomeinen (in euro)

PROVINCIALE BUDGETTEN 2010 - Provinciale recreatiedomeinen		
WEST-VLAANDEREN		
760	Werkingskosten provinciale domeinen algemeen	1.385.382
760	Werkingskosten domein Raversijde	540.280
760	Werkingskosten natuurpark het Zwin	420.074
760	Investeringssubsidie voor voorziening publiek sanitair in domein Baliekouter	60.000
760	Investeringsstoelagelage voor renovatie schuur in domein Tillegem	350.000
760	Investeringen provinciale domeinen algemeen	3.947.250
760	Investeringen domein Raversijde	198.000
760	Investeringen natuurpark het Zwin	10.599.500
	TOTAAL	17.500.486
OOST-VLAANDEREN		
760	Personeelskosten provinciale domeinen Puyenbroeck, Het Leen en De Gavers	5.056.837
760	Werkingskosten provinciaal domein Puyenbroeck	2.103.157
760	Werkingskosten provinciaal domein Het Leen	255.572
760	Werkingskosten provinciaal domein De Gavers	9.175
760	Subsidies aan De Gavers	2.210.300
760	Investeringssubsidies aan De Gavers	350.000
760	Investeringsuitgaven in Domein Puyenbroeck	3.762.200
760	Investeringsuitgaven in Domein Het Leen	448.800
	TOTAAL	14.196.041
ANTWERPEN		
760	Subsidie aan vzw sport- en recreatiecentrum "De Nekker"	1.485.420
760	Dotatie aan provinciaal recreatiedomein de Schorre	358.200
	TOTAAL	1.843.620
LIMBURG		
760	Werkingskosten domein Bokrijk	946.900
760	Werkingskosten Provinciedomein Nieuwenhoven	103.970
760	Investeringen Provinciedomein Nieuwenhoven	65.500
	TOTAAL	1.116.370
VLAAMS-BRABANT		
760	Werkingskosten provinciedomein Kessel-Lo	421.000
760	Werkingskosten provinciedomein Huizingen	669.200
760	Werkingskosten provinciedomein Halve Maan Diest	413.300
760	Werkingskosten provinciedomein Het Vinne Zoutleeuw	102.100
760	Investeringen provinciedomein Kessel-Lo	1.921.000
760	Investeringen provinciedomein Huizingen	3.652.500
760	Investeringen provinciedomein Halve Maan Diest	1.243.400
760	Investeringen provinciedomein Het Vinne Zoutleeuw	1.259.500
	TOTAAL	9.682.500
	ALGEMEEN TOTAAL	44.338.517

De andere delen van de functionele groep '76 – Jeugdzorg, cultuur, sport en recreatie' werden daarna afzonderlijk bekeken. We houden daarbij een eigen samengestelde subgroep 'Cultuur en recreatie' over. Daarin werden voor elke provincie alle begrotingsartikelen bekeken die begonnen met code 762 (Cultuur en ontspanning) en code 765 (openluchtrecreatie). Bij elke code werden enkel die posten overgehouden die een toeristische activiteit/infrastructuur subsidieerden. Ook de code 763 (feesten en plechtigheden) werd in eerste instantie opgenomen, maar het gaat slechts over enkele posten en deze waren vooral communicatie- en promotiekosten, die niet opgenomen mogen worden binnen het kader van de TSA. Volgende begrotingsartikelen werden evenmin opgenomen: al diegene die begonnen met een code 761 (jeugdvorming), 764 (sport en lichamelijke opvoeding), 766 (openbare parken en plantsoenen) en 767 (openbare bibliotheken).

Het overgrote deel van de opgenomen begrotingsartikelen start dus met de code 762, maar binnen deze code zijn er nog een heleboel dingen die niet opgenomen worden in TSA. Een groot aantal subsidies in deze functionele groep begunstigt immers vooral de recreanten/amateurs en veel minder de toeristen. Om eenvormigheid tussen de verschillende provincies na te streven, werd daarom beslist om in TSA niets op te nemen van subsidies aan sociaal-cultureel werk, aan volksontwikkeling, aan kunstenaars zelf, aan uitleendiensten, aan bibliotheken en aan cultuurraden, -promotie of -fora.

Wat wel wordt opgenomen zijn provinciale subsidies aan cultuurcentra, aan grote professionele cultuurverenigingen en aan bepaalde culturele projecten en festivals als deze ook een toeristische waarde hadden. Voor deze laatste groep werd steeds bijkomende informatie gezocht over de verschillende projecten die subsidies ontvingen en werd dan beslist of de evenementen/projecten al dan niet als toeristisch konden worden aanzien (mensen komen van ver, activiteit duurt lang genoeg,...). Ook de investeringen in toeristische projecten/infrastructuur werden op die manier gecontroleerd. De projecten die weerhouden werden, worden hieronder opgesomd naast alle andere subsidies aan cultuurcentra en professionele cultuurverenigingen. In totaal wordt in de functionele groep cultuur en ontspanning bijna 8 miljoen euro opgenomen. Meer dan 4 miljoen euro komt uit de begroting van Limburg.

- In West-Vlaanderen wordt ruim 1 miljoen euro aan subsidies en toelagen opgenomen. De investeringstoelagen voor de cultuur-toeristische projecten nemen de helft van het totaalbedrag in. De gewone subsidies en toelagen die in TSA worden opgenomen betreffen vooral het project 'Oorlog en vrede in de Westhoek'. Bij de werkingskosten treffen we deze aan voor het maritiem erfgoed, voor de cultuurcentra en voor het project Kemmelberg.
- In Oost-Vlaanderen wordt het laagste bedrag opgenomen, namelijk 272.500 euro, dat voor een groot deel wordt opgebouwd door de subsidies aan cultuurcentra en aan culturele initiatieven van bovenlokaal belang.
- In de provincie Antwerpen wordt 1,4 miljoen euro opgenomen. De subsidies aan de cultuur- en gemeenschapscentra nemen ongeveer de helft van dit budget in. Andere grotere bedragen in de opgenomen begrotingsposten zijn de werkingskosten van het Kasteel d'Ursel en de subsidie aan de stad Mechelen voor Stadsvisioenen.
- In Limburg wordt bijna 4,5 miljoen euro opgenomen. Ongeveer de helft van dit bedrag staat in de buitengewone dienst en betreft vooral investeringen in culturele gebouwen en nieuwe projecten (investeringen in het Provinciaal Gallo-Romeins museum, het Dommelhof, het begijnhof Hasselt en de provinciale bibliotheek). De andere helft van het budget wordt besteed aan kleinere subsidies en werkingskosten.
- In Vlaams-Brabant wordt ten slotte 708.100 euro opgenomen. Deze bedragen zijn vooral begroot voor de subsidies aan culturele centra en streekgerichte culturele samenwerking.

Tabel 54 Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep Cultuur en Ontspanning (in euro)

PROVINCIALE BUDGETTEN 2010 - Cultuur en Ontspanning		
WEST-VLAANDEREN		
762	Werkingskosten cultuur- en gemeenschapscentra	87.184
762	Werkingskosten maritiem erfgoed	50.000
762	Werkingskosten project Kemmelberg	41.500
762	Werkingskosten 'Oorlog en vrede in de Westhoek'	217.367
762	Toelagen projecten 'Oorlog en vrede in de Westhoek': instellingen	30.000
762	Toelagen projecten 'Oorlog en vrede in de Westhoek': openbare besturen	60.000
762	Starttoelagen voor intergemeentelijke culturele samenwerkingsinitiatieven	25.000
762	Investeringsstoelage cultuur-toeristische projecten	500.000
762	Investerings in project 'Oorlog en vrede in de Westhoek'	20.000
	TOTAAL	1.031.051
OOST-VLAANDEREN		
762	Werkingskosten en subsidies Culturele uitwisseling	12.500
762	Projectsubsidies voor culturele initiatieven van bovenlokaal belang	125.000
762	Subsidies aan cultuurcentra en voor de ondersteuning van initiatieven in kader van lokaal cultuurbeleid	125.000
762	Subsidie aan Wase Culturele Centra	10.000
	TOTAAL	272.500
ANTWERPEN		
762	Werkingskosten kasteel d'Ursel	177.610
762	Subsidie aan vzw Koninklijke maatschappij voor Dierkunde te Antwerpen	100.000
762	Subsidies voor culturele samenwerking met gemeenten zonder cultureel centrum	50.000
762	Subsidie aan de stad Mechelen voor Stadsvisioenen	200.000
762	Subsidie aan Amuz en Festival van Vlaanderen Antwerpen	100.000
762	Subsidiëring van cultuurcentra en gemeenschapscentra	665.000
762	Subsidiëring van Festivals	40.000
762	Subsidiëring van het Stemmenfestival	25.000
762	Subsidie voor intergemeentelijke samenwerking	50.000
	TOTAAL	1.407.610
LIMBURG		
762	Werkingskosten platformwerking Dans	30.000
762	Werkingskosten platformwerking Muziek	228.300
762	Werkingskosten platform audiovisuele kunst	25.000
762	Werkingskosten depotwerking NIGK	60.000
762	Werkingskosten audiovisuele kunsten en zebracinema	99.000
762	Werkingskosten mijnerfgoed	50.000
762	Werkingskosten gebouwen culturele instellingen	10.500
762	Werkingskosten organisatie projecten met Luik/ Maastricht	100.000
762	Werkingskosten Provinciaal domein Dommelhof	712.100
762	Werkingskosten Begijnhofkerk Sint-Truiden	7.000
762	Subsidie aan spreidende of producerende centrale met regionale werking	292.860
762	Subsidie bijzondere culturele initiatieven binnen Limburg	57.000
762	Werkingssubsidie aan Limburgse Culturele instellingen	61.660
762	Investeringssubsidie voor gemeentelijke en intercommunale infrastructuur	2.680
762	Subsidie aan bedevaart graven aan de IJzer	300
762	Subsidie aan het Europees muziekfestival voor de jeugd	14.900
762	Subsidies aan het professioneel theater	100.000
762	Subsidie aan Virga-Jesse feesten	6.200
762	Subsidie aan Europlanetarium	20.000
762	Subsidiëring interlimburgse samenwerking	50.000
762	Investerings infrastructuur culturele gebouwen	1.215.000
762	Investerings kunstvoorwerpen -aankoop en restauratie	200.000
762	Investerings infrastructuur culturele gebouwen - nieuwe projecten	1.130.000
	TOTAAL	4.472.500
VLAAMS-BRABANT		
762	Werkingssubsidies provinciale culturele koepels	50.000
762	Projectsubsidies Culturele centra	130.000
762	Subsidies voor streekgerichte culturele samenwerking	105.000
762	Werkingssubsidie erkende culturele centra	420.000
763	vzw Bedevaarten naar de IJzer	3.100
	TOTAAL	708.100
	ALGEMEEN TOTAAL	7.891.761

Voor de functionele groep '77 - kunsten, oudheidkunde en natuurbescherming', werden voor elke provincie alle begrotingsartikelen bekeken die begonnen met code 770 (niet-verdeelbare uitgaven), code 771 (musea), code 772 (podiumkunsten en muziek), code 773 (historische gebouwen, monumenten en erfgoed) en 774 (beeldende kunsten). Wat niet wordt opgenomen zijn

776 (letterkunde, gespecialiseerde bibliotheken), 777 (natuurbescherming) en 778 (geschiedenis en archeologie).

We namen daarbij zowel de werkingskosten, de personeelskosten, de subsidies als de investeringen op. Wat de werkingskosten van musea betreft, betekent dat wel dat meestal ook de uitgaven aan communicatie en promotie mee zijn opgenomen, omdat het onmogelijk was om deze voor elk museum uit te splitsen. Wat de subsidies betreft, werd beslist om nergens de subsidies aan monumentenwacht Vlaanderen of aan draaiende molens op te nemen. Wat de subsidies voor het onderhoud van beschermde gebouwen betreft, werd naar analogie met de Vlaamse subsidies beslist om deze subsidies op te nemen waarbij de gebouwen eigendom zijn van andere overheden, maar niet die subsidies waarbij de gebouwen eigendom zijn van private personen. Voor de subsidies aan de vele verschillende vzw's of andere organisaties, werd eenzelfde strategie gevolgd dan bij de groep cultuur en recreatie. Er werd voor elke vereniging gekeken naar de aard van de vereniging, de grootte en de activiteiten die ze organiseerden en op die manier werd beslist of deze verenigingen al dan niet als toeristisch konden worden aanzien. Daarbij werd bijkomend nagegaan of het de toeristen in het Vlaamse Gewest ten goede kwam. Zo bleken er immers een aantal grotere kunstverenigingen te zijn die vooral in het buitenland voorstellingen spelen, zodat werd beslist de subsidies aan deze verenigingen niet mee op te nemen.

In totaal wordt in deze groep een bedrag van ruim 44,5 miljoen euro in TSA opgenomen. Meer dan één derde van dat bedrag werd opgenomen uit Oost-Vlaamse begrotingsartikelen en nog eens een klein derde uit Antwerpse kredieten.

- Uit de West-Vlaamse provinciebegroting wordt een kleine 5,5 miljoen euro opgenomen. Ruim 1,2 miljoen euro daarvan betreft de restauratiepremie voor beschermde monumenten aan lokale besturen. Andere grote bedragen zijn terug te vinden op de posten met betrekking tot het provinciaal museum Mu.ZEE in Oostende: 714.349 euro werkingskosten en 499.101 investeringstoelagen. Daarnaast is er nog 1 miljoen euro aan subsidies in het kader van het kunstenreglement en museumdecreet. Daarenboven zijn er nog de werkingskosten van een heleboel andere musea en kunstgebouwen en de subsidies aan verschillende vzw's met toeristische waarde.
- In Oost-Vlaanderen nemen we meer dan 16 miljoen euro aan begrote middelen op. Ook hier vinden we een hoger bedrag terug bij de restauratiesubsidies voor beschermde gebouwen en monumenten (bijna 3,7 miljoen euro), al wordt er zelfs nog meer geïnvesteerd in het Provinciaal Archeologisch Museum (PAM) te Velzeke (bijna 3,9 miljoen euro). Verder nemen ook de werkings- en personeelskosten van het Molenmuseum, het PAM in Ename, het PAM in Velzeke, het monumentaal cultureel patrimonium en het Caermersklooster samen, meer dan 3,9 miljoen aan begrote middelen in. De andere bedragen liggen een stuk lager met als beperkte uitschieters bedragen tussen de 450.000 en 600.000 euro voor de werkingssubsidies van de musea, de subsidies aan het PAM in Velzeke en de subsidie aan het NT Gent. Daarnaast zijn er nog een heleboel subsidies aan vzw's en verenigingen die na enig opzoekwerk ook als toeristisch kunnen worden aanzien.

Bij de podiumkunsten werden op die manier 7 verenigingen weerhouden; bij muziek werden 15 verenigingen weerhouden¹⁰. Wanneer verenigingen grote bedragen kregen (zoals de Handelbeurs en Bijloke) werden ze apart in de lijst opgenomen.

¹⁰ De verenigingen wiens subsidies werden weerhouden in de groep podiumkunsten zijn: vzw Internationaal straattheater festival, vzw theater Exces, VZW Hoste Sabbattini Pantomimetheater, vzw d'Oude Kapel, vzw Europees Figurentheatercentrum, vzw De Vieze Gasten en vzw Time Festival. Bij de groep muziek werden weerhouden: Oost-Vlaamse popgroepen, vzw Prima La Musica, vzw Collegium Vocale, vzw Verenigde Cultuurfabrieken, Stichting Logos, vzw Ex Tempore, vzw Gentse Oratoriumvereniging, vzw November Music Vlaanderen, vzw Jazz en Muziek in Gent, Oost-Vlaamse muziekfestivals, vzw Lyrica, vzw Zonzo Compagnie, vzw De Spiegel, vzw B'Rock, vzw Trom en vzw Boomalfestival.

Tabel 55 Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2010 in de functionele groep kunsten (in euro)

PROVINCIALE BUDGETTEN 2010 - Kunsten		
WEST-VLAANDEREN		
771	Musea algemeen	16.300
771	Werkingskosten Provinciaal museum mu.ZEE Oostende	714.349
771	Werkingskosten Provinciaal museum Permeke Jabbeke	42.252
771	Werkingskosten Provinciaal museum Bulskampveld Beernem	9.700
771	Werkingskosten Herinneringshuis Stijn Streuvels "Lijsternest" Ingooigem	45.495
771	Werkingskosten BE-PART Waregem	261.080
771	Werkingskosten Westhoek Streekmuseum	50.000
772	Werkingskosten muziek en podiumkunsten	107.949
773	Werkingskosten historische en kunstgebouwen, monumenten en erfgoed	247.654
774	Werkingskosten beeldende kunsten	78.300
770	Subsidies aan verenigingen en instellingen in het kader van het Kunstenreglement	635.275
771	Toelagen aan erkende regionale musea: museumdecreet	492.000
772	Toelage aan vzw Concertgebouw in Brugge	225.000
772	Toelage aan vzw Entrepot	50.000
772	Toelagen aan projecten en startende festivals voor en door jongeren	67.184
772	Investeringssubsidie aan Muziekcentrum Cactus	50.000
773	Toelage aan vzw Bedevaart naar graven aan de ijzer	2.975
773	Toelagen en investeringssubsidies aan erfgoedprojecten	273.050
773	Restauratiepremie aan lokale besturen voor beschermde monumenten	1.225.000
774	Toelage aan vzw Kunst	160.000
770	Toelage aan vzw Openbaar kunstbezit in Vlaanderen	20.000
771	Investeringen in Mu.ZEE Oostende	499.101
771	Investeringen in Permekemuseum Jabbeke	64.000
771	Investeringen in Provinciaal Museum Bulskampveld Beernem	2.000
771	Investeringen in BE-PART Waregem	56.000
773	Investeringen in historische en kunstgebouwen, monumenten en erfgoed	75.000
	TOTAAL	5.469.664
OOST-VLAANDEREN		
771	Werkings- en personeelskosten Molenmuseum	508.204
771	Werkings- en personeelskosten PAM Ename	887.813
771	Werkings- en personeelskosten PAM Velzeke	687.409
773	Werkings- en personeelskosten monumentaal cultureel patrimonium	1.074.611
773	Werkings- en personeelskosten Caermersklooster	821.844
774	Werkingskosten beeldende kunsten	11.000
771	Werkingssubsidies Oost-Vlaamse Musea	457.500
771	Subsidie Museum Donkmeer	50.000
771	Subsidie PAM Velzeke	563.344
772	Subsidie podiumkunsten (7 van hele lijst)	58.000
772	Subsidies muziek (15 posten van hele lijst)	230.000
772	Subsidie aan vzw Festival van Vlaanderen, Gent en historistische steden	225.000
772	Subsidie aan Capitele Gent	210.000
772	Subsidie aan vzw Muziekcentrum De Bijloke	100.000
772	Subsidie aan de vzw Noordstarfonds voor werking concertzaal Handelsbeurs	105.000
772	Subsidie aan Vlaamse opera	210.000
772	Subsidies kunstcentra	158.000
772	Subsidie aan vzw Kunstencentrum Vooruit	225.000
772	Subsidie aan NT Gent (in het kader van het kunstendecreet)	582.883
773	Subsidie voor onderhoudswerken aan roerend cultureel patrimonium	37.000
773	Subsidiering van projecten ter instandhouding, restauratie en maatschappelijke integratie van waardevol cultureel erfgoed	50.000
773	Subsidie voor Open Monumentendag Vlaanderen	15.000
773	Subsidie i.v.m. de herbestemming van de 'Westhinder' in Kruibeke	10.000
773	Subsidies voor het restaureren van beschermde openbare gebouwen en kerken	3.681.300
774	Subsidie vzw openbaar kunstbezit Vlaanderen	20.000
774	Subsidie aan vzw Internationaal Filmfestival van Vlaanderen, Gent	232.500
771	Investeringen Molenmuseum	34.740
771	Investeringen PAM Ename	233.800
771	Investeringen PAM Velzeke	3.893.026
773	Investeringen monumentaal cultureel patrimonium	158.200
773	Investeringen Caermersklooster	407.250
773	Investeringen kunstpatrimonium	90.000
	TOTAAL	16.028.424

ANTWERPEN		
771	Subsidie aan stichting Emile Verhaeren	75.000
771	Dotatie aan Diamantmuseum provincie Antwerpen	471.990
771	Dotatie aan Modemuseum provincie Antwerpen	33.540
771	Dotatie aan Zilvermuseum Sterckshof provincie Antwerpen	146.000
771	Dotatie aan Fotomuseum provincie Antwerpen	220.210
771	Werkingssubsidie erkende musea	425.000
771	Projectsubsidie erkende musea	45.000
771	Projectsubsidie niet-erkende musea die streven naar erkenning	35.000
772	Subsidie aan Het Paleis	300.000
772	Dotatie aan Arenbergschouwburg provincie Antwerpen	362.360
772	Subsidie aan het Koninklijk ballet van Vlaanderen vzw te Antwerpen	300.000
772	Subsidiering aan vzw Aktuwa	300.000
772	Subsidie aan de Philharmonie van Vlaanderen	375.000
772	Subsidie aan De Vlaamse Opera	100.000
772	Subsidiering van theater, toneel en concertverenigingen	760.000
772	Subsidies aan deSingel kunstencentrum vzw	185.000
772	Subsidie aan Het Toneelhuis	400.000
772	Subsidie voor Theater Zuidpool	150.000
772	Subsidie aan De Roma	75.000
772	Dotatie aan de Warande	3.431.000
773	Subsidiering van herstellingswerken aan beschermde gebouwen -openbaar	3.800.000
773	Subsidie aan vzw Openbaar Kunstbezit	18.500
773	Subsidie aan vzw Vlaams Erfgoed voor de open Monumentendag4	25.000
773	Subsidiering van monumenten	10.000
773	Subsidie aan de Kerkfabriek O.L.V. Kathedraal voor klimatisatie en brandverzekering	90.000
773	Subsidie aan vzw monumentale kerken	30.000
773	Subsidies voor klein, beschermd, waardevol onroerend erfgoed - openbaar bezit	40.000
774	Subsidie aan de vzw MUHKA voor de samenwerking met het GPB Fotomuseum	50.000
774	Subsidie voor het conserveren van roerend cultureel patrimonium eigendom kerkfabrieken	70.000
773	Investerings in historische en kunstgebouwen: groot onderhoud	1.850.000
	TOTAAL	14.173.600
LIMBURG		
771	Werkingskosten Provinciaal Gallo-Romeins Museum	1.247.433
772	Werkingskosten Provinciaal centrum voor Theater - productiecentrum dommelhof	125.000
772	Werkingskosten Provinciaal centrum voor Theater -project theater op de markt	192.500
772	Werkingskosten Provinciaal centrum voor Theater -festival	680.500
773	Werkingskosten provinciedomein Rullingen	18.130
774	Werkingskosten beeldenproject Limburg	250.000
771	Subsidies projecten cultureel erfgoed	57.300
771	Subsidies cultureel erfgoed - musea	375.000
773	Subsidies herstellingen beschermde gebouwen openbare eigendom andere dan de staat	2.200.000
771	Investerings openluchtmuseum Bokrijk - onderhoud en herstellingen	247.900
771	Investerings Provinciaal Gallo-Romeins Museum - uitbreiding museum	60.000
772	Investerings Centrum voor Theater	65.000
773	Investerings provinciedomein Rullingen	35.200
	TOTAAL	5.553.963
VLAAMS-BRABANT		
773	Samenwerkingsprojecten cultureel erfgoed	10.000
770	Werkingssubsidie Volkssterrenwacht MIRA	10.000
772	Werkingssubsidies Festival Van Vlaanderen Vlaams-Brabant	500.000
771	Werkingssubsidie aan vzw Museum Parkabdij	75.000
773	Subsidies voor samenwerkingsprojecten cultureel erfgoed	187.000
773	Subsidies voor organisatie Open Monumentendag Vlaanderen	15.000
773	Onderhoudspremies niet-beschermd erfgoed	340.000
773	Subsidies steunpunt arbeid- en monumentenzorg	142.700
773	Investeringssubsidie geklasseerde gebouwen, eigendom andere openbare besturen dan de staat	2.000.000
774	Aankoop Kunstvoorwerpen	75.000
	TOTAAL	3.354.700
	ALGEMEEN TOTAAL	44.580.351

- Voor de provincie Antwerpen wordt meer dan 14 miljoen euro opgenomen in TSA. Ook in deze provincie heeft het grootste opgenomen bedrag betrekking op de subsidies voor de herstellingen van beschermde gebouwen, eigendom van de overheid, namelijk 3,4 miljoen euro. Daarnaast wordt ook meer dan 1,8 miljoen euro opzij gezet voor

onderhoudsinvesteringen in andere historische en kunstgebouwen. Een tweede erg hoog bedrag zien we voor de dotatie aan de Warande in Turnhout: 3,4 miljoen euro. Verder zijn er nog hoge bedragen terug te vinden bij de subsidies aan theater, toneel en concertverenigingen, bij de werkingssubsidies voor de erkende musea en bij dotatie aan het Diamantmuseum. Naast de vele andere verenigen die kleinere subsidies ontvangen zijn er grotere subsidies (meer dan 300.000 euro) voor Het Paleis, de Arenbergsschouwburg, Het Koninklijk Ballet van Vlaanderen, vzw Aktuwa, de Philharmonie van Vlaanderen en het Toneelhuis.

- Voor de provincie Limburg wordt een totaal van 5,5 miljoen euro aan begrote middelen opgenomen. Het grootste bedrag, 2,2 miljoen euro wordt opnieuw nodig geacht om beschermde gebouwen, eigendom van de overheid, te herstellen. Daarenboven zijn er voor de werkingkosten van het Provinciaal Gallo-Romeins Museum en van het Provinciaal centrum voor Theater telkens 1 miljoen euro ingeschreven in de begroting.
- Voor Vlaams-Brabant wordt 3,3 miljoen euro aan middelen opgenomen in de TSA. Ook hier gaat 2 miljoen euro op aan de subsidies voor de herstellingen van geklasseerde gebouwen en nog eens 340.000 euro aan het onderhoud van niet-beschermd erfgoed. Het enige andere grote bedrag (500.000 euro) werd ingeschreven bij de werkingssubsidies aan de erkende musea.

In een laatste stap maken we het totaal van de opgenomen kredieten uit alle functionele groepen in alle provincies. Tellen we alles op, dan nemen we in TSA in 2010 bijna 99 miljoen euro op aan provinciale middelen voor cultuur en recreatie. 45% komt uit de groep kunsten, en nog eens een kleine 45% uit de groep recreatiedomeinen. Dat dit totaalbedrag hoger is dan in de TSA 2008 heeft te maken met het hogere bedrag dat werd opgenomen in de groep recreatiedomeinen. In de drie andere groepen was er immers een terugval in het opgenomen bedrag.

Tabel 56 Opgenomen kredieten in de provinciale budgetten 2008 en 2010 (in euro en prijzen 2008 en 2010)

PROVINCIALE BUDGETTEN 2010 - overzicht	2008 (prijzen 2008)	2008 (prijzen 2010)	2010 (prijzen 2010)
Toerisme	2.463.559	2.516.323	2.169.370
Recreatiedomeinen	26.723.914	27.296.284	44.338.517
Cultuur en ontspanning	13.974.842	14.274.153	7.891.761
Kunsten	45.373.481	46.345.284	44.580.351
ALGEMEEN TOTAAL	88.535.796	90.432.044	98.979.999

D. Totaalbedrag subsidies voor toerisme, cultuur en recreatie

Wanneer we de methode op basis van de begrotingen/budgetten gebruiken, nemen we in 2010 in totaal een bedrag van 347.036.410 euro op in de TSA-tabel 4 voor de zogenaamde "social transfers" met betrekking tot toerisme, cultuur en recreatie. Zoals in tabel 57 is te zien, is dat ongeveer evenveel dan in de TSA 2008. Het lagere bedrag uit de Vlaamse begroting (30 miljoen euro) wordt gecompenseerd door een hoger bedrag bij Toerisme Vlaanderen (20 miljoen euro) en bij de provincies (8 miljoen euro).

Het totale bedrag, berekend op basis van de begroting (347.036.410 euro) ligt een stuk hoger dan het bedrag dat we berekenden op basis van de gebruikstabellen (281.756.175 euro). Als we enkel met de Vlaamse subsidies rekening houden (begroting, FFEU en Toerisme Vlaanderen), dan komen we uit op bijna 248 miljoen euro en liggen de beide totalen een 30 miljoen euro uit elkaar. Brengen we ook de provinciale budgetten mee in kaart, dan lopen de verschillen op tot bijna 88 miljoen euro.

Tabel 57 Totaal aan sociale overdrachten voor toerisme, cultuur en recreatie in 2008 en 2010, in absolute cijfers (in euro en prijzen 2008 en 2010) en in %

Social transfers voor toerisme, cultuur en recreatie	Absoluut (prijzen 2008)	2008		2010	
		Absoluut (prijzen 2010)	%	Absoluut (prijzen 2010)	%
Vlaamse begroting (IV, CSJM, RWO)	233.908.975	238.918.809	68,37	207.635.938	59,83
FFEU	2.712.518	2.770.614	0,79	2.802.386	0,81
Toerisme Vlaanderen	16.984.072	17.347.835	4,96	37.618.088	10,84
Provinciale budgetten (toerisme, recreatiedomeinen, cultuur en ontspanning, kunsten)	88.535.796	90.432.045	25,88	98.979.999	28,52
ALGEMEEN TOTAAL	342.141.360	349.469.302	100,00	347.036.410	100,00

We moeten kiezen voor één van beide methodes aangezien de cijfers verschillen. Omdat de begroting een meer gedetailleerd beeld geeft dan de gebruikstabellen, werd voor TSA 2008 beslist om te werken met de cijfers van de begroting. Dat betekent concreet dat we in TSA-tabel 4 voor 2010 een totaalbedrag van 369.853.005 euro opnemen aan cultuur en recreatie.

2.3.2. Subsidies voor vervoer

Voor het vervoer werd in de TSA 2008 beslist om de subsidies aan De Lijn, aan de NMBS en aan het luchtvervoer in rekening te brengen. De details over de gehanteerde methode kan afgelezen worden in het rapport over de TSA 2008.

In de eerste plaats is het belangrijk te weten hoeveel subsidies De Lijn in totaal ontvangt van de Vlaamse overheid. We tellen in totaal 986.738 euro aan subsidies aan De Lijn in 2010. We moeten daarnaast een ratio opstellen voor het berekenen van het aandeel van het vervoer via De Lijn dat voor toeristisch gebruik dient. We nemen de ratio over uit de TSA 2008: 3,09% toeristisch verbruik. Dat maakt dat we in 2010 in de TSA-tabel in totaal 30.484.152 euro opnemen aan subsidies aan De Lijn.

Tabel 58 Opgenomen kredieten van het departement MOW – gemeenschappelijk vervoer in 2010 (in euro)

BEGROTING 2010 (na tweede controle) : MOW - Gemeenschappelijk vervoer	NGK	GOK	VRK
Dotatie aan het EVA VVM-De Lijn als bijdrage tot het evenwicht van haar exploitatierekening met inbegrip van de werkingskosten van de bijzondere studiediensten	821.361.000	62.909.000	
Dotatie voor investeringen aan het EVA VVM-De Lijn		102.208.000	
Kapitaallasten leasingovereenkomst het EVA VVM-De Lijn		260.000	
TOTAAL	821.361.000	165.377.000	
ALGEMEEN TOTAAL		986.738.000	

Voor de NMBS moeten we op eenzelfde manier tewerk gaan: we nemen het totale subsidiebedrag en passen hierop een ratio toe voor het toeristisch verbruik. Voor het totaalbedrag aan subsidies kunnen we kijken naar de beheerscontract 2008-2012 tussen de Staat en de NMBS. In totaal werd in 2010 3,1 miljard euro aan subsidies aan de NMBS uitgekeerd. Naar analogie met de subsidies aan De Lijn, nemen we alle subsidies op voor exploitatie en investeringen aan de NMBS-groep. Het zijn immers al deze subsidies die ertoe bijdragen dat de gebruiker minder moet betalen voor zijn treinrit: zonder de subsidies zou de NMBS haar tarieven immers hoger moeten leggen om de kosten te kunnen dekken.

Aan de andere kant wordt een groot deel van de infrastructuur gebruikt voor goederen in plaats van personenvervoer. Een groot deel van de exploitatie en investeringssubsidies aan de NMBS, Infrabel en de NMBS-Holding komt dus ook ten goed aan het goederenverkeer. Het is dan ook noodzakelijk een deel deze subsidies niet op te nemen in de TSA-tabel. Voor elk van de onderdelen van de NMBS-groep werd daarom een verdeelsleutel bepaald. Deze verdeelsleutel werd opnieuw berekend aan de hand van de jaarverslagen van de verschillende NMBS-groepen en dat volgens dezelfde methode dan bij de TSA 2008. Enkel bij Infrabel konden er geen cijfers over de

opsplitsing van de infrastructuurvergoedingen gevonden worden voor het jaar 2010, vandaar dat we het cijfer voor 2009 hebben gebruikt. Het resultaat kan afgelezen worden in tabel 59. We nemen zo aan dat in 2010 in totaal 2.959.778.021 euro subsidies aan de NMBS relevant zijn voor het personenvervoer. Maar natuurlijk moeten niet al deze subsidies ook effectief worden opgenomen in de TSA. We willen immers enkel de subsidies die ten goede komen aan de toerist in het Vlaamse Gewest in rekeningen brengen. We werken daarbij met de ratio uit de TSA 2008. Nemen we 5,00% van de relevante 2.959.778.021 euro subsidies aan de NMBS, dan betekent dat dat we 147.977.110 euro in de TSA-tabel 4 opnemen.

Tabel 59 Subsidies 2010 aan de NMBS-groep, opgenomen in het Beheerscontract 2008-2012 (in euro) en opgesplitst naar aandeel personenvervoer

BEHEERSCONTRACT 2008-2012 tussen de Staat en de NMBS	Totaal bedrag Subsidie	Aandeel subsidies relevant voor personenvervoer	
Subsidies voor de exploitatie van de NMBS - basisbedrag	882.302.000	100%	882.302.000
Subsidies voor de exploitatie van de NMBS - extra bedragen ter compensatie van gratis woon-werkverkeer, gratis Go-pass 16-jarigen, minderontvangsten OMNIO, HST binnenland, tekorten GEN en Noorderkempen,	53.490.000	100%	53.490.000
Subsidies voor exploitatie aan Infrabel	432.034.000	95,08%	410.777.927
Subsidies voor exploitatie aan de NMBS-holding	233.295.000	86,42%	201.623.337
Subsidies voor arbeidsongevallen aan de NMBS-holding	548.000	86,42%	473.605
Investeringsubsidies aan NMBS	346.388.000	100%	346.388.000
Investeringsubsidies aan Infrabel	785.418.000	95,08%	746.775.434
Investeringsubsidies aan de NMBS-holding	367.892.000	86,42%	317.947.718
TOTAAL	3.101.367.000		2.959.778.021

Ten slotte zijn er nog enkele subsidies ten voordele van de Vlaamse luchthavens in Oostende, Wevelgem en Antwerpen. Naar analogie met de subsidies in de andere departementen, beschrijven we in tabel 60 de subsidies van het departement Mobiliteit en Openbare Werken (MOW), programma 'technische ondersteuning luchthavens' in. In totaal gaat het om 13.304.000 euro aan subsidies. Aangezien niet al deze subsidies ten dienste staan van de toerist, moeten we ook hier op zoek naar een verdeelsleutel voor het toeristisch verbruik. We werken daarbij luchthaven per luchthaven en nemen de ratio over uit de TSA 2008: voor de luchthaven van Wevelgem nemen we 17,5% van de subsidies op, voor Antwerpen 6,8% en voor Oostende 29,8%. Dat maakt dat er in totaal 2.777.745 euro aan subsidies ten voordele van het luchtvervoer zal worden opgenomen in de TSA 2010.

Tabel 60 Opgenomen kredieten voor subsidies van het departement MOW - technische ondersteuning luchthavens in 2010 (in euro)

BEGROTING 2010 (na tweede controle): MOW - technische ondersteuning luchthavens	NGK	GOK	VRK
Subsidie voor exploitatie van de luchthaven Wevelgem-Bissegem	739.000		
Exploitatiesubsidie aan de dienst met afzonderlijk beheer luchthaven Antwerpen	2.299.000		
Exploitatiesubsidie aan de dienst met afzonderlijk beheer luchthaven Oostende	4.892.000		
Investeringsbijdragen aan de luchthaven Antwerpen		2.466.000	
Dotatie voor aanleg, inrichting en uitrusting van verharde oppervlakten, wegen en gebouwen voor de exploitatie van de luchthaven Oostende		2.908.000	
TOTAAL	7.930.000	5.374.000	
ALGEMEEN TOTAAL		13.304.000	

Tellen we al deze subsidies aan de vervoerssector samen, dan komen we uit op een totaalbedrag van 181.239.007 euro. In vergelijking met de opgenomen subsidies aan De Lijn en aan het luchtvervoer, zijn de subsidies aan de NMBS erg hoog (81% van het totaal). Reden hiervoor is dat het initiële subsidiebedrag veel hoger is bij de NMBS dan bij De Lijn (bijna driemaal zoveel) en dat de toerismratio bij de NMBS wat hoger is dan bij De Lijn. Daarnaast is het subsidiebedrag voor het luchtvervoer erg laag. In vergelijking met de TSA 2008 blijven de onderlinge verhoudingen dezelfde. Het totaalbedrag is iets hoger dan in 2008: toen werd 169,8 miljoen euro opgenomen (173,4 miljoen euro in prijzen 2010).

2.3.3. Totale omvang van de 'social transfers in kind'

De totale omvang van subsidies die de individuele toerist ten goede komt, bedraagt 551.092.012 euro. De opgenomen subsidies voor cultuur en recreatie (369.853.005 euro) zijn in 2010 goed voor 67% van dat bedrag. De opgenomen subsidies voor het vervoer (181.239.007 euro) leveren de overige 33% taalbedrag.

2.4. Andere vormen van toerismeconsumptie

In dit laatste deel van TSA-tabel 4 kunnen veel verschillende groepen aan consumptie opgenomen worden. Voor de Vlaamse TSA 2008 werd beslist in deze categorie de aankoop van duurzame toerismegoederen op te nemen. Onder de 'tourism durables' worden die duurzame goederen verstaan die worden aangekocht met het oog op toerisme. De uitgaven die tijdens de reis of trip zelf worden gedaan zijn opgenomen in TSA-tabellen 1 en 2 in de categorie andere. De uitgaven die buiten de reis zelf worden gedaan zijn moeilijker in kaart te brengen omdat ze niet worden bevraagd in de meeste onderzoeken.

Naar analogie met de TSA 2008 werken we op twee manieren, naargelang de soort aankopen.

- Voor de aankoop van kampeerwagens en caravans werken we met de omzetcijfers van een aantal grote bedrijven. Gezien de berekening hiervan een erg arbeidsintensieve oefening is, werd beslist de cijfers van 2008 te gebruiken en deze om te zetten naar prijzen 2010. We nemen op die manier 85.524.361 euro op in de TSA-tabel 4.
- Voor de aankoop van andere duurzame toerisme goederen werken we op basis van de huishoudbudgetenquête. Deze oefening doen we wel opnieuw voor 2010, we nemen dezelfde posten op als in de TSA 2008, maar met de cijfers uit de HHBE 2010.
 - Sportartikelen, met uitzondering van kledij en schoenen: 12,91 euro
 - Artikelen voor camping, tenten, luchtmatrassen, enzovoort: 5,14 euro
 - Overige artikelen voor ontspanning¹¹: 9,41 euro
 - Tuin- en campingmeubels: 21,78 euro
 - Duurzame watersportartikelen en rijpaarden: 9,50 euro
 - Sportkledij en sportschoenen (inclusief ski- en duikuitrusting): 40,08 euro
 - Digitale fotocamera en accessoires: 13,63 euro

Als we bovenstaande posten opnemen, komen we uit op een totaalbedrag van 112,44 euro per persoon per jaar of een totale besteding van 702.998.732 euro.

In totaal nemen we in 2010 dus een totale uitgave van 788.523.093 euro aan duurzame toerismegoederen op in de TSA-tabel 4, dat is 160 miljoen euro meer dan in 2008. Het verschil is redelijk groot en kan een werkelijk verschil zijn, maar de schommelingen kunnen vermoedelijk ook verklaard worden door het feit dat de HHBE een enquête is en er door deze manier van meten vaker schommelingen waar te nemen zijn.

2.5. Totaalbeeld TSA-tabel 4

Om af te sluiten wordt in tabel 61 een overzicht gegeven van alle bedragen die in TSA-tabel 4 worden opgenomen. In totaal gaat het om 12,3 miljard euro in 2010. Dat is ongeveer 1 miljard euro meer dan in de TSA 2008.

De eerst vijf kolommen geven een totaal van 10,7 miljard aan toeristische bestedingen. In de eerste twee kolommen wordt het totaalbeeld van TSA-tabellen 1 en 2 opgenomen, samen goed

¹¹ Het gaat hier enkel om een post overige artikelen binnen de groep uitgaven voor speelgoed, sport en campingartikelen. Dat betekent dat hier dus geen uitgaven inzitten voor toestellen en accessoires met betrekking tot ontspanning, geen voor abonnementen of inkomgelden, geen voor cd's, dvd's of niets voor huisdieren enzovoort. Ook de uitgaven binnen dezelfde groep die wel gespecificeerd zijn vallen weg, zoals uitgaven aan speelgoed, gezelschapspelen, knuffels, kinderfietsen, spelconsoles en dergelijke.

voor 8,8 miljard euro van het inkomend en het intern toerisme. Zoals eerder gezegd zien we hier een toename van een 600 miljoen euro in vergelijking met de TSA 2008. In de derde en vierde kolom worden de uitgaven door tweede verblijvers aan de kust en elders in het Vlaamse Gewest weergegeven, samen goed voor ruim 662 miljoen euro. De bestedingen in deze kolom liggen ook ruim 200 miljoen euro hoger dan in de TSA 2008. Dit heeft te maken met het feit dat we over recenter onderzoek beschikken, dat hogere gemiddelde uitgaven meet bij de tweede verblijvers. Het volume is nagenoeg constant gebleven. De vijfde kolom geeft de totale bestedingen door dagzakentoeeristen in het Vlaamse Gewest weer, namelijk 1,25 miljard euro.

De andere componenten van toeristische consumptie zijn samen goed voor bijna 1,6 miljard euro. Uit kolom zes kan afgelezen worden dat de tegenwaarde van de accommodatie in tweede verblijven in 2010 goed was voor 294 miljoen euro. De totale subsidies kwamen zoals besproken voor 528 miljoen euro ten goede aan de toeristische sector en er werd voor ruim 778 miljoen euro geïnvesteerd in duurzame toerismegoederen. Vooral in deze laatste kolom is er een verschil waar te nemen met de TSA 2008, toen ongeveer 160 miljoen euro minder werd uitgegeven.

Tabel 61 TSA-tabel 4: totale toerismeconsumptie in het Vlaamse Gewest in 2010 (in euro en prijzen 2010)

BESTEDINGEN	TOERISME UITGAVEN				ANDERE COMPONENTEN VAN TOERISTISCHE CONSUMPTIE				TOTAAL
	2e verblijvers + VFK				Dagzaken- toeristen	Accommodatie 2e verblijven	Subsidies	Duurzame goederen	
	TSA-tabel 1	TSA-tabel 2	Kust	Andere					
1 Accommodatie	512.505.014	465.864.904	-	-	-	294.148.382	-	-	1.272.518.300
2 Voeding- en drankverstrekking	584.478.382	448.348.136	231.902.771	15.356.836	221.284.243	-	-	-	1.501.370.368
3 Personenvervoer te land (spoor + weg + water)	57.929.649	282.324.978	24.720.347	3.916.926	272.026.940	-	178.461.262	-	819.380.101
4 Personenvervoer door de lucht	1.099.497.084	1.282.121.955	-	-	-	-	2.777.745	-	2.384.396.784
Diensten van									
5 reisagentschappen, tour- operators en gidsen	3.983.979	2.790.382.947	-	-	-	-	-	-	2.794.366.926
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	86.432.390	120.739.879	1.495.539	1.212.382	7.497.637	-	347.036.410	-	564.414.237
7 Restwaarde participation fee	41.694.443	41.229.400	-	-	670.738.366	-	-	-	753.662.209
8 Andere	435.800.106	572.115.417	346.319.098	37.583.834	75.293.171	-	-	788.523.093	2.255.634.719
TOTAAL	2.822.321.047	6.003.127.617	604.437.755	58.069.977	1.246.840.357	294.148.382	528.275.417	788.523.093	12.345.743.645

3. TSA-tabel 5

In TSA-tabel 5 moeten drie groepen gegevens ingevoerd worden, die ons meer informatie geven over:

- het aanbod van de in het Vlaamse Gewest geproduceerde toeristische dienstengroepen, in basisprijzen, ongeacht of ze toeristisch worden gebruikt;
- het intermediair verbruik van de toeristische producenten, in aankooprijzen;
- de toegevoegde waarde van de toeristische producenten, in basisprijzen.

Alle informatie over de toeristische producenten wordt ook steeds in relatie gebracht met het totaal van alle andere producenten zodat de gehele Vlaamse productie in beeld komt.

Voor het invullen van TSA-tabel 5 werken we steeds met de gegevens uit de regionale Input-Outputtabellen (IOT) en de regionale Aanbod- en Gebruikstabellen (AGT). Vooral de cijfers uit de aanbodtabel en de gebruikstabel (aankooprijzen) worden gebruikt. De cijfers zijn van toepassing op het jaar 2007 en werden ons aangeleverd op A-118 bedrijfstakenniveau door het Federaal Planbureau¹². Omdat we bepaalde bedrijfstakinformatie op een hoger detailniveau nodig hebben dan de IOT ons kan geven, zullen we een aantal variabelen uit deze IOT versleutelen aan de hand van de gedecentraliseerde RSZ-statistiek, juni 2007. We verwijzen voor de uitgebreide methodologische achtergrond naar het rapport van de TSA 2008 en gaan hieronder kort in op bronnen en methode. We structureren het geheel aan de hand van de hierboven genoemde componenten van TSA-tabel 5: het aanbod, het intermediair verbruik en de toegevoegde waarde. In een vierde deel zal ten slotte het resultaat van TSA-tabel 5 voorgesteld worden.

3.1. Het aanbod

De kolommen in TSA-tabel 5 beschrijven de toeristische producenten, de rijen de toeristische producten. Voor het invullen van de cellen doen we steeds beroep op de gegevens uit de aanbodtabel. Hierna beschrijven we hoe we producenten/producten al dan niet toeristisch catalogeren en hoe we deze producten/producenten kunnen terugvinden in de AGT.

3.1.1. Toeristische producenten of bedrijfstakken in de kolommen

In de kolommen worden de 'toeristische bedrijfstakken' opgenomen. Om te weten welke bedrijfstakken toeristisch zijn, moeten we kijken naar het RMF 2008 en de IRTS 2008. Deze documenten geven een overzicht van de ISIC (rev4) bedrijfstakken-codes die in de TSA moeten worden opgenomen worden als toeristische bedrijfstakken. Deze ISIC-4-codes kunnen we omzetten naar de corresponderende NACE 2008-codes, die op hun beurt naar NACE 2003 kunnen omgezet worden. Dit laatste is nodig omdat de IOT 2007 is opgesteld volgens de NACE 2003-classificatie.

In tabel 62 wordt duidelijk wat die omzetting inhoudt. Eens we alle relevante NACE 2003-codes kennen, moeten deze worden ingepast in de bedrijfstakken-codes van de IOT. Bij deze omzetting werden drie problemen vastgesteld. Een eerste probleem betreft het feit dat deze IO-bedrijfstakken-codes zelden de juiste te coveren groep van toeristische bedrijfstak weergeven. Meestal overspannen de IO-bedrijfstakken-codes een te groot veld van bedrijfstakken. In dat geval bestaat de oplossing erin om op basis van de RSZ-cijfers te zoeken naar een verdeelsleutel waarmee we een ratio bekomen die we dan toepassen op het aanbod in die code. Voor sommige toeristische bedrijfstakken is het echter niet mogelijk om op basis van de RSZ-statistiek van 31 juni 2007, opgesteld in NACE 2003 een oplossing te vinden. In dat geval deden we een beroep op diezelfde RSZ-gegevens opgesteld in NACE 2008. Daarnaast hebben we in de groep accommodatie voor tweede verblijven een ratio bepaald door enkel rekening te houden met de RSZ-statistiek aan de kust. Omdat we enkel de gegevens uit de IOT mogen opnemen die betrekking hebben op de vakantiewoningen, hebben we de gegevens uit de IOT-code 70A1 (die de gehele NACE-code 70 omvat) opgesplitst a rato van het belang van de tewerkstelling in de op te nemen NACE-codes in

¹² Deze IOT werd door het Federaal Planbureau opgesteld in opdracht van OVAM met als doel het opstellen van een Vlaamse milieu IOT.

de kustgemeenten. Op die manier nemen we voor de TSA 2010 11,62% van de IOT-code 70A1 op. Hier is er een verschil in methode met de TSA 2008, waar we 16,7% van deze code opnamen. Toen hadden we de aandelen berekend op basis van de RSZ-gegevens van de provincie West-Vlaanderen en hadden we beslist de handel in en verhuur van onroerend goed sowieso buiten beschouwing te laten.

Tabel 62 Omzetten ISIC-codes uit RMF 2008 naar de bedrijfstakken in de IOT

TSA-industrie	ISIC - rev4		NACE 2008	NACE 2003	IOT-CODE	MAAR WAT IS TEVEEL	RSZ juni 2007: NACE 2003	RSZ juni 2007: NACE 2008	RESULTAAT
1 Accommodatie	5510	Short term accomodation activities	5510	5510					
a) accommodatie zonder tweede verblijven	5520	Recreational veicle parks, trailers parks and campings	5520	5521	55A1				100% van 55A1
	5530		5530	5522					
	5590	Other accomodation	5590	5523					
b) accommodatie voor tweede verblijven	6810	Real estate activities with own or leased property	6810	7012		Alles buiten vakantiehuizen: - alles niet aan de kust - 70.11 Projectontwikkeling (deel van 41-42 in 2008) - 70.202-204 Verhuur sociale woningen, niet-residentiële gebouwen en terreinen (68.202-204 in 2008) -70.312 Schatten en evalueren van onroerend goed (68.312 in 2008) -70.322 Beheer overig onroerend goed (68.322 in 2008)			11,62% van 70A1
	6820	Real estate activities on a fee or contract basis	6830	7030	70A1		88,38%		
2 Voeding- en drankverstrekkers	5610	Restaurants and mobile food service activities	5610	5530					
	5629	Other food service activities	5629	5551	55B1	55.522 Uitzendkoks (56.21 in 2008)	55.522 = 8,59% van 55B1		91,41% van 55B1
	5630	Beverage seving activities	5630	5540					
3 Personenvervoer te land (over het spoor en de weg)	4911	Passenger rail transport	4910	6010	60A1	Deel van 60.100		49.20 = 11,38% van groep 60	88,62% van groep 60
	4922	Other passenger land transport	4931	6021	60B1	Goederenvervoer per spoor (49.20 in 2008)			
			4932	6022	60B3				
			4939	6023					
4 Personenvervoer over water	5011	Sea and coastal passanger water transport	5010	6110	61A1	Deel van 61.10 goederenvervoer over water en sleepdiensten (50.20 in 2008)		50.20 = 86,72% van 61A1	13,28% van 61A1
	5021	Inland passenger water transport	5030	6120	61B1	Deel van 61.20 goederenvervoer over binnenwaterwater (50.40 in 2008)		50.40= 96,18% van 61B1	3,82% van 61B1
5 Personenvervoer door de lucht	5110	Passenger air transport	5110	6210	62A1	Deel van 62.2 goederenvervoer door de lucht en 62. 3 Ruimtevaart (51.20 in 2008)		51.20 = 15,56% van 62A1	84,44% van 62A1
				6220					
6 Huur van transport-uitrusting	7710	Renting and leasing of motor vehicles	7711	7110	71A1	71.20 Verhuur overige transportmiddelen (77.12, 77.34, 77.35 en deel van 77.39 in 2008)	71.20 =14,39% van 71A1		85,61% van 71A1
7 Reisagentschappen, tour-operators en gidsen	7911	Travel agency activites	7911	6330					
	7912	Tour operator activities	7912	6330	63A1	Alles buiten de marges (18%) van 63.32 touroperators	82% van 24,37% van 63A1		79,8% van 63A1

8 Culturele, recreatie- en sport-bedrijven	9000 Creative, arts and entertainment activities	9001	9231		Deel van 92.34 exploitatie van dansscholen (deel van 85.52 in 200 cultureel onderwijs)	92.34 = 1,32% van 92		
			9234					
		9002	9231					
			9234					
		9004	9232					
		9003	9231		92.4 persbureaus en - fotografen (63.910 en 74.202 in 2008)	92.40= 0,25% van 92		
			9240					
	9102	Museum activities and operation of historical sites and buildings	9102	9252				
			9103	9252				
	9103	Botanical and zoological gardens and nature reserve activities	9104	9253	92B1	92.51 Bibliotheken en archieven (91.01 in 2008)	92,51 = 13,25% van 92	
					+			
					92B5			83,51% van
					+			(92B1 +
	9200	Gambling and betting activities	9200	9270	92C1			92B5 +
						+		92C1 +
9311	Operation of sports facilities	9311	9261	92C5	92.622: zelfstandige sportleraren (85.510 in 2008)	92.622 = 0,70% van 92	92C5 +	
			9262	+				
			9312	9261				92D1
		9313	9261	+			92D1 +	
9319	Other sports activities	9319	9262	92D5			92D5)	
9321	Operation of amusement parks and theme parks	9321	9233		Deel van 92.724 casting van acteurs (deel van 78.10 in 2008)	92.724 = 0,97% van 92		
			9321	9233				
9329	Other amusement and recreation activities nec	9329	9234					
			9329	9261				
			9329	9272				
7920	Other reservation service activities	7990	9232					
				9234				
				9262				
				9272				
7721	Renting and leasing of recreational and sports goods	7721	7140		71.3 Verhuur machines en bijna helemaal 71.4 Verhuur overige roerende goederen (enkel 71.406 nodig = 77.210 in 2008)	71.406 = 2,73% van 71B1	2,73% van 71B1	
								71B1
9 Kleinhandel in land-specifieke karakteristieke toerisme-goederen	Bestaat niet op 4 digit: 47.640							
	- kleinhandel in gespecialiseerde winkels in sport- en kampeerartikelen 47.786		52.482					
	- kleinhandel in gespecialiseerde winkels in souvenirs, ambachtelijke producten en religieuze artikelen 52.497		52.497	52A1	Bijna alles is teveel, enkel 52.482 en 52.497 (= 47.640 en 47.786 in 2008)	52.482+ 52.497 = 1,63% van 52A1	1,63% van 52A1	
10 Land-specifieke toerisme bedrijven	8230	Organization of conventions and trade shows	8230	7487	74.6 Opsporings- en beveiligingsdiensten (74.90 en delen van 80 in 2008)			
					74.7 Industriële reiniging (81.20 in 2008)	74.872 = 1,90% van 74F1	1,90% van 74F1	
				74F1	Bijna helemaal 74.8 Overige zakelijke dienstverlening (enkel 74.872 nodig = 82.300 in 2008)			

Een tweede probleem heeft te maken met de marges van touroperators. De IO-tabellen zijn opgesteld op basis van de nationale rekeningen en dus op basis van het ESR95. Dit heeft tot gevolg dat de touroperators 'bruto' worden geboekt: het hele bedrag dat de consument aan de touroperator betaald heeft, wordt als output geboekt. De reisbureaus worden dan weer netto geboekt: alleen de marges van deze bedrijven worden geboekt. De TSA verlangt echter dat alles 'netto' wordt geboekt, ook bij de touroperators, zodat alle onderdelen van een pakketreis als het ware afzonderlijk te zien zijn. Het is echter niet mogelijk om die opsplitsing voor Vlaanderen te maken. De oplossing om alles netto te boeken vinden we zoals bij de TSA 2008 in de RSZ-statistiek en de btw-wetgeving. Kort gezegd komt het erop neer dat we op in de eerste plaats de touroperators afsplitsen van de reisbureaus: op basis van de RSZ-statistiek zien we dat touroperators 24,63% van de NACE-code 63.3 deel uitmaken. Van deze 24,63% willen we enkel de

marges opnemen en niet het volledige bedrag dat door toeristen wordt betaald. In de btw-wetgeving wordt uitgegaan van een forfaitaire winstmarge van 18% op de prijs van pakketreizen. We moeten dus 18% van 24,63% van de output (=4,43%) extra nemen. In totaal moeten we dus 79,8% (75,37+4,43) van de IO-code 63A1 opnemen. Zoals in de TSA 2008 nemen we de overige 82% (van 24,63%) aan pakketreizen niet op omdat ze in het buitenland worden geconsumeerd.

Een derde probleem heeft te maken met het afzonderen van de 'landspecifieke karakteristieke toerisme goederen en diensten'. Normaal moet elk land ook 'kleinhandel in landspecifieke karakteristieke toerisme goederen' en 'landspecifieke toerismebedrijven' afzonderen. In de TSA 2008 hebben we deze afsplitsing niet gemaakt. Ondertussen hebben we met verschillende partners samengezeten en beslist om toch drie NACE-codes op te nemen en af te splitsen op basis van de RSZ-statistiek. Voor de TSA 2010 zullen we de kleinhandel in gespecialiseerde winkels in sport- en kampeerartikelen (52.482 in NACE 2003 en 47.640 in NACE 2008) en in souvenirs, ambachtelijke producten en religieuze artikelen (52.497 in NACE 2003 en 47.786 in NACE 2008) opnemen. Deze zijn samen goed voor 1,63% van de IO-code 52A1. Als landspecifieke toerismebedrijven opteren we om de organisatie van congressen en beurzen (74.872 en 82.300 in NACE 2008) in de TSA 2010 op te nemen.

Het resultaat van deze oefening levert 11 categorieën bedrijfstakken op: tien toeristische categorieën bedrijfstakken (1. accommodatie, 2. voeding- en drankverstrekkers, 3. personenvervoer te land, 4. over water en 5. door de lucht, 6. de huur van transportuitrusting, 7. reisagentschappen, touroperators en gidsen, 8. culturele, recreatie- en sportbedrijven, 9. de kleinhandel in landspecifieke karakteristieke toerismegoederen en 10. de organisatie van congressen en beurzen) en één restcategorie met alle andere bedrijfstakken. In de rechtse kolom van tabel 72 wordt telkens aangegeven waar de juiste informatie in de AGT gevonden kan worden en welk percentage we van de verschillende IO-codes opnemen per categorie.

3.1.2. Toeristische producten en diensten in de rijen

Om te weten wat toeristische producten en diensten zijn, kunnen we opnieuw beroep doen op het RMF 2008 en de IRTS 2008. Hierin staat een overzicht van de CPC-2008 productcodes van die producten die ze als toeristisch beschouwen. Ze groeperen deze producten in categorieën die ongeveer overeenkomen met de bedrijfstakken. Deze CPC-codes kunnen omgezet worden naar de CPA-codes 2008, die op hun beurt kunnen geconverteerd worden naar CPA 2002. Deze CPA-codes 2002 kunnen we dan weer omzetten naar de IO-codes.

De problemen die hier voorkomen, lijken op de problemen bij de bedrijfstakken: de IO-codes overspannen niet perfect de categorieën van toeristische producten en de invulling van landspecifieke toerismegoederen en diensten. Wat de diensten van touroperators betreft, werken we hier wel met de volledige IO-code gezien we enkel bij de sector rekening moeten houden met de marges. Wat de oplossingen betreft, werken we voor het laatste probleem op dezelfde manier als bij de bedrijfstakken: we maken dezelfde categorieën: kleinhandel en de organisatie van congressen. Het eerste probleem kunnen we echter niet zomaar op dezelfde manier oplossen, gezien de RSZ-cijfers op basis van NACE-codes (bedrijfstakken) en niet op basis van CPA-codes (producten) zijn opgemaakt. In het rapport over de TSA 2008 werd duidelijk dat er twee opties zijn: toch werken op basis van de RSZ-cijfers en de producten koppelen aan de overeenkomstige bedrijfstak of uitgaan van symmetrie tussen de bedrijfstakken en producten. Net zoals bij de TSA-2008 kiezen we voor een combinatie van beide oplossingen. Waar mogelijk koppelen we de producten aan de bedrijfstakken, indien dit niet kan (bij de groep producten voor cultuur, recreatie en sport) werken we op basis van symmetrie.

De details van de producten die volgens het RMF en het IRTS 2008 moeten opgenomen worden, staan opgesomd in tabel 63. Daarnaast worden deze CPC-codes omgezet in CPA-2002 codes en in overeenstemming gebracht met de productcodes in de IO-tabel. Er wordt daarenboven aangegeven wat teveel is als we heel deze code opnemen en hoe we via de RSZ-statistiek dat wat teveel is kunnen uitzuiveren. Zoals hierboven aangegeven werken we waar mogelijk met de RSZ-cijfers van juni 2007 in NACE 2003 om de producten die niet opgenomen moeten worden af te zonderen. Voor de codes met betrekking tot het personenvervoer doen we opnieuw een beroep op de RSZ-gegevens van juni 2007, maar dan in NACE 2008. Voor de accommodatie met betrekking tot tweede verblijven nemen we opnieuw enkel de gegevens uit de kustgemeenten mee. Voor diensten

van cultuur, recreatie en sport, was de overeenstemming tussen producten en bedrijfstakken erg moeilijk te maken, waardoor er zoals gezegd geopteerd wordt om daar alsnog met de symmetrie te werken.

Tabel 63 Omzetten CPC-codes uit RMF 2008 naar de productcodes in de IOT

TSA-producten	CPC-code 2008	CPA-code 2008	CPA-code 2002	PRO-DUCT-CODE IO	MAAR WAT IS TEVEEL	RSZ juni 2007: NACE 2003	RSZ juni 2007: NACE 2008	RESULTAAT
1 Accommodatie	63111	55.10.10	55.10.10					
a) accommodatie zonder tweede verblijven	63112	55.20.19	55.23.11					
	63113	55.20.12	55.23.12					
	63114	55.20.11	55.23.13	55A1				100% van 55A1
	63120	55.30.11	55.21.10					
	63130	55.30.12	55.22.10					
	63210	55.90.11	55.23.15					
	63290	55.90.13	55.23.14					
		55.90.19	55.30.14					
b) accommodatie voor tweede verblijven	72111	68.20.11	70.20.11		Alles buiten vakantiehuizen: - alles niet aan de kust - 70.11 Projectontwikkeling (deel van 41-42 in 2008) - 70.202-204 Verhuur sociale woningen, niet-residentiële gebouwen en terreinen (68.202-204 in 2008) -70.31.2 Schatten en evalueren van onroerend goed (68.312 in 2008) -70.32.12-13 Beheer van niet voor bewoning bestemde gebouwen voor een vast bedrag of op contractbasis. (68.322 in 2008)			
	72211	68.32.11	70.32.11	70A1		88,38%		11,62% van 70A1
	72213	68.32.12	70.32.11					
	72221	68.31.11	70.32.11					
	72223	68.31.12	70.32.11					
2 Voeding- en drankverstreking	63310	56.10.11	55.30.11					
	63320	56.10.12	55.30.12					
	63399	56.10.13	55.30.13	55B1	55.52 Catering	55.52 = 12,03% van 55B1		87,97% van 55B1
	6340	56.10.19	55.30.14					
		56.30.10	55.40.10					
3 Personenvervoer te land (over spoor en over de weg)	64111*	49.31.10	60.21.10					
	64112*	49.31.21	60.21.31					
			60.21.51					
	64113*	49.31.22	60.21.20					
	64114*	49.39.13	60.21.32		60.10.2 Lokaal en interlokaal vervoer van goederen per spoor			
	64131	49.10.11	60.10.11		60.10.3 Trekken of drukken van spoorwagen			
	64210	49.10.19	60.10.11					
			60.10.12					
	64115	49.32.11	60.22.11				49.20 =	88,62% van groep 60
	64116	49.32.12	60.21.42				11,38%	
	64117	49.39.35	60.23.13	6A1+			van	
	64118	49.39.33	60.23.14	60B1+			groep	
	64119	49.39.20	60.21.51	60B3			60	
		49.39.39	60.23.14					
	64132	49.39.32	60.23.12					
	64221	49.39.11	60.21.41					
			60.21.52					
	64222	49.39.12	60.22.12					
	64223	49.39.34	60.23.14					
	66011*	49.39.31	60.23.11					

4 Personen- vervoer over water	64121	50.30.11	61.20.11	61B1	61.20.2 Goederenvervoer met schepen over binnenwateren	50.40= 96,18% van 61B1	3,82% van 61B1	
	64122	50.30.12	61.20.12					
	64129	50.30.19	61.20.12					
	64133	50.30.13	61.20.12	61A1	61.20.3 Verhuur van binnenvaartschepen met bemanning; slepen en duwen	50.20= 86,72% van 61A1	13,28% van 61A1	
	64231	50.10.11	61.10.11					
	64232	50.10.12	61.10.12					
64239	50.10.19	61.10.12		61.10.2 Goederenvervoer over zee en over kustwateren				
5 Personen- vervoer door de lucht	64134	51.10.15	62.20.10	62A1	62.10.2 Goederenvervoer door de lucht volgens dienstregeling	51.20 = 15,56% van 62A1	84,44% van 62A1	
	64241	51.10.11	62.10.10		62.20.2 Goederenvervoer door de lucht zonder dienstregeling			
	64242	51.10.12	62.20.10		62.20.3 Verhuur van luchtvaartuigen met bemanning			
	64243	51.10.13	62.10.10					
	64244	51.10.14	62.20.10					
	64250	51.22.11	62.10.10		62.3 Ruimtevaart			
6 Huur van transport- uitrusting	73111	77.11.10	71.10.1	71A1	71.2 Verhuur van andere transportmiddelen	71.20 = 14,39 % van 71A1	85,61% van 71A1	
7 Diensten van reisagent- schappen, touroperators en gidsen	85511	79.11.11	63.30.12	63A1			100% van 63A1	
	85512	79.11.12	63.30.12					
	85513	79.11.13	63.30.12					
	85514	79.11.14	63.30.12					
	85519	79.11.19	63.30.12					
	85521	79.11.21	63.30.12					
	85522	79.90.31	63.30.12					
	85523	79.11.22	63.30.12					
	85524	79.11.23	63.30.12					
	85540	79.12.11	63.30.11					
	85561**	79.90.11	63.30.13					
	85550	79.90.20	63.30.14					
85562	79.90.12	63.30.13						
8 Culturele, recreatie- en sport- diensten	85539	79.90.39	92.32.10	92B1 + 92B5 + 92C1 + 92C5 + 92D1 + 92D5	92.31.1 Kunstvoorwerpen	niet mogelijk	Sym- metrie met 83,51% van (92B1 + 92B5 + 92C1 + 92C5 + 92D1 + 92D5)	
			92.62.13		92.31.22 Auteurs, componisten, conferenciers, beeldhouwers, entertainers en andere individuele artiesten (= NACE 92.3111)	92.311 = 0,25 % van 92		
	96220	90.02.11	92.34.11			92.4 Persagentschappen		92.40= 0,25% van 92
	96310	90.01.10	92.31.21			92.51 Bibliotheken en openbare archieven		92.51 = 13,25% van 92
	96411	91.02.10	92.52.11					
	96412	91.03.10	92.52.12			92.62.11-12 Promotie en organisatie van sportevenementen		niet mogelijk
	96421	91.04.11	92.53.11					
	96422	91.04.12	92.53.12					
	96520	93.11.10	92.61.10					
	96590	93.19.19	92.62.13					
	96910	93.21.10	92.33.10					
	96929	92.00.11	92.71.10					
			92.00.12					
			92.00.13					
			92.00.19					
			92.00.29					
	96930	93.29.22	92.72.12					
	96990	93.29.19	92.34.12					
			93.29.21					
			93.29.29					
		93.29.19						
		93.29.11						
		93.29.19						
9 Kleinhandel in land- specifieke toerismegoederen	Niet omschreven, zelf in te vullen		52.482 52.497	52A1	Bijna alles is teveel, enkel 52.482 en 52.497 (= 47.640 en 47.786 in 2008)	52.482+ 52.497 = 1,63% van 52A1	1,63% van 52A1	
10 Land- specifieke toerisme bedrijven	85961 85962	82.30.11 82.30.12	74.87.15				1,90% van 74F1	

3.2. Intermediair verbruik en toegevoegde waarde

In het onderste deel van de TSA-tabel 5 moet het intermediair verbruik en de toegevoegde waarde per kolom worden weergegeven. Het intermediair verbruik (tegen aankooprijzen) per bedrijfstak kunnen we aflezen uit de gebruikstabel (tegen aankooprijzen). We nemen hiervoor de IO-codes en de percentages over, zoals bepaald in tabel 62. Om de toegevoegde waarde (basisrijzen) per kolom te kennen moeten we dan enkel de totale output (basisrijzen) in die kolom verminderen met het intermediair verbruik (aankooprijzen) per kolom.

3.3. Totaalbeeld TSA-tabel 5

Hieronder wordt in tabel 64 het resultaat van TSA-tabel 5 voorgesteld. In deze tabel kan per bedrijfstak afgelezen worden wat de waarde is van de output van bepaalde toeristische producten, maar ook wat hun totale output is. De totale output staat in feite voor de omzet gegenereerd door een bepaalde sector. Als we van deze bedragen het intermediair verbruik aftrekken (of de bedragen die de sector zelf heeft betaald aan anderen om haar producten te maken), bekomen we de totale toegevoegde waarde per toeristische bedrijfstak.

Alle toeristische bedrijfstakken samen leveren de totale toegevoegde waarde van de toeristische industrie op, die in 2010 gelijk is aan ruim 8,9 miljard euro. Dat is 500 miljoen euro minder dan in de TSA 2008. Belangrijkste reden hiervoor is de aanpassing van de sector met betrekking tot de tweede verblijven, waar we de IO-code enkel opnemen voor haar aandeel in de kustgemeenten (en niet de provincie). Dat maakt een verschil van 900 miljoen euro minder aan toegevoegde waarde hebben. Door het toevoegen van twee nieuwe sectoren (detailhandel en organisatie van congressen) verkleint dat verschil dan weer.

De tabel kan ook per rij gelezen worden, waarbij voor elk toeristisch product gekeken kan worden in welke sectoren ze omzet genereren.

Tabel 64 TSA-tabel 5: het aanbod van toeristische en andere producten en diensten in toeristische en andere bedrijfstakken in het Vlaamse Gewest in 2010 (in euro en in prijzen 2010)

	TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN											TOTAAL	ANDERE BEDRIJFS-TAKKEN	ALGEMEEN TOTAAL (in basisprijzen)
	1a	1b	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
	Accommodatie	Accommodatie voor tweede verblijven	Voeding- en drank	Personen- vervoer te land	Personen- vervoer over water	Personen- vervoer door lucht	Huur van transport- uitrusting	Reisagent- schappen, touroperators + gidsen	Culturele , recreatie- en sport-bedrijven	Kleinhandel souvenirs, sport en kampeer	Organi- satie congressen en beurzen			
1 a) Accommodatie	955.784.127	0	283.942.058	0	0	0	0	0	0	0	0	1.239.726.185	57.561.122	1.297.287.307
b) Accommod. (TV)	0	298.455.652	0	0	0	0	0	0	0	0	94.113	298.549.765	2.331.195.564	2.629.745.329
2 Voeding- en drank	223.199.999	0	5.045.988.713	2.160.531	0	0	0	0	52.306.870	152.285	0	5.323.808.398	595.967.625	5.919.776.024
3 Personenvervoer te land	0	0	0	2.149.431.047	0	0	0	0	0	0	0	2.149.431.047	279.384.500	2.428.815.547
4 Personenvervoer water	0	0	0	0	71.962.107	0	0	0	0	0	0	71.962.107	510.029.414	581.991.521
5 Personenvervoer lucht	0	0	0	0	0	1.994.498.718	0	0	0	0	0	1.994.498.718	367.466.533	2.361.965.251
6 Huur transportuitrusting	0	0	0	50.667.505	2.021.727	0	1.665.818.380	12.614.730	0	1.661.338	0	1.732.783.679	613.407.379	2.346.191.058
7 Reisagent. touroperators en gidsen	0	0	0	73.147.132	0	0	0	2.081.385.538	0	0	0	2.154.532.670	544.901.284	2.699.433.954
8 Cultuur, recreatie en sportdiensten	7.227.092	0	0	0	0	0	0	0	1.507.228.110	0	0	1.514.455.202	813.740.655	2.328.195.857
9 Kleinhandel souvenirs, sport en kampeer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3.064.288	0	3.064.288	187.821.607	190.885.895
10 Organisatie congressen en beurzen	0	0	259.372	0	0	0	33.336	0	0	19.701	2.372.758	2.685.167	132.159.986	134.845.153
11 Andere	35.707.423	2.400.823.780	757.808.399	368.028.052	494.436.967	383.032.598	339.982.005	31.554.139	420.930.000	235.827.325	153.549.574	5.621.680.263	437.931.195.225	443.552.875.489
TOTALE OUTPUT (basisprijzen)	1.221.918.640	2.699.279.432	6.087.998.542	2.643.434.266	568.420.801	2.377.531.316	2.005.833.720	2.125.554.407	1.980.464.981	240.724.938	156.016.446	22.107.177.489	444.364.830.894	466.472.008.383
INTERMEDIAR VERBRUIK (aankooprijzen)	612.720.317	635.485.813	3.932.332.360	1.341.284.735	475.468.922	1.985.406.728	1.065.781.911	1.824.483.171	1.123.029.070	111.759.504	95.580.969	13.203.333.501	268.531.311.272	281.734.644.774
TOEGEVOEGDE WAARDE (basisprijzen)	609.198.323	2.063.793.619	2.155.666.183	1.302.149.531	92.951.878	392.124.588	940.051.809	301.071.236	857.435.910	128.965.434	60.435.477	8.903.843.988	175.833.519.622	184.737.363.609

4. TSA-tabel 6

TSA-tabel 6 brengt de informatie uit de voorgaande TSA-tabellen samen. Ze wordt opgemaakt door de samenvattende tabel van de consumptie, met name TSA-tabel 4 te koppelen aan TSA-tabel 5 die het aanbod meet. Daarenboven wordt de nodige informatie toegevoegd om de overgang te kunnen maken tussen de output aan basisprijzen (in TSA-tabel 5) en de consumptie tegen aankooprijzen (in TSA-tabel 4). In een eerste deeltje zal meer in detail ingegaan worden op de opbouw van TSA-tabel 6. In een tweede deel wordt dan het resultaat van deze oefening visueel voorgesteld. In deel drie wordt in detail ingegaan op de economische indicatoren die uit TSA-tabel 6 kunnen afgeleid worden en de resultaten daarvan in het kader van de TSA 2010.

4.1. De opbouw van TSA-tabel 6

De rijen van TSA-tabel 6 zijn dezelfde als in TSA-tabel 5. Ze geven in de eerste plaats dus een overzicht van de producten, waarna er onderaan twee rijen zijn voorzien om de intermediaire consumptie en de toegevoegde waarde per bedrijfstak in te vullen.

Bij de kolommen zien we drie grote blokken.

- In een eerste blok zijn die kolommen gegroepeerd die we ook in TSA-tabel 5 zien en die de verschillende bedrijfstakken weergeven. Elke kolom wordt hier wel opgesplitst zodat we naast het aanbod ook het aandeel gebruikt voor toerismedoelinden (toerismeratio) kunnen invullen.
- In een tweede blok worden twee kolommen toegevoegd die noodzakelijk zijn om de totale output in het Vlaamse Gewest te bepalen en om deze output aan basisprijzen om te zetten naar de output aan aankooprijzen: een kolom voor de belastingen min subsidies en een kolom voor de transport- en handelsmarges.
- In een derde blok worden de totalen dan vergeleken: de totale consumptie wordt overgenomen uit TSA-tabel 4 en aan de hand van deze consumptie en van de totale output aan aankooprijzen worden de toerismeratio's berekend.

In het eerste blok wordt, zoals gezegd, de informatie met betrekking tot het toerismeaanbod door de verschillende sectoren overgenomen uit TSA-tabel 5. In elk van de kolommen (dus voor elk van de sectoren) wordt daarenboven een extra kolom ingevoegd waarin het toerismeaandeel per product moet ingevuld worden. Het komt er dus op neer dat we voor elk product geproduceerd in elke sector een cijfer willen kennen voor dat aandeel van het aanbod dat daadwerkelijk voor toeristische doeleinden wordt gebruikt.

In het rapport over de TSA 2008 werden twee opties besproken om deze cellen in te vullen. We kiezen voor TSA 2010 opnieuw voor de eerste optie om te vertrekken van de uiteindelijke totale toerismeratio per product (zie blok 3). Deze ratio nemen we dan over voor elke kolom en zo berekenen we het toeristisch aandeel van de output per sector. We gaan dan uit van de assumptie dat de productspecifieke toerismeratio gelijk is voor alle bedrijfstakken die dit product produceren. Een andere manier van werken is te vertrekken van een ratio per kolom (als je per sector over een ratio beschikt) en deze ratio op al de producten toe te passen. Hier gaan we dan uit van de assumptie dat het toerismeaandeel in één sector gelijk is voor alle producten geproduceerd in de sector. Bijkomende moeilijkheid in deze werkwijze is dat we daarna opnieuw moeten kalibreren om te zien dat het totaal aan consumptie gelijk is aan de som van de aandelen.

De kolommen in het tweede blok beschrijven die gegevens die noodzakelijk zijn om de output, berekend in TSA-tabel 5 aan basisprijzen om te zetten naar output aan aankooprijzen. Voor we dit doen moeten we eerst de totale output in het Vlaamse Gewest berekenen. Dat doen we door de totale Vlaamse output te vermeerderen met het aanbod van producten die in het Vlaamse Gewest worden geïmporteerd. Toeristen kunnen immers het totale aanbod in het Vlaamse Gewest (eigen productie + invoer) verbruiken. Hierbij moeten we vermelden dat we enkel de invoer mogen meetellen van producten die daadwerkelijk hier worden aangekocht door toeristen. Zoals in de TSA 2008 nemen we daarom enkel de invoer op voor de rij 'andere producten en diensten'. De juiste cijfers kunnen we uit de IOT halen.

Om de gegevens uitgedrukt in basisprijzen vervolgens om te zetten naar aankooprijzen, moeten we nog twee bewerkingen maken:

- Bij deze totale output (het Vlaamse Gewest + invoer) moeten we per rij het verschil tussen belastingen en subsidies optellen. Ook deze gegevens vinden we in de IOT. We werken uiteraard met de verdeelsleutels op de rijen, zoals toegepast bij TSA-tabel 5.
- Daar waar nodig moeten we dit laatste cijfer nog vermeerderen met de transport- en handelsmarges. Gezien er enkel in de laatste groep producten (andere) marges zitten en het totaal van de marges nul is, wordt deze kolom niet apart gepubliceerd. In elke rij staat er immers een cijfer nul, zodat er geen invloed is op de totale output aan aankooprijzen.

Omwille van het ontbreken van aparte informatie aan de consumptiezijde met betrekking tot bepaalde uitgaven is het noodzakelijk sommige rijen samen te voegen. Zo maken we één rij voor alle personenvervoer met uitzondering van dat door de lucht. Daarnaast wordt de kolom kleinhandel bij de andere producten en diensten opgenomen. In de rijen behouden we wel het onderscheid.

De kolommen die in het derde blok staan, betreffen de eigenlijke confrontatie tussen het totale aanbod en de totale consumptie (beide aan aankooprijzen) van de verschillende toeristische producten en diensten.

- In de eerste plaats wordt het totale aanbod aan aankooprijzen berekend op basis van het totaalbedrag per rij vermeld in TSA-tabel 5 te vermeerderen met de cijfers bekomen in drie kolommen van blok 2: import, belastingen min subsidies en de marges.
- In de tweede plaats wordt de totale toeristische consumptie per product (dus per rij) overgenomen uit de totalen in TSA-tabel 4.
- In de derde kolom wordt ten slotte de toerismratio bepaald op basis van beide voorgaande cijfers. De toerismratio is immers gelijk aan de totale toeristische consumptie gedeeld door het totale aanbod van een bepaald product of een bepaalde dienst. Hierbij moeten we dus wel benadrukken dat we door het onderaanbod aan informatie betreffende de consumptie van sommige goederen en diensten, voor enkele categorieën de ratio zelf zullen invoegen, onafhankelijk van de gemeten waarden aan consumptie. Het gaat om het invoegen van een 100%-ratio voor de reisagentschappen, touroperators en gidsen en een 100%-ratio van het personenvervoer door de lucht.

Tabel 65 Het berekenen van de toerismratio's in TSA-tabel 6, uitgedrukt in euro en prijzen 2010

	TOTALE VLAAMSE OUTPUT (aankooprijzen)	TOTALE TOERISTISCHE CONUMPTIE (TSA-T 4)	RATIO
Accommodatie	1.415.740.598	978.369.918	69%
Accommodatie tweede verblijven	2.646.400.370	294.148.382	11%
Voeding- en drankverstreking	7.054.512.046	1.501.370.368	21%
Personenvervoer (m.u.z. door de lucht)	5.233.188.153	819.308.101	16%
Personenvervoer door de lucht	2.384.396.785	2.384.396.784	100%
Reisagentschappen, touroperators en gidsen	2.794.276.925	2.794.366.926	100%
Diensten voor Cultuur, recreatie en sport	2.523.738.909	564.414.237	22%
Organisatie van congressen en beurzen	138.563.537	138.563.537	100%
Andere	674.521.021.174	2.870.733.392	0,4%

In tabel 65 kunnen de resultaten afgelezen worden, zoals we ze in TSA-tabel 6 berekenden. Wat de gewone accommodatie betreft, bekomen we een ratio van 69%. Voor de accommodatie met betrekking tot de tweede verblijven wordt 11% door toeristen gebruikt. Bij de voeding en drankverstreking komen we uit op een toeristische consumptie van 21%. Voor het personenvervoer te land (weg + spoor) en over het water samen, berekenden we een toeristische ratio van 16%. Toeristen consumeren 22% van alle diensten van cultuur, sport en recreatie. Voor het personenvervoer door de lucht en de diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen hebben we zoals in eerdere rapporten beschreven de keuze gemaakt om te werken met een 100%-ratio. Voor de organisatie van congressen en beurzen, hebben we de restwaarde van de participation fee als tegenwaarde gebruikt. Dit bedrag was echter vijf keer groter dan het aanbod-

bedrag. Vandaar dat we hebben beslist ook hier 100% op te nemen en de rest van het consumptiebedrag dan verder op te tellen in de categorie andere.

In tabel 66 vergelijken we de Vlaamse toerismeratio's per product met de resultaten van de Europese landen waar een uitgebreide TSA is ontwikkeld die op regelmatige basis geüpdatet wordt. Voor de accommodatie (zonder tweede verblijven) behalen we in Vlaanderen een toerismeratio van 69%. Dat is iets onder de percentages in Oostenrijk, Tsjechië, Denemarken, Finland, Hongarije, Litouwen en Polen, waar we tussen de 75% en 95% toeristisch verbruik van het aanbod noteren. In Portugal en Spanje halen ze daarentegen zeer lage percentages, respectievelijk een toerismeratio van 27% en 21%. Wat de Vlaamse ratio voor voeding en drankverstrekking betreft, scoren we met 21% de laagste waarde in vergelijking met de andere landen waar de percentages schommelen tussen 24% en 48%.

Tabel 66 De Vlaamse toerismeratio's in TSA-tabel 6, vergeleken met deze uit enkele Europese landen, in %

	VLA	AUS	CZE	DEN	FIN	HUN	LIT	POL	POR	SPA
Accommodatie	69	80	74	90	89	84	85	95	27	21
Voeding- en drankverstrekking	21	-	41	25	24	48	39	31	36	28
Personenvervoer (alles samen)	42	22	30	19	77	14	4	34	51	66
Reisagentschappen, touroperators en gidsen	100	100	100	57	99	34	92	40	100	100
Culturele diensten	22	26	29	6	28	19	20	9	29	8
Diensten voor recreatie en sport	-	-	6	-	39	88	-	9	25	8

Bron: Eurostat manual volume 1, 2009.

Het personenvervoer wordt in de Eurostat-documenten in één grote categorie samengenomen. Als we dat ook doen (en dus ook de 100%-ratio voor het luchtvervoer meenemen), komen we uit op een totale toerismeratio van het personenvervoer in het Vlaamse Gewest van 42%. Daarmee scoren we gemiddeld in vergelijking met de andere landen. Ook voor de diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen, scoren we met de 100%-ratio gelijkaardig aan andere landen. Oostenrijk, Tsjechië, Portugal en Spanje hebben eveneens een ratio van 100%, terwijl Finland op 99% en Litouwen op 92% uitkomt. In Denemarken, Hongarije en Polen komen ze op een veel lagere toerismeratio uit. Wat de diensten voor cultuur, recreatie en sport betreft, berekenden we een Vlaamse toerismeratio van 23%. In sommige andere landen worden deze diensten ook in 1 categorie opgenomen, maar vaak zijn de ratio's ook afzonderlijk bepaald. Omdat we het gewicht van beide categorieën niet kennen, is het niet mogelijk de gezamenlijke ratio te berekenen.

Daarnaast verscheen in februari 2012 de Duitse TSA 2010 (Federal Ministry of economics and Technology, 2012). In het rapport worden de tabellen duidelijk weergegeven en kunnen we ook de ratio's aflezen. We zien voor de meeste producten en diensten gelijkaardige ratio's dan in Vlaanderen: 84,2% bij de accommodatie, 4,7% bij de accommodatie voor tweede verblijven, 49% voor alle personenvervoer, 100% bij de reisagentschappen. Enkel bij de voeding en drankverstrekkers (85,5%) en bij de culturele diensten en diensten voor recreatie en sport (samen 53,5%) zien we erg hoge aandelen.

4.2. Totaalbeeld TSA-tabel 6

In tabel 67 geven we het totaalbeeld van TSA-tabel 6. Omwille van de breedte van de tabel geven we enkel het rechterdeel mee. De andere cijfers kunnen opgevraagd worden en de belangrijke resultaten worden later besproken. Voor de interpretatie van de cijfers verwijzen we graag naar punt 4.3: de economische betekenis van toerisme.

Tabel 67 TSA-tabel 6 (rechterdeel): totale aanbod en toeristische consumptie in het Vlaamse Gewest in 2010, uitgedrukt euro en prijzen 2010

	TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN		ANDERE BEDRIJFSTAKKEN		ALGEMEEN TOTAAL (aan basisprijzen)	IMPORT		BELASTINGEN - SUBSIDIES op producten (geproduceerd in Vlaanderen of import)		TOTALE VLAAMSE OUTPUT (aan aankooprijzen)	TOTALE TOERISTISCHE CONSUMPTIE (TSA-tabel 4)	TOERISME- RATIO per product of dienst (in %)
	Output	Toe Aan	Output	Toe Aan		Output	Toe Aan	Output	Toe Aan			
1a) Accommodatie	1.239.726.185	856.732.375	57.561.122	39.778.523	1.297.287.307	0	0	118.453.291	81.859.019	1.415.740.598	978.369.918	69
1b) Accommodatie voor tweede verblijven	298.549.765	33.183.917	2.331.195.564	259.113.251	2.629.745.329	0	0	16.655.041	1.851.214	2.646.400.370	294.148.382	11
2 Voeding- en drankverstrekking	5.323.808.398	1.133.034.875	595.967.625	126.836.290	5.919.776.024	0	0	1.134.736.022	241.499.203	7.054.512.046	1.501.370.368	21
3 Personenvervoer (zonder door de lucht)	3.954.176.833	619.120.452	1.402.821.293	219.645.046	5.356.998.125	0	0	-123.809.973	-19.385.397	5.233.188.153	819.380.101	16
4 Personenvervoer door de lucht	1.994.498.718	1.994.498.717	367.466.533	367.466.533	2.361.965.251	0	0	22.431.533	22.431.533	2.384.396.785	2.384.396.784	100
5 Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	2.154.532.670	2.154.602.065	544.901.284	544.918.834	2.699.433.954	0	0	94.842.972	94.846.026	2.794.276.925	2.794.366.926	100
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	1.514.455.202	338.695.922	813.740.655	181.986.658	2.328.195.857	0	0	195.543.052	43.731.656	2.523.738.909	564.414.237	22
7 Diensten voor organisatie van congressen en beurzen	2.685.167	2.685.167	132.159.986	132.159.986	134.845.153	0	0	3.718.384	3.718.384	138.563.537	753.662.209	100
8 Andere	5.624.744.551	23.938.679	438.119.016.833	1.864.616.301	443.743.761.384	208.941.127.449	889.244.742	21.836.132.342	92.933.670	674.521.021.174	2.870.733.392	0,4
TOTALE OUTPUT (basisprijzen)	22.107.177.489	7.156.492.170	444.364.830.894	3.736.521.422	466.472.008.383							
TOTAAL INTERMEDIAR VERBRUIK (aankooprijzen)	13.203.333.501	4.274.157.244	268.531.311.272	2.257.993.719	281.734.644.774							
TOTALE TOEGEVOEGDE WAARDE (basisprijzen)	8.903.843.988	2.882.334.925	175.833.519.622	1.478.527.703	184.737.363.609							

4.3. De economische betekenis van toerisme

Om de totale toegevoegde waarde van de toeristische sector te berekenen, moeten nog drie stappen gezet worden. In de eerste plaats wordt het toerismeaandeel per bedrijfstak berekend, door de verschillende toerisme aandelen van de geproduceerde producten in een sector op te tellen. In de tweede plaats wordt op basis van dit totale aandeel, het toeristische deel van de intermediaire consumptie en van de toegevoegde waarde berekend. Door ten slotte de som te maken van het toeristische aandeel in de toegevoegde waarde van alle bedrijfstakken, bekomen we uiteindelijk de bruto toegevoegde waarde van de toeristische sector voor de Vlaamse economie.

In het kader van de TSA is het vooral belangrijk om stil te staan bij de twee indicatoren.

- De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie (Gross value added of tourism industries of GVATI) omvat de toegevoegde waarde gegenereerd door de toeristische industrie, ongeacht het toeristisch verbruik. Deze indicator laat dus de toegevoegde waarde van de niet-toeristische industrie buiten beschouwing, hoewel deze ook producten kunnen leveren die worden afgenomen door toeristen. De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie in het Vlaamse Gewest kan afgelezen worden uit TSA-tabel 5 en TSA-tabel 6: de totale toegevoegde waarde van de output van de toeristische bedrijfstakken is goed voor 8,9 miljard euro, of 4,8% van de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest in 2010. Dat is 0,4 procentpunten minder dan in de TSA 2008, maar zoals gezegd is dat te wijten aan het iets anders berekenen van de accommodatie met betrekking tot tweede verblijven. Aangezien de immobiële sector een erg hoge toegevoegde waarde heeft, levert een klein verschil in methode een groot verschil in resultaat op. Het cijfer ligt nu wat lager, maar lijkt ons correcter. Als we de methode van de TSA 2008 voor de tweede verblijven hadden toegepast, zou de totale toegevoegde waarde op 9,8 miljard euro uitkomen en het aandeel in de totale toegevoegde waarde 5,3% bedragen. Hierbij gaan we er wel vanuit dat we in de TSA 2010 de twee nieuwe deelsectoren (kleinhandel souvenirs, sport- en kampeer en organisatie van congressen en beurzen) meenemen. Zonder wijziging aan de methode zouden we eenzelfde cijfer als in 2008 uitkomen, aangezien we met dezelfde IOT werken.
- De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme (tourism direct gross value added of TDGVA) neemt de toegevoegde waarde op van zowel de toeristische industrie als de andere industrie, maar enkel voor het aandeel dat in deze sectoren ook daadwerkelijk door toeristen wordt afgenomen. In deze indicator wordt dus de productie van industrieën buiten beschouwing gelaten die door niet-toeristen wordt afgenomen. De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest kan enkel in TSA-tabel 6 worden afgelezen en is in totaal gelijk aan 4,4 miljard euro, of 2,4% van de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest in 2010. Twee derde van dit bedrag, namelijk 2,9 miljard euro wordt gegenereerd als toegevoegde waarde voor het toeristisch verbruik in de toeristische bedrijfstakken. De toegevoegde waarde voor het toerismeaandeel in de niet-toeristische bedrijfstakken is gelijk aan 1,5 miljard euro. De totale bruto toegevoegde waarde van toerisme is in 2010, 0,1 procentpunt hoger dan in 2008. Reden is ook hier deels een aanpassing van de methode in de opbouw van TSA-tabel 5. Naast het aanpassen van de berekeningswijze van de immobiële sector met betrekking tot de tweede verblijven, werden ook de marges van de touroperators enkel bij de sector opgenomen en niet meer bij de producten. Elke aanpassing in de methode levert een verschil aan resultaat op. Als we niets zouden veranderd hebben aan de opbouw van TSA-tabel 5, zou het aandeel van de directe toegevoegde waarde van toerisme in de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest in 2010 gelijk zijn aan 2,6%. Enkel de 2^e verblijven aanpassen zou een aandeel van 2,2% opleveren, enkel de marges van touroperators aanpassen een aandeel van 2,7%. Beide aanpassingen, zoals in de TSA 2010 compenseren elkaar en levert een aandeel van 2,4% op. Aan de andere kant zijn er uiteraard ook de nieuwe gegevens aan de consumptiezijde, maar deze veroorzaken maar kleine verschillen in het totale resultaat.

Tabel 68 Indicatoren voor het belang van toerisme in de economie in het Vlaamse Gewest in 2010 (prijzen 2010)

	Toegevoegde waarde van de totale output = Bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie		Toegevoegde waarde van het toeristisch verbruik = Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme	
	Absoluut	Relatief t.o.v. TW in Vlaams Gewest (185 miljard)	Absoluut	Relatief t.o.v. TW in Vlaams Gewest (185 miljard)
Vlaamse economie	185 miljard euro	100%	4,4 miljard euro	2,4%
Toeristische bedrijfstakken	8,9 miljard euro	4,8%	2,9 miljard euro	1,6%
Andere bedrijfstakken	175,8 miljard euro	95,2%	1,5 miljard euro	0,8%

Naast het globale beeld kunnen we ook de toegevoegde waarde per sector berekenen. Voor de gebruikte methode verwijzen we naar het rapport over de TSA 2008. Bekijken we het relatieve belang van de verschillende toeristische bedrijfstakken in het totaal van de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest, dan zien we (tabel 69) dat vooral de horecasector erg belangrijk is. Hotels en andere accommodatie zijn immers goed voor 20,7% van de toegevoegde waarde van het toeristisch verbruik in de toeristische industrie. De restaurants en cafés doen zelfs nog beter met een aandeel van 26,3%. Het personenvervoer over de weg, het spoor en het water vertegenwoordigt 18,2% in de toegevoegde waarde van het toerismeverbruik in de toeristische bedrijfstakken. Het personenvervoer door de lucht is goed voor 13,6% aandeel, gevolgd door de sector van de reisbureaus en touroperators (10,4%). Culturele, recreatie en sportbedrijven zijn daarnaast verantwoordelijk voor 8,8% van de 2,9 miljard euro aan directe bruto toegevoegde waarde van toerisme, gegenereerd door de toeristische bedrijfstakken. Betrekken we ook de andere bedrijfstakken in het verhaal, dan zien we dat de niet-toeristische bedrijfstakken verantwoordelijk zijn voor 33,9% van de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme. De aandelen van de toeristische sectoren zijn nu wat lager, maar de onderlinge verhouding van belangrijkheid blijft.

Tabel 69 Directe toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest in 2010 (prijzen 2010), per bedrijfstak

	Toegevoegde waarde van het toeristisch verbruik = Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme	
	TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN 2,8 miljard euro = 100%	ALLE BEDRIJFSTAKKEN 4,1 miljard euro = 100%
Accommodatie	20,7%	13,7%
Accommodatie tweede verblijven	1,9%	1,3%
Voeding- en drankverstrekking	26,3%	17,4%
Personenvervoer over weg, spoor en water	18,2%	12,0%
Personenvervoer door de lucht	13,6%	9,0%
Reisagentschappen, touroperators en gidsen	10,4%	6,9%
Culturele, recreatie en sportbedrijven	8,8%	5,8%
Andere bedrijfstakken	Niet van toepassing	33,9%

5. TSA-tabel 7

In TSA-tabel 7 wordt de tewerkstelling in de toeristische sector in beeld gebracht. Het in kaart brengen van tewerkstelling in de toeristische sector is een moeilijke opdracht. De sector bestaat immers uit een groepering van verschillende deelsectoren en daarenboven zijn er ook extra moeilijkheden omwille van de seizoensgebondenheid, de grote verscheidenheid in arbeidsvoorwaarden, de flexibiliteit en/of het ontbreken van formele contracten,... Zowel in het Vlaamse Gewest als internationaal worden verschillende methoden gebruikt om de tewerkstelling in de toeristische sector in beeld te brengen.

In dit deel van het TSA-rapport bespreken we kort de opmaak van TSA-tabel 7. Deze tabel geeft een globaal beeld van de tewerkstelling in de sector in het Vlaamse Gewest. Dit omdat de TSA tot doel heeft de economische impact van toerisme te kennen. Toch is het ook interessant om de tewerkstelling op een hoger detailniveau te kennen: naar macrobestemmingen, naar statuten, naar deelsectoren,... Vandaar dat er ook een apart rapport over tewerkstelling in de toeristische sector zal verschijnen (Weekers, 2013). Dit rapport bevat de gegevens van 2008 en 2010 en geeft alle details en cijfers mee om de tewerkstelling goed te kunnen analyseren. De methode om de tewerkstelling in beeld te brengen, wordt ook daar uitgebreid besproken. Vandaar dat hier slechts kort het bronnenmateriaal en de gebruikte methode aan bod zal komen. In een tweede deel beschrijven we de cijfers.

5.1. Bronnen en methoden voor berekening tewerkstelling in de toeristische sector

Voor de gegevens over loontrekkende tewerkstelling doen we een beroep op de gedecentraliseerde RSZ-statistiek. De aard van activiteit wordt weergegeven in NACE 2008-codes, opgesplitst tot op 5digit niveau. Dit is het laagst mogelijke niveau en geeft alle details weer die we nodig hebben om de loontrekkende tewerkstelling in de toeristische te berekenen.

We beschikken voor deze statistiek over informatie met betrekking tot het aantal arbeidsplaatsen of jobs en het aantal vestigingen. De statistiek naar arbeidsplaatsen wordt aangevuld met een onderscheid naar het geslacht van de persoon die de job invult, het regime (voltijds/deeltijds/seizoensarbeid en dergelijke) en in VTE. De statistiek is een momentopname van het aantal arbeidsplaatsen en we werken met de gegevens op 30 juni. Wat de zelfstandigen betreft, wordt een beroep gedaan op de data aangeleverd door het RSVZ, het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen, meer bepaald op de telling van de aangesloten verzekeringsplichtigen. Er wordt daarbij een onderscheid gemaakt tussen de zelfstandigen zelf en hun helpers, waarna er voor elk van deze categorieën een opsplitsing wordt gemaakt naar de hoedanigheid waarin zij deze functie uitoefenen: als hoofdactiviteit, als nevenactiviteit of als actief na pensioen. De geografische verdeling gebeurt op basis van de woonplaats van de zelfstandige. Het enige beschikbare meetmoment is 31 december of de laatste dag van het vierde kwartaal.

De indeling naar activiteitsector gebeurt op basis van de RSVZ-beroepencode, gezien dit (volgens de RSVZ) meer geschikt is om de zelfstandigenpopulatie te ontleden op professioneel vlak dan wanneer men met activiteitencodes zoals NACE werkt. De beroepencodes die voor de sector toerisme belangrijk zijn, zijn CODE 407: Horeca; CODE 408: Vermakelijkheden; CODE 409: Foorkramers en CODE 510: Vrije beroepen in de kunst. Voor een aantal toeristische activiteiten zullen we geen cijfers hebben, omdat deze activiteiten in een veel grotere beroepengroep wordt opgenomen in de RSVZ-cijfers. Zo hebben we geen cijfers over de tewerkstelling van zelfstandigen in de vervoerssector. Alle zelfstandigen in de vervoerssector zitten immers in één groep die zowel het personen- als het goederenvervoer omvat. Ook ontbreekt er materiaal over zelfstandige activiteiten met betrekking tot de accommodatie in tweede verblijven, de reisbureaus en dergelijke en met

betrekking tot verschillende verhuurdiensten, die allemaal samen en met vele andere zelfstandigen zijn opgenomen in de beroepengroep van de tussenpersonen. Ook voor de kleinhandel en de organisatie van beurzen en congressen beschikken we over te weinig gedetailleerd materiaal om de zelfstandigen in deze sectoren te kunnen tellen.

Om het aantal jobstudenten in de toeristische sector in beeld te brengen, vertrekken we opnieuw van de RSZ-gegevens, maar deze keer van de statistiek over de studenten. Deze statistiek is een gecentraliseerde statistiek, wat betekent dat de cijfers geteld worden in de hoofdzetel van een onderneming, wat niet steeds de werkelijke werkplaats van de student is. De cijfers betreffen de som van het aantal studenten die in de loop van een kwartaal enkel via een studentencontract tewerkgesteld werden. Om dubbeltellingen met de loontrekkende tewerkstelling te vermijden, werden de studenten die naast een studentencontract ook gekend zijn in een gewoon werknemersstatuut uit de lijsten geschrapt. Om de cijfers naast deze van de loontrekkende werkgelegenheid te kunnen leggen (en dus te komen tot een soort van momentopname tijdens het kwartaal in plaats van de totale werkgelegenheid in een kwartaal), berekenen we het gemiddeld aantal studenten dat met een studentencontract tewerkgesteld was. We gebruiken daartoe de methode die ook het Steunpunt Werk en Sociale Economie (WSE)¹³ en de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO) gebruiken. Details over deze methode kan u terugvinden in het globale rapport over tewerkstelling in de sector Toerisme (Weekers, 2013).

Omdat de cijfers over jobstudenten enkel op 3digit niveau beschikbaar zijn, moet ook hier een correctie gebeuren. We splitsen de codes op 3digit niveau daarvoor verder op aan de hand van de RSZ-cijfers van de gewone loontrekkende werkgelegenheid (die we zoals gezegd wel op 5 digit niveau hebben). We werken daarbij met de RSZ-cijfers op gewestniveau en dat met de meting op 30 juni van het betrokken jaar.

5.2. De cijfers voor 2010

We passen deze methode toe voor het jaar 2010. We presenteren de gegevens op gewestniveau. De totale tewerkstelling in de toeristische sector in het Vlaamse Gewest (zoals af te lezen in tabel 70), bedraagt in 2010 131.169 loontrekkende jobs, 45.013 jobs voor zelfstandigen en helpers en 2.246 jobs voor studenten. Vooral jobstudenten zijn erg actief in de sector: 13,51% van de jobs voor studenten situeert zich in de toeristische sector. Bij de loontrekkende jobs zien we een aandeel van 6,02% en bij de jobs voor zelfstandigen en helpers een aandeel van 7,62%.

Er zijn kleine verschillen in de aandelen van de deelsectoren binnen de toeristische sector. In de accommodatiesector werkt ongeveer 10% van de loontrekkenden in de toeristische sector, 4% van de zelfstandigen en 10% van de jobstudenten. De grootste groep van de toeristische jobs vinden we terug in de restaurants en cafés: ongeveer 40% van de loontrekkenden, maar liefst 70% van de jobs door zelfstandigen en ook 72% van de studentenjobs. Het feit dat het aandeel zelfstandigen in de RECA zo hoog ligt, heeft deels te maken met het feit dat we niet over alle zelfstandigen in de toeristische sector informatie hebben en de aandelen dus hoger zijn dan de werkelijke situatie. Dat is ook zo bij de diensten voor cultuur, sport en recreatie, waar 24% van de zelfstandige jobs voor toerisme onder vallen. Dit naast een aandeel van 16% van de loontrekkende en 9% van de studentenjobs.

¹³ Steunpunt Werk en Sociale Economie, 2008, p. 17-21.

Tabel 70 TSA-tabel 7: de totale tewerkstelling van loontrekkenden, zelfstandigen en helpers en jobstudenten (in vestigingen, jobs, regime en VTE) in de sector toerisme in het Vlaamse Gewest, naar geslacht en regime in 2010

	Vesti- gingen	Totaal in jobs		% Vol- tijds	LOONTREKKEND			Totaal in VTE	ZELFSTANDIGEN EN HELPERS			JOBSTU- DENT			
		% Man	% Vrouw		% Deel- tijds	% Andere	% Man		% Vrouw	Totaal in jobs	% Hoofd- beroep		% Bij- beroep	% Na pensioen	
Accommodatie	1.057	37,0	63,0	11.928	51,9	39,7	8,4	8.104	55,8	44,2	1.803	79,4	16,9	3,7	234
Hotels en motels	727	40,9	59,1	8.074	58,5	33,6	7,9	5.894	-	-	-	-	-	-	126
Overig logies voor kortstondig verblijf	330	28,8	71,2	3.854	37,3	53,2	9,5	2.210	-	-	-	-	-	-	108
Accommodatie voor tweede verblijven (in de kustgemeenten)	660	25,4	74,6	1.110	41,6	58,4	0,0	682	-	-	-	-	-	-	19
Handel in en verhuur van onroerend goed	29	37,3	62,7	46,0	54,0		0,0	34	-	-	-	-	-	-	3
Beheer en bemiddeling onroerend goed	631	24,8	75,2	41,4	58,6		0,0	648	-	-	-	-	-	-	16
Voeding- en drankverstrekkers	11.981	48,3	51,7	53.012	26,8	55,0	18,1	25.726	55,8	44,2	32.473	79,4	16,9	3,7	1.584
Restaurants, fast-foodzaken, snackbars, frituren	9.284	49,2	50,8	43.385	28,4	54,2	17,4	22.042	-	-	-	-	-	-	1.379
Cafés, discotheken, dancings e.d.	2.697	44,3	55,7	9.627	20,1	58,6	21,3	3.684	-	-	-	-	-	-	205
Personenvervoer	1.062	81,0	19,0	35.002	75,0	24,3	0,7	30.393	-	-	-	-	-	-	68
Personenvervoer per spoor	137	92,2	7,8	10.699	84,3	15,7	0,0	10.248	-	-	-	-	-	-	28
Personenvervoer over de weg	486	86,0	14,0	5.999	59,7	39,3	1,0	4.334	-	-	-	-	-	-	10
Overig personenvervoer te land, n.e.g.	283	81,9	18,1	12.595	74,7	23,8	1,5	10.500	-	-	-	-	-	-	21
Personenvervoer over water	6	71,6	28,4	116	85,3	14,7	0,0	107	-	-	-	-	-	-	0
Personenvervoer door de lucht	47	50,8	49,2	4.209	72,9	27,1	0,0	3.982	-	-	-	-	-	-	5
Huur van transportuitrusting	103	56,7	43,3	1.384	77,3	22,0	0,7	1.223	-	-	-	-	-	-	4
Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus e.d.	774	29,9	70,1	5.142	66,4	33,5	0,1	3.929	-	-	-	-	-	-	17
Diensten voor cultuur	1.048	50,1	49,9	9.750	66,0	33,2	0,8	5.128	66,0	34,0	10.737	47,2	46,8	6,0	45
Productie, exploitatie, beheer en diensten scheppende en uitvoerende kunst	775	50,5	49,5	6.088	67,6	31,2	1,2	3.353	-	-	-	-	-	-	34
Musea en monumentenzorg, botanische tuinen, dierentuinen e.d.	273	49,5	50,5	3.662	63,2	36,7	0,0	1.775	-	-	-	-	-	-	11
Diensten voor sport- en recreatie	1.750	53,3	46,7	11.449	57,0	39,1	3,8	5.098	-	-	-	-	-	-	207
Verhuur van sport- en kampeerartikelen	18	73,9	26,1	115	52,2	47,8	0,0	80	-	-	-	-	-	-	1
Beheer en exploitatie van sportcentra en overige sportactiviteiten	1.284	50,4	49,6	8.157	52,3	45,4	2,4	3.075	-	-	-	-	-	-	95
Kermisattracties, pretparken en overig amusement	101	56,9	43,1	793	67,3	26,9	5,8	615	-	-	-	-	-	-	33
Kansspelen, recreatieparken en overige activiteit i.v.m. recreatie	347	60,9	39,1	2.384	64,3	28,9	6,8	1.328	-	-	-	-	-	-	78
Kleinhandel van landspecifieke, karakteristieke toerismegoederen Sport- en kampeerartikelen, souvenirs en ambachtelijke prod.	483	45,2	54,8	2.739	58,6	41,4	0,0	2.215	-	-	-	-	-	-	60
Niet-toerisme karakteristieke bedrijven: Organisatie congressen en beurzen	239	55,6	44,4	1.037	70,2	25,0	4,8	846	-	-	-	-	-	-	30
TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN	19.054	56,3	44,1	131.169	49,8	41,2	8,9	82.131	58,2	41,8	45.013	71,7	24,1	4,2	2.246
Aandeel toeristische bedrijfstakken in totale tewerkstelling	11,90	6,42	5,63	6,02	4,50	6,91	11,67	4,67	6,78	9,21	7,62	7,79	8,14	4,38	13,51

Bron: RSZ, RSVZ, VKBO, bewerking SVR.

Ook het personenvervoer speelt een grote rol in het aantal jobs in de toeristische sector. In het Vlaamse Gewest zien we een aandeel van 27% bij de loontrekkenden en slechts 3% van de toeristische studentenjobs in de deelsector personenvervoer. We zien daarnaast ook slechts 1% van de toeristische studentenjobs bij de reisbureaus en bij de touroperators en dergelijke. Dit is minder opvallend aangezien de loontrekkenden in de toeristische sector ook slechts voor 4% in deze deelsector tewerkgesteld zijn. Ten slotte zien we nog 3% tot 4% van de toeristische loontrekkenden en studentenjobs in de kleinhandel en in de bedrijven die zich bezig houden met de organisatie van congressen en beurzen.

Wat het verschil tussen mannen en vrouwen in de toeristische jobs betreft, zien we over het algemeen een klein overwicht voor de mannen: bij de loontrekkenden zijn er 61% mannen, bij de zelfstandigen en helpers 58%. Bekeken ten opzichte van het totaal aantal jobs voor mannen en vrouwen, zien we bij de loontrekkenden in de toeristische sector ook een overwicht voor de mannen (aandeel van 6,90% voor de mannen ten opzichte van 5,37% voor de vrouwen). Bij de zelfstandigen is er een omgekeerd beeld: van alle vrouwen die als zelfstandige of helper werken in het Vlaamse Gewest werkt 9,21% in de toeristische sector, bij de mannen is dat aandeel 6,78%. Toch zijn er binnen de toeristische sector meer mannen actief als zelfstandige of helper dan vrouwen. Dit beeld zien we in elke deelsector: bij de horeca is er een aandeel van 56% mannen, in de deelsector cultuur, sport en recreatie wordt dat zelfs 66%. Voor de andere deelsectoren, zoals voor de vervoerssector, beschikken we niet over informatie met betrekking tot de zelfstandige tewerkstelling. Bij de loontrekkenden geeft de vervoerssector de doorslag: hier is immers 76% van de werknemers een man. De mannen zijn ook nog nipt in de meerderheid in de diensten voor cultuur (50,1%), voor sport en recreatie (53,3%) en in de reca-sector (55,6%). Enkel in de accommodatiesector is er een duidelijk overwicht van vrouwen: 63% van de loontrekkenden in deze sector is een vrouw.

Opgesplitst naar regime zien we een klein overwicht voor voltijds werk: 49,8% werkt voltijds, 41,2% deeltijds en 8,9% werkt in een speciaal regime. Deze laatste groep omvat de seizoen- en interimarbeiders die dus met tijdelijke contracten werken. Het hoge aandeel van deeltijdse arbeid is vooral te wijten aan een overwicht van deeltijdse arbeid in de deelsector restaurants en cafés. In deze deelsector werkt 55% deeltijds, 28% voltijds en 18% in een speciaal statuut. Omdat het ook in absolute cijfers om grote aantallen gaat, wegen deze aandelen door in het globale aandeel. Alleen in de sector accommodatie met betrekking tot tweede verblijven is er nog een overwicht voor deeltijdse jobs. In de andere deelsectoren is er steeds een overwicht voor voltijds werk. Dit overwicht is klein in de accommodatiesector (52% werkt voltijds) en iets groter in de diensten voor sport- en recreatie (57%) of de kleinhandel (59%). In de diensten voor cultuur en in de deelsector van de reisbureaus komen we op twee derden (66%) voltijdse jobs uit. Enkel bij de organisatie van congressen (70%) en in de vervoerssector (75%) zien we nog hogere aandelen voor voltijds werk.

Bekijken we het totaal aantal loontrekkende voltijdse jobs, dan zien we dat 4,5% van deze jobs, jobs in de toeristische sector zijn. Van alle deeltijdse jobs worden er 6,9% in de toeristische sector gegenereerd. Vooral bij de speciale regimes (tijdelijke contracten) zien we een groot aandeel van de jobs die in de toeristische sector vallen, namelijk 11,7%. Deze laatste jobs vallen vooral in de reca-sector, maar ook in de accommodatie, bij de organisatie van congressen en beurzen en bij de diensten voor sport en recreatie.

Voor de zelfstandigen hebben we niet voor alle deelsectoren informatie. Globaal zien we dat 72% van de jobs in de toeristische sector jobs in hoofdberoep zijn. 24% van de jobs wordt in bijberoep uitgeoefend en de overige 4% zijn jobs die worden uitgeoefend door mensen die na hun pensioen nog actief zijn. Vooral in de horeca is het overwicht voor een uitoefening in hoofdberoep groot: 79% van de zelfstandigen in de horeca doet dit als hoofdberoep, tegenover 17% in bijberoep en 4% na zijn of haar pensioen. In de deelsectoren cultuur, sport en recreatie tellen we een groter aandeel bijberoepen: 47% van de zelfstandigen in deze sector oefenen hun activiteit uit in bijberoep, tegenover opnieuw 47% in hoofdberoep en 7% na zijn of haar pensioen. Voor de zelfstandigen beschikten we in 2008 over gelijkaardige informatie. Toen was er globaal en in de verschillende deelsectoren nog een groter aandeel voor de jobs in hoofdberoep. Daaruit kunnen we afleiden dat de jobs voor zelfstandigen en helpers die tussen 2008 en 2010 extra werden gecreëerd, vooral deeltijdse jobs waren. Bekijken we de absolute cijfers dan zien waarbij de jobs voor zelfstandigen in hoofdberoep en na het pensioen een toename van ongeveer 40% tussen 2008 en 2010, terwijl dat bij de jobs voor zelfstandigen in bijberoep maar liefst 92% is.

Bekijken we deze jobs in de toeristische sector in relatie tot het totaal aantal jobs voor zelfstandigen en helpers in hoofdberoep, bijberoep en na pensioen, dan zien we een ander beeld. Het hoogste aandeel van toeristische tewerkstelling vinden we bij de zelfstandigen en helpers in bijberoep: 8,14% van hen is actief in de toeristische sector. Van alle zelfstandigen en helpers die hun job in hoofdberoep uitoefenen, is 7,79% actief in toerisme en bij de zelfstandigen en helpers die na hun pensioen nog actief zijn, is dat 4,38%.

5.3. TSA-tabel 7 in relatie tot de andere TSA-tabellen

Om het verband te leggen tussen de output van de sector toerisme, de bestedingen door toeristen en de tewerkstelling in de toeristische bedrijfstakken, kunnen we de verschillende TSA-tabellen naast elkaar leggen. We kunnen op deze manier per deelsector en voor de gehele sector toerisme de cijfers over tewerkstelling naast de outputcijfers en naast de toerisme-aandelen van de output (of bestedingen door toeristen) plaatsen.

Als we de output of bestedingsgegevens naast de tewerkstellingsgegevens leggen kunnen we berekenen hoeveel jobs er zijn per 1 miljoen euro output of bestedingen. Bekijken we de totale sector toerisme, dan zien we dat er per 1 miljoen euro output of bestedingen in totaal 8,1 directe jobs worden gegenereerd: 5,9 jobs zijn loontrekkende jobs, er zijn 2 jobs voor zelfstandigen en helpers en 0,1 voor studenten. Dit cijfer is een gemiddeld cijfer, maar ligt duidelijk hoger dan de gemiddelde cijfers voor alle bedrijfstakken samen (6 jobs in totaal). Het gemiddelde verbergt de verschillen tussen de deelsectoren. Bekijken we de toeristische deelsectoren dan zien we dat 1 miljoen euro output of bestedingen in enkele deelsectoren minder dan 6 jobs opleveren: het personenvervoer en de reisbureaus en touroperators en gidsen. Daarnaast levert 1 miljoen euro omzet in de accommodatie en de kleinhandel in souvenirs en sport- en kampeermateriaal 11,5 directe jobs op. In de restaurants en cafés en in de cultuur- en recreatiesector zijn er zelfs 14 tot 16 jobs per 1 miljoen euro output of bestedingen.

Tabel 71 Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, opgesplitst naar deelsector en naar vorm van tewerkstelling in het Vlaamse Gewest

		Aantal jobs per miljoen euro output of bestedingen				Totaal aantal jobs	
		Loon-trekkenden		Zelfstandigen en helpers	Studenten	Jobs	VTE
		Jobs	VTE				
1	a) Accommodatie	9,8	(6,8)	1,5	0,2	11,4	(8,3)
	b) Accommodatie voor tweede verblijven	0,4	(0,2)	-	0	0,4	(0,3)
2	Voeding- en drankverstrekkers	8,7	(4,2)	5,3	0,3	14,3	(9,8)
3	Personenvervoer (zonder door de lucht)	5,9	(5,1)	-	0	5,9	(5,1)
5	Personenvervoer door de lucht	1,8	(1,7)	-	0	1,8	(1,7)
7	Reisagentschappen, touroperators en gidsen	2,4	(1,8)	-	0	2,4	(1,9)
8	Culturele bedrijven, recreatie- en sportbedrijven	10,7	(5,2)	5,4	0,1	16,3	(10,7)
9	Kleinhandel souvenirs, sport- en kampeermateriaal	11,4	(9,2)	-	0,2	11,6	(9,5)
10	Organisatie van congressen en beurzen	6,6	(5,4)	-	0,2	6,8	(5,6)
	TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN	5,9	(3,7)	2,0	0,1	8,1	(5,9)
	ANDERE BEDRIJFSTAKKEN	4,6	(3,8)	1,2	0	5,9	(5,0)
	ALLE BEDRIJFSTAKKEN	4,7	(3,8)	1,3	0	6	(5,1)

We komen met het gemiddelde cijfer van 8,1 jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in de buurt van het cijfer dat Westtoer hanteert. Zij gaan uit van de hypothese dat 1 miljoen euro omzet gelijk is aan 10 directe voltijds equivalenten en 5 indirecte. De berekening van de indirecte werkgelegenheid werd tot nu toe nog niet mee opgenomen. De directe werkgelegenheid ligt bij ons wel 2 jobs per miljoen euro output lager dan bij Westtoer. Dat lijkt weinig, maar als je weet dat de totale output in de sector toerisme gelijk is aan 22 miljard euro, dan loopt het totale verschil

voor het Vlaamse Gewest toch op tot 42.000 jobs of 1,5% van alle jobs in het Vlaamse Gewest. Daarenboven telt men bij Westtoer in VTE en tellen wij in jobs. In de sector toerisme waar veel deeltijdarbeid wordt verricht, maakt dat het verschil nog groter. We kennen enkel voor de loontrekkenden het aantal jobs in VTE. Als we deze VTE in rekening brengen, dan komen we uit op gemiddeld 3,7 loontrekkende VTE per 1 miljoen euro output in de toeristische sector. In totaal komen we dan uit op 5,9 jobs per 1 miljoen euro output. Dit aantal ligt al een heel deel onder de cijfers van Westtoer. Ten slotte wordt bij Westtoer geen opsplitsing gemaakt tussen de verschillende vormen van tewerkstelling, wat we met onze cijfers wel kunnen.

Daarnaast kunnen we de toerisme-aandelen toepassen op de tewerkstelling. Op die manier kunnen we de toeristische tewerkstelling berekenen. Men neemt dan enkel de tewerkstelling op, waarvan men schat dat deze verantwoordelijk is voor dat deel van de output dat door toeristen wordt gekocht. Als we op deze manier werken nemen we 32% op van de tewerkstelling in de toeristische bedrijfstakken en 0,84% van de niet-toeristische bedrijfstakken. Als we beide aantallen optellen komen we voor het Vlaamse Gewest uit op bijna 60.000 loontrekkende toeristische jobs, of 2,7% van alle loontrekkende jobs in het Vlaamse Gewest. Voor de zelfstandige jobs komen we uit op ruim 6.000 toeristische jobs of een aandeel van 3,3% en voor de jobstudenten zien we een aandeel van 5,1% toeristische jobs.

DEEL II SCHATTING TSA BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Naast een uitgebreide TSA voor het Vlaamse Gewest, wordt ook een schatting gemaakt van de TSA voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Hoe we dat doen, kan hieronder afgelezen worden, samen met de resultaten per TSA-tabel. Daarna is ruimte voor de bespreking van het resultaat van de TSA Brussel en de TSA voor het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen.

1. TSA-tabellen 1 en 2

Wat de TSA-tabellen 1 en 2 betreft (i.e. de tabellen die de toeristische bestedingen meten), werd beslist om alle bestedingen samen te nemen en dus niet steeds het onderscheid te maken tussen buitenlandse en binnenlandse toeristen. Het onderscheid naar gewest van de Belgische toeristen werd enkel gemaakt indien de gegevens eenvoudig voorhanden waren.

Wat de dagtoeristen met het motief ontspanning betreft, kennen we op basis van het Kunststedenonderzoek van het Vlaanderen Vakantiegangeronderzoek het totaal aantal dagtoeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en hun gemiddelde uitgavenpatroon. In totaal komen we op die manier in 2010 uit op een totale besteding van ruim 370 miljoen euro door dagtoeristen in Brussel.

Tabel 72 Bestedingen door dagtoeristen en verblijfstoeristen in 2011 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief ontspanning, naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (prijzen 2010)

VOLUME	DAGTOERISTEN		VERBLIJFSTOERISTEN	
	5.070.000		2.717.068	
BESTEDINGEN (euro)	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven
	pn		pn	
Logies	-	-	45,81	124.457.642
Maaltijden en drank	20,86	105.784.301	51,58	140.152.638
Transport ter plekke	2,16	10.970.224	5,04	13.700.314
Attracties en ontspanning	1,08	5.485.112	11,87	32.256.103
Andere uitgaven: shopping	49,13	249.082.850	48,75	132.462.615
Andere uitgaven: andere	0,18	930.510	0,09	236.212
TOTAAL	73,42	372.252.998	163,14	443.265.525

Bron: TIC 2010, VLA VAK 2011, bewerking SVR.

Wat de verblijfstoeristen voor het ontspanningsmotief betreft, deden we voor de volumes een beroep op Toerisme in Cijfers. We kunnen zien dat er in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest 424.158 Belgische overnachtingen en 2.292.910 buitenlandse overnachtingen waren. Voor de bestedingen werd gebruik gemaakt van het Kunststedenonderzoek 2011 en het algemeen bestedingsprofiel (Belgen en buitenlanders) in Brussel. Dat geeft een gemiddelde besteding van 163 euro waarbij veel wordt uitgegeven aan maaltijden en drank en aan logies. Ook voor shopping is er een ruim budget. In totaal wordt ruim 443 miljoen euro uitgegeven door verblijfstoeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest voor het motief ontspanning.

Voor de verblijfszakentoeeristen werd op analoge manier gewerkt dan bij de Vlaamse TSA, op basis van Toerisme in Cijfers en de dataset van het MICE-onderzoek. De volumes kunnen eenvoudig uit TIC worden gehaald: er zijn een 469.139 Belgische MICE-overnachtingen, 1.570.038 buitenlandse MICE-overnachtingen, 165.798 Belgische overnachtingen voor andere zaken en 634.265 overnachtingen door buitenlanders voor het motief andere zaken. Wat de bestedingen betreft

werken we dus met de dataset van het MICE-onderzoek en doen dat analoog aan de TSA-methode voor het Vlaamse Gewest: eerst werden de congresgangers in Brussel overgehouden, waarna het gemiddelde bedrag per uitgavenpost per persoon per nacht (exclusief en inclusief participation fee) werd berekend voor zowel de Belgen als de buitenlanders. Ook de restwaarde van de participation fee werd voor elke groep berekend. Het aantal observaties is klein: er zijn 38 Belgische observaties en 89 buitenlandse observaties. Aangezien er geen ander bronmateriaal beschikbaar is, werken we toch verder met de gemiddelde uitgaven van deze groepen.

Tabel 73 Bestedingen door verblijfstoeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief MICE, opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (prijzen 2010)

VOLUME	BELGEN			BUITENLANDERS		
	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
			469.139			1.570.038
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	56,58	26.545.747	73,7	37,45	58.793.539	25,0
Maaltijden en drank	13,08	6.136.031	17,0	36,32	57.024.368	24,2
Transport ter plekke	0,00	0	0,0	2,34	3.675.209	1,6
heen en terug	-	-	-	-	-	-
Cultuur, recreatie en ontspanning	0,12	55.949	0,2	0,16	244.514	0,1
Restwaarde part fee	6,67	3.129.353	8,7	65,79	103.292.094	43,9
Andere uitgaven	0,33	154.975	0,4	7,76	12.187.294	5,2
TOTAAL	76,78	36.022.055	100,0	149,82	235.217.018	100,0

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

Wat de MICE-verblijfszakentoeeristen betreft, stellen we een totale besteding van 36 miljoen euro bij de Belgen vast. De Belgische MICE-zakentoeerist geeft gemiddeld 76,8 euro uit per dag en besteedt het meeste aan logies. Ook aan maaltijden en drank wordt bijna een vijfde van het budget uitgegeven. De buitenlandse MICE-zakentoeeristen zijn niet alleen met veel meer, ze geven per persoon per dag ook dubbel zoveel uit dan de Vlamingen, namelijk bijna 150 euro. Dat brengt de totale besteding door buitenlandse MICE-zakentoeeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest op ruim 235 miljoen euro. Ook de buitenlandse zakentoeeristen geven veel uit aan logies en maaltijden en dranken, maar betalen ook vaak een grotere participation fee.

Tabel 74 Bestedingen door verblijfstoeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief 'andere zaken', opgesplitst naar herkomst en bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon per nacht en in het totaal (in prijzen 2010)

VOLUME	BELGEN			BUITENLANDERS		
	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief	Pp pn	Totaal uitgaven	Relatief
			165.798			634.265
BESTEDINGEN (euro)						
Logies	33,26	5.513.888	94,6	29,93	18.986.153	52,1
Maaltijden en drank	1,69	279.503	4,8	21,40	13.571.566	37,2
Transport ter plekke	0,00	0	0,0	1,40	890.828	2,4
heen en terug	-	-	-	-	-	-
Cultuur, recreatie en ontspanning	0,00	0	0,0	0,09	59.267	0,2
Andere uitgaven	0,20	32.862	0,6	4,66	2.954.059	8,1
TOTAAL	35,14	5.826.253	100,0	57,49	36.461.873	100,0

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

Voor het motief 'andere zaken' werken we analoog aan de methode gebruikt in de TSA voor het Vlaamse Gewest. We laten de participation fee buiten beschouwing en berekenen alles opnieuw, waarna we per uitgaven categorie 60% van het bekomen resultaat gebruiken. Dat betekent dat we voor de Belgen uitkomen op 35 euro per persoon per nacht of een totale besteding van bijna 6 miljoen euro. Voor de buitenlanders komen we uit op 57,5 euro per persoon per nacht of een totale besteding van 36 miljoen euro.

Wat de dagzakentoeeristen betreft, werd de TSA-methode voor het Vlaamse Gewest toegepast en werd gewerkt met Toerisme in Cijfers en met de MICE-dataset. Voor de volumes werd een beroep gedaan op de dataset over de congressen en werd de verhouding berekend tussen het aantal deelnemers dat blijft overnachten en het aantal dat dit niet doet. Voor elke zakentoeerist die in Brussel blijft slapen, zijn er 4,11 zakentoeeristen die dat niet doen. Door deze verhouding in relatie te brengen met de aankomsten voor MICE en andere zaken in Toerisme in Cijfers (TIC) en met de gemiddelde duur van aanwezigheid op het congres (1,18 dagen), kunnen we het aantal dagzakentoeeristen schatten. We komen daarbij uit op een totaal van 5.096.246 dagzakentoeeristen voor het motief MICE en 2.115.637 dagzakentoeeristen voor het motief 'andere zaken'.

Voor de bestedingen van deze dagzakentoeeristen doen we een beroep op de dataset van de congresgangers. In eerste instantie wilden we enkel die congresgangers die uit België of één van de buurlanden komen en die maximum 1 dag op een congres in Brussel blijven weerhouden. Probleem is dat we hier slechts 16 observaties hebben, waarbij weinig mensen iets uitgeven en niemand een participation fee betaalt. Als we op deze manier zouden werken, komen we als gemiddelde besteding voor de MICE-dagzakentoeerist slechts op 10 euro uit. Omdat dit bedrag wel een erg sterke onderschatting is, beslisten we om te werken met het bestedingspatroon van de congresgangers in het Vlaamse Gewest. De MICE-dagzakentoeerist geeft daar 121 euro uit, de dagzakentoeerist voor andere zaken geeft 22 euro uit (bedrag MICE zonder participation fee en per post 60% van het MICE-bedrag). In totaal komen we tot een totale besteding van ruim 615 miljoen euro door MICE-dagzakentoeeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en een totale besteding van 46 miljoen euro door andere dagzakentoeeristen.

Tabel 75 Bestedingen door dagzakentoeeristen in 2010 in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, voor het motief MICE en 'andere zaken', opgesplitst naar bestedingscategorie - uitgedrukt in euro, in gemiddelde prijs per persoon en in het totaal (prijzen 2010)

VOLUME BESTEDINGEN (euro)	MICE		ANDERE ZAKEN	
	Pp	Totaal uitgaven	Pp	Totaal uitgaven
		5.096.246		2.115.637
Maaltijden en drank	18,16	92.529.970	6,94	14.687.312
Transport ter plekke	2,85	14.504.760	1,71	3.612.871
heen en terug	16,30	83.052.059	9,78	20.686.753
Cultuur	0,00	0	0,00	0
Recreatie en ontspanning	0,53	2.688.872	0,32	669.749
Andere uitgaven: rest part. fee	77,69	395.903.676	-	-
Andere uitgaven: andere	5,30	27.002.334	3,18	6.725.789
TOTAAL	120,81	615.681.671	21,92	46.382.475

Bron: MICE 2004, TIC 2010, bewerking SVR.

De uitgaven aan personenvervoer door de lucht en aan diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen, kunnen niet uit de hiervoor beschreven databronnen gehaald worden. Vandaar dat net zoals bij de Vlaamse TSA, geopteerd wordt om de totale output van deze categorieën als toeristisch verbruik op te nemen. We gaan uit van een 100%-ratio van toeristisch verbruik in TSA-tabel 6 en brengen dit bedrag terug naar TSA-tabel 1 en 2, al splitsen we het niet verder uit. In totaal gaat het om 211 miljoen euro voor het personenvervoer door de lucht en om ruim 816 miljoen euro voor de diensten van reisbureaus, touroperators en gidsen.

Alle uitgaven in TSA-tabellen 1 en 2 worden hieronder in tabel 75 samengevoegd. Dat levert een totaalbedrag op van bijna 2,8 miljard euro aan toeristische bestedingen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Omdat we de uitgaven aan reisbureaus en touroperators en aan luchtvervoer niet verdelen over de verschillende groepen toeristen, heeft het weinig zin de totale uitgaven per groep te bespreken. Algemeen valt het wel op dat de bestedingen door zakentoeeristen een relatief groot deel van het totaal uitmaken.

2. TSA-tabel 4

In TSA-tabel 4 wordt naast de totalen uit TSA-tabellen 1 en 2, de subsidies (social transfers) en duurzame toerismegoederen¹⁴ opgenomen. Omdat het opzoeken en berekenen van deze cijfers een erg tijdrovende taak is, werden deze niet geteld voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest maar wel geschat.

Voor de subsidies gebeurde dat aan de hand van de verhouding in het Vlaamse Gewest tussen de bestedingen in bepaalde uitgavencategorieën in TSA-tabellen 1 en 2 en de bedragen opgenomen aan subsidies in die categorie. Concreet werd er voor de subsidies aan vervoer een bedrag opgenomen dat 0,52 keer zo groot is als de gemeten bestedingen aan vervoer. Voor subsidies aan cultuur, ontspanning en recreatie werd 1,8 keer het bedrag van de gemeten consumptie opgenomen. Dat maakt dat we in totaal 148 miljoen euro aan subsidies opnemen: iets meer dan de helft is voor vervoer, iets minder dan de helft voor cultuur, recreatie en sport.

Voor de uitgaven aan duurzame goederen werd het gemiddelde bedrag per Vlaming berekend (112,44 euro) en vermenigvuldigd met het aantal inwoners in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Op die manier berekenden we een totale uitgave aan duurzame toerismegoederen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 122,5 miljoen euro.

Zoals in tabel 77 te zien is, komen we in TSA-tabel 4 voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest uit op een totale toerismeconsumptie van ruim 3 miljard euro in 2010. Het overwicht van de consumptie zit duidelijk bij de toeristen zelf in TSA-tabellen 1 en 2.

Tabel 77 TSA-tabel 4: totale toerismeconsumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010, in euro en prijzen 2010

	TSA-tabellen 1 en 2	Schatting subsidies	Schatting duurzame goederen	TOTAAL
1 Accommodatie	234.296.970	0		234.296.970
2 Voeding- en drankverstrekking	430.165.689	0		430.165.689
3 Personenvervoer over spoor + weg + water	151.093.019	79.263.922		230.356.942
4 Personenvervoer door de lucht	210.768.963	0		210.768.963
5 Diensten van reisagentschappen, tour- operators en gidsen	815.560.563	0		815.560.563
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	41.459.566	69.4963454		110.956.020
7 Diensten voor organisatie van congressen	106.421.446			106.421.446
8 Andere	827.673.175		122.512.143	950.185.318
TOTAAL	2.817.439.391	148.760.376	122.512.143	3.088.711.910

3. TSA-tabel 5

TSA-tabel 5 wordt voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest analoog opgesteld als voor het Vlaamse Gewest. We beschikken immers over de regionale input-outputtabellen voor Brussel 2007 en over de RSZ-cijfers voor Brussel.

Dezelfde NACE-codes werden al dan niet opgenomen. We werkten met het analoge RSZ-bestand voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest: situatie juni 2007, opgesteld in NACE 2008 voor de vervoerscategorieën en in NACE 2003 voor de andere producten en bedrijfstakken. Wat dat precies betekent, kan afgelezen worden in tabel 90. Enige afwijking tegenover de TSA voor het Vlaamse

¹⁴ Normaal moeten ook hier de andere niet-elders opgenomen componenten van toerismeconsumptie opgenomen worden. Zo was er in de TSA van het Vlaamse Gewest nog een kolom voor het dagzakentoeisme, één voor de uitgaven door toeristen in tweede verblijven en één voor de tegenwaarde van accommodatie in tweede verblijven. De dagzakentoeeristen werden voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest reeds in TSA-tabellen 1 en 2 opgenomen. Voor de tweede verblijven werd beslist om niets op te nemen. Deze gegevens zijn immers niet beschikbaar en daarenboven vermoeden we dat er slechts weinig tweede verblijven in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn.

Gewest is dat er geen aanbodcijfers meegenomen zijn in het kader van tweede verblijven. Reden hiervoor is dat we ervan uitgaan dat er weinig tot geen tweede verblijven voor toerisme zijn in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Enig verschil tegenover de schattingen in de TSA 2008 is dat er twee extra rijen en kolommen zijn toegevoegd: de kleinhandel in souvenirs, sport en kampeergerief en de organisatie van congressen.

Tabel 78 Omzetten ISIC- en CPC codes uit RMF 2008 naar de codes in de IOT

	Bedrijfstakken	Producten
1. Accommodatie	100% van 55A1	100% van 55A1
2. Voeding- en drankverstreking	96,38% van 55B1	63,50 % van 55B1
3. Personenvervoer te land (weg + spoor)	98,44% van (60A1+60B1+60C1)	98,44% van (60A1+60B1+60C1)
4. Personenvervoer over water	0% van 61A1 + 0% van 61B1	0% van 61A1 + 0% van 61B1
5. Personenvervoer door de lucht	96,20% van 62A1	96,20% van 62A1
6. Huur van transportuitrusting	96,25% van 71A1	96,25% van 71A1
7. Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	85,73% van 63A1	100% van 63A1
8. Diensten voor cultuur, recreatie en sport	84,93% van (92B1+92B5+92C1+92C5 +92D1+92D5) + 1,28% van 71B1	84,93% van (92B1+92B5+92C1+92C5 +92D1+92D5) + 0% van 71B1
9. Kleinhandel in souvenirs, sport en kampeermateriaal	1,82% van 52A1	1,82% van 52A1
10. Organisatie van congressen	4,22% van 74F1	4,22% van 74F1

Aan de hand van deze percentages en de input-outputtabel 2007 werden de verschillende cellen in TSA-tabel 5 ingevuld. Het resultaat is hieronder af te lezen in tabel 78. Het belangrijkste cijfer in deze tabel is in het rood gemarkeerd. Dit cijfer geeft de totale toegevoegde waarde van toeristische industrie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest weer. Deze is in 2010 gelijk aan 3,33 miljard euro of 5,59% van de totale toegevoegde waarde in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Dat is 150 miljoen euro meer dan in de TSA 2008. Het aandeel ligt ook 0,13 procentpunten hoger. Aangezien er hier geen cijfers over tweede verblijven werden meegenomen, zijn er ook geen aanpassingen aan de methode gedaan. De enige wijzingen die gebeurden zijn het toevoegen van de twee kleine extra sectoren: de kleinhandel in souvenirs en dergelijke, en de organisatie van congressen.

Brengen we deze cijfers samen met de gegevens uit de TSA van het Vlaamse Gewest, dan bekomen we de totale toegevoegde waarde van toeristische industrie in beide gewesten samen. Deze is gelijk aan 12,2 miljard euro of 5,01% van de totale toegevoegde waarde in beide gewesten samen. Voor het Vlaamse Gewest alleen kwamen we eerder uit op 8,9 miljard euro of 4,8%.

Tabel 79 TSA-tabel 5: het aanbod van toeristische en andere producten in toeristische en andere bedrijfstakken in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010 (in euro en in prijzen 2010)

	TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN											TOTAAL	ANDERE BEDRIJFS- TAKKEN	ALGEMEEN TOTAAL (aan basisprijzen)
	1a	1b	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
	Accommo- datie	Accom. voor 2e verblijven	Voeding- en drank	Personen- vervoer te land	Personen- vervoer over water	Personen- vervoer door lucht	Huur van transport- uitrusting	Reisagent- schappen, tour- operators + gidsen	Culturele, recreatie- en sport- bedrijven	Kleinhandel souvenirs, sport en kampeer	Organisatie congressen en beurzen			
1 a) Accommodatie	548.976.890	0	88.926.050	0	0	0	0	0	0	0	0	637.902.940	9.879.761	647.782.701
b) Accommod.(TV)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2 Voeding- en drank	92.534.701	0	1.140.674.509	715.443	0	0	0	0	26.343.585	25.667	0	1.260.293.905	849.447.184	2.109.741.089
3 Personenvervoer te land	0	0	0	1.112.403.731	0	0	0	0	0	0	0	1.112.403.731	35.720.034	1.148.123.765
4 Personenvervoer water	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	30.375.729	30.375.729
5 Personenvervoer lucht	0	0	0	0	0	189.273.337	0	0	0	0	0	189.273.337	15.255.345	204.528.681
6 Huur transportuitrusting	0	0	0	12.537.035	0	0	1.106.080.368	4.558.027	0	436.137	0	1.123.611.567	172.337.663	1.295.949.230
7 Reisagent. tour-operators en gidsen	0	0	0	11.631.392	0	0	0	668.940.032	0	0	0	680.571.424	127.792.847	808.364.271
8 Cultuur, recreatie en sportdiensten	4.221.540	0	0	0	0	0	0	0	994.019.143	0	0	998.240.683	832.830.148	1.831.070.832
9 Kleinhandel souvenirs, sport en kampeer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	801.377	0	801.377	2.454.731.756	2.455.533.133
10 Diensten voor organisatie congressen en beurzen	0	0	180.608	0	0	0	43.774	0	184.968	10.228	3.927.604	4.347.182	2.473.403.613	2.477.750.795
11 Andere	56.104.319	0	676.881.293	61.514.533	0	8.776.538	78.524.920	9.637.481	246.070.250	54.937.706	112.225.292	1.304.672.333	127.440.587.923	128.745.260.256
TOTALE OUTPUT (basisprijzen)	701.837.451	0	1.906.662.460	1.198.802.134	0	198.049.875	1.184.649.062	683.135.540	1.266.617.946	56.211.115	116.152.896	7.312.118.479	134.442.362.002	141.754.480.482
INTERMEDIAR VERBRUIK (aankooprijzen)	341.846.922	0	1.181.274.908	415.139.666	0	152.669.862	498.021.042	582.669.049	715.854.655	25.606.572	69.341.714	3.982.424.389	78.249.815.258	82.232.239.647
TOEGEVOEGDE WAARDE (basisprijzen)	359.990.530	0	725.387.552	783.662.468	0	45.380.013	686.628.020	100.466.491	550.763.291	30.604.543	46.811.182	3.329.694.090	56.192.546.744	59.522.240.834

4. TSA-tabel 6

In TSA-tabel 6 wordt het aanbod uit TSA-tabel 5 gekoppeld aan de consumptie uit TSA-tabel 4, om zo de directe toegevoegde waarde van toerisme voor een regio te kennen. Als we deze koppeling maken op basis van bovenstaande gegevens, dan zien we dat we voor sommige producten met redelijk lage toerismeratio's te maken hebben. Dat betekent dat het bedrag dat we als totale consumptie bekomen voor een bepaald product of dienst laag is in vergelijking met het bedrag van het totale aanbod. Zo bekomen we voor accommodatie slechts 34% en voor diensten van cultuur, recreatie en ontspanning 6%. Bij de organisatie van congressen komen we zelfs maar op 4% uit. Deze percentages waren in het Vlaamse Gewest respectievelijk 69%, 22% en 100%. We vermoeden dan ook dat we door de manier van gegevensverzameling aan de consumptiezijde te maken hebben met een onderschatting aan uitgaven in deze categorieën. Ook bij de uitgaven in restaurants en cafés en aan vervoer bekomen we iets lagere ratio's in Brussel dan in het Vlaamse Gewest, maar de verschillen zijn niet zo groot: 19% tegen 21% in de reca en 10% tegen 16% in het vervoer. In de categorie 'andere producten' komen we in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest aan een iets hogere ratio (7% tegenover 4%).

Om tot een cijfer te komen dat dichterbij het werkelijke resultaat ligt, kunnen we de twee toerismeratio's die erg laag zijn optrekken. We doen dat door de Vlaamse ratio's in te voegen voor accommodatie (69%) en voor diensten van cultuur, recreatie en ontspanning (22%). We werken voor deze productgroepen dus niet met de werkelijk gemeten consumptieve bestedingen, maar passen ze in de hoogte aan. Ook bij de organisatie van congressen en beurzen, passen we de gegevens aan tot we een aandeel van 100% bekomen. Dit laatste heeft wel een grote invloed op het resultaat, maar gezien het belang van het zakentoeerisme voor Brussel, lijkt het ons redelijk om uit te gaan van een 100%-ratio (zoals dat ook in het Vlaamse Gewest het geval was).

Aan de hand van deze toerismeratio's kunnen we de toerismeaandelen van het aanbod in elke cel berekenen, zodat we ook de toerismeaandelen per sector bekomen. Op basis van deze aandelen bekomen we dan het toerismeaandeel van de intermediaire consumptie en van de toegevoegde waarde per sector. Eens dat gedaan is kunnen we de directe toegevoegde waarde van toerisme in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest berekenen (zie gele cellen in tabel 80). Deze is gelijk aan 2,5 miljard euro of 4,27% van de totale toegevoegde waarde in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (=2.541.311.169 TW toerismegebruik Brussel/59.52.240.834 totale TW Brussel). De toename tegenover de TSA 2008 is volledig te verklaren door het apart invoegen van de diensten van de organisatie van beurzen en congressen en vooral van het invoegen van een 100%-ratio. Indien we deze rij afzonderlijk invoegen, maar geen 100%-ratio gebruiken, komen we uit op 1,5 miljard euro toegevoegde waarde en een aandeel van 2,62% in de totale toegevoegde waarde van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

Brengen we deze cijfers samen met de gegevens uit de TSA van het Vlaamse Gewest, dan bekomen we de directe toegevoegde waarde van toerisme in beide gewesten samen. Deze is gelijk aan 6,9 miljard euro of 2,8% van de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen (= 6.902.173.797 TW toerismegebruik (VG+BHG = 4,4 miljard + 2,5 miljard)/244.259.604.444 totale TW (VG+BHG = 185 miljard + 59 miljard)).

Tabel 80 TSA-tabel 6 (rechterdeel): totale aanbod en toeristische consumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010, uitgedrukt euro en prijzen 2010

	TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN		ANDERE BEDRIJFSTAKKEN		ALGEMEEN TOTAAL (aan basisprijzen)	IMPORT		BELASTINGEN - SUBSIDIES op producten (geproduceerd in Vlaanderen of import)		TOTAAL VLAAMSE OUTPUT (aan aankoop prijzen)	TOTAAL TOERISTISCHE CONSUMPTIE (TSA-tabel 4)	TOERISME- RATIO per product of dienst (in %)
	Output	Toe Aan	Output	Toe Aan		Output	Toe Aan	Output	Toe Aan			
1a) Accommodatie	637.902.940	438.846.983	9.879.761	6.796.807	647.782.701	0	0	37.248.787	25.625.400	685.031.488	234.296.970	69*
1b) Accommodatie voor tweede verblijven	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Voeding- en drankverstreking	1.260.293.905	236.849.247	849.447.184	159.638.101	2.109.741.089	0	0	179.205.158	33.678.340	2.288.946.247	430.165.689	19
3 Personenvervoer (zonder door de lucht)	2.236.015.298	222.381.094	238.433.426	23.713.204	2.474.448.724	0	0	-158.237.233	15.737.356	2.316.211.491	230.356.942	10
4 Personenvervoer door de lucht	189.273.337	189.273.337	15.255.345	15.255.345	204.528.681	0	0	6.240.282	6.240.282	210.768.963	210.768.963	100
5 Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	680.571.424	680.571.424	127.792.847	127.792.847	808.364.271	0	0	7.196.292	7.196.292	815.560.563	815.560.563	100
6 Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	998.240.683	223.248.630	832.830.148	186.255.873	1.831.070.832	0	0	57.717.494	12.908.061	1.888.788.326	110.956.020	22*
7 Diensten voor organisatie van congressen en beurzen	4.347.182	4.347.182	2.473.403.613	2.473.403.613	2.477.750.795	0	0	4.690.574	4.690.574	2.482.441.370	106.421.446	100*
8 Andere	1.305.473.710	9.078.781	129.895.319.679	903.343.463	131.200.793.389	51.625.411.832	359.023.546	5.430.101.436	37.763.074	136.630.894.825	950.185.318	0,7
TOTAAL OUTPUT (basisprijzen)	7.312.118.479	2.004.596.677	134.442.362.002	3.896.199.253	141.754.480.482							
TOTAAL INTERMEDIAR VERBRUIK (aankoopprijzen)	3.982.424.389	1.091.770.425	78.249.815.258	2.267.714.336	82.232.239.647							
TOTAAL TOEGEVOEGDE WAARDE (basisprijzen)	3.329.694.090	912.826.252	56.192.546.744	1.628.484.916	59.522.240.834							

* Zelf ingevoegd (productratio uit TSA Vlaamse Gewest) gezien gemeten ratio een te lage waarde opleverende

5. TSA-tabel 7

In TSA-tabel 7 wordt de tewerkstelling in de toeristische sector in beeld gebracht. Voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werken we volledig analoog aan TSA-tabel 7 voor het Vlaamse Gewest. We geven ook hier de cijfers weer voor het volledige gewest en verwijzen voor de detailgegevens naar het globale rapport over tewerkstelling in de toeristische sector (Weekers, 2013). We bespreken eerst de cijfers, waarna we de link leggen met de andere TSA-tabellen voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

5.1. De cijfers voor 2010

Bekijken we de totale tewerkstelling in de toeristische sector in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (zie tabel 81), dan tellen we 51.079 loontrekkende jobs, 5.739 jobs voor zelfstandigen en helpers en 224 jobs voor studenten. Vooral jobstudenten zijn erg actief in de sector: 11,59% van de jobs voor studenten situeren zich in de toeristische sector. Bij de loontrekkende jobs zien we een aandeel van 8,24% en bij de jobs voor zelfstandigen en helpers een aandeel van 6,62%.

Wat de aandelen van de verschillende deelsectoren binnen de toeristische sector betreft, zijn er kleine verschillen tussen de soorten tewerkstelling. In de accommodatiesector werkt ongeveer 11% van de loontrekkenden uit de toeristische sector, 4% van de zelfstandigen en 10% van de jobstudenten. De grootste groep van de toeristische jobs vinden we terug in de restaurants en cafés: ongeveer 39% van de loontrekkenden, maar liefst 72% van de jobs door zelfstandigen en ook 63% van de studentenjobs. Het feit dat het aandeel zelfstandigen in de reca zo hoog ligt, heeft deels te maken met het feit dat we niet over alle zelfstandigen in de toeristische sector informatie hebben en de aandelen dus hoger zijn dan de werkelijke situatie. Dat is ook zo bij de diensten voor cultuur, sport en recreatie, waar 24% van de zelfstandige jobs voor toerisme onder vallen. Dit naast een aandeel van 16% van de loontrekkenden en 19% van de studentenjobs. Ook het personenvervoer speelt een grote rol in het aantal jobs in de toeristische sector. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zien we een aandeel van 30% bij de loontrekkenden en slechts 2% van de toeristische studentenjobs in de deelsector personenvervoer. We zien daarnaast ook slechts 1% van de toeristische studentenjobs bij de reisbureaus en bij de touroperators en dergelijke. Dit is minder opvallend, aangezien de loontrekkende in de toeristische sector ook slechts voor 3% in deze deelsector tewerkgesteld zijn. Ten slotte zien we nog 3% tot 4% van de toeristische loontrekkenden en studentenjobs in de kleinhandel en in de bedrijven die zich bezig houden met de organisatie van congressen en beurzen.

Wat het verschil tussen mannen en vrouwen in de toeristische jobs betreft, zien we bijna overall een overwicht voor mannen: bij de loontrekkenden en bij de zelfstandigen en helpers zijn er 63% mannen. Bekeken ten opzichte van het totaal aantal jobs voor mannen en vrouwen zien we bij de loontrekkenden ook een groot overwicht voor de mannen (aandeel van 10,17% voor de mannen ten opzichte van 6,24% voor de vrouwen). Bij de zelfstandigen is er net zoals in het Vlaamse Gewest een omgekeerd beeld: van alle vrouwen die als zelfstandige of helper werken in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werkt 8,46% in de toeristische sector, bij de mannen is dat aandeel 5,89%. Het beeld dat er in de toeristische sector meer mannen dan vrouwen actief zijn, is in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest voor elke deelsector, zowel voor loontrekkenden als voor zelfstandigen en helpers het geval. Enkel bij de loontrekkenden in de cultuursector is dat overwicht erg klein: mannen bezetten 50,13% van de jobs. In alle andere gevallen zijn er duidelijk meer mannen dan vrouwen, met aandelen tussen de 54% (accommodatie) en de 79% (vervoerssector).

Tabel 81 TSA-tabel 7: de totale tewerkstelling van loontrekkenden, zelfstandigen en helpers en jobstudenten (in vestigingen, jobs, regime en VTE) in de sector toerisme in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, naar geslacht en regime in 2010

	LOONTREKKEND								ZELFSTANDIGEN EN HELPERS						JOB- STU- DENT
	Vesti- gingen	% Man	% Vrouw	Totaal in jobs	% Vol- tijds	% Deel- tijds	% Andere	Totaal in VTE	% Man	% Vrouw	Totaal in jobs	% Hoofd- beroep	% Bij- beroep	% Na pensioen	
Accommodatie	218	53,9	46,1	5741	79,5	16,6	3,9	4.818	63,4	36,6	202	86,1	10,4	3,5	23
Hotels en motels	176	54,3	45,7	5.439	80,5	15,4	4,1	4.582	-	-	-	-	-	-	21
Overig logies voor kortstondig verblijf	42	47,0	53,0	302	62,9	37,1	0,0	236	-	-	-	-	-	-	2
Accommodatie voor tweede verblijven (in de kustgemeenten)	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	-	-	-	-	-	-	nvt
Handel in verhuur van onroerend goed	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	-	-	-	-	-	-	nvt
Beheer en bemiddeling onroerend goed	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	-	-	-	-	-	-	nvt
Voeding- en drankverstrekkers	2739	55,4	44,6	20080	37,7	59,7	2,6	12.617	63,3	36,7	4.136	86,2	10,5	3,3	142
Restaurants, fastfoodzaken, snackbars, frituren	2217	55,8	44,2	18.392	39,6	58,2	2,2	11.890	-	-	-	-	-	-	134
Cafés, discotheken, dancings e.d.	522	51,2	48,8	1.688	16,9	75,4	7,6	727	-	-	-	-	-	-	8
Personenvervoer	390	84,5	15,5	15.098	81,7	18,3	0,0	13.480	-	-	-	-	-	-	5
Personenvervoer per spoor	31	79,0	21,0	5.468	88,0	12,0	0,0	5.215	-	-	-	-	-	-	2
Personenvervoer over de weg	257	92,1	7,9	8.103	79,3	21,7	0,0	6.949	-	-	-	-	-	-	1
Overig personenvervoer te land, n.e.g.	40	87,4	12,6	557	68,4	31,6	0,0	424	-	-	-	-	-	-	0
Personenvervoer over water	0	0,0	0,0	0	0,0	0,0	0,0	0	-	-	-	-	-	-	0
Personenvervoer door de lucht	28	37,0	63,0	322	69,9	30,1	0,0	284	-	-	-	-	-	-	1
Huur van transportuitrusting	34	58,3	41,7	648	87,5	12,5	0,0	608	-	-	-	-	-	-	1
Reisbureaus, reisorganisatoren, reserveringsbureaus e.d.	262	33,1	66,9	1.749	73,6	26,4	0,0	1.499	-	-	-	-	-	-	2
Diensten voor cultuur	522	50,1	49,9	4107	64,8	34,8	0,3	3.439	63,6	36,4	1.401	63,9	32,1	4,0	18
Productie, exploitatie, beheer en diensten scheppende en uitvoerende kunst	438	50,9	49,1	3.194	66,2	33,4	0,4	2.765	-	-	-	-	-	-	15
Musea en monumentenzorg, botanische tuinen, dierentuinen e.d.	84	47,3	52,7	913	59,6	40,4	0,0	674	-	-	-	-	-	-	3
Diensten voor sport en recreatie	320	60,4	39,6	2869	64,8	35,0	0,2	2.157	-	-	-	-	-	-	24
Verhuur van sport- en kampeerartikelen	1	90,9	9,1	11	90,9	9,1	0,0	9	-	-	-	-	-	-	0
Beheer en exploitatie van sportcentra en overige sportactiviteiten	211	60,1	39,9	1.754	60,7	39,3	0,0	1.226	-	-	-	-	-	-	12
Kermisattracties, pretparken en overig amusement	11	57,1	42,9	7	28,6	71,4	0,0	5	-	-	-	-	-	-	0
Kansspelen, recreatieparken en overige activiteit i.v.m. recreatie	97	60,7	39,3	1.097	70,7	28,8	0,5	917	-	-	-	-	-	-	12
Kleinhandel van landspecifieke, karakteristieke toerismegoederen	128	46,8	53,2	524	50,8	49,2	0,0	419	-	-	-	-	-	-	5
Sport- en kampeerartikelen, souvenirs en ambachtelijke prod.															
Niet-toerisme karakteristieke bedrijven: organisatie congressen en beurzen	136	47,5	52,5	911	75,3	24,7	3,6	773	-	-	-	-	-	-	3
TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN	4.715	62,7	37,3	51.079	61,2	37,2	1,6	39.202	63,4	36,6	5.739	80,8	15,8	3,5	222
Aandeel toeristische bedrijfstakken in totale tewerkstelling	13,66	10,17	6,24	8,24	7,13	10,73	7,01	7,41	6,78	9,21	6,62	6,79	6,97	3,66	11,59

Bron: RSZ, RSVZ, VKBO, bewerking SVR.

Opgesplitst naar regime zien we een overwicht aan voltijdse jobs: in totaal tellen we 61% voltijdse jobs, 37% zijn deeltijdse jobs en een kleine 2% zijn jobs in een speciaal regime. Ook nu is de reca-sector de enige deelsector met een duidelijk overwicht van deeltijdse jobs, met een globaal aandeel van 60% deeltijdse jobs. Dit aandeel is in de cafés zelfs 75%. In de accommodatiesector is het aantal deeltijdse jobs relatief laag: 17% van de jobs zijn deeltijdse jobs en 80% voltijdse. In het Vlaamse Gewest was deze verhouding 40% deeltijds tegen 52% voltijds. In de andere deelsectoren liggen de aandelen van deeltijdse en voltijdse loontrekkende arbeid in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in de lijn van deze in het Vlaamse Gewest, al liggen de aandelen voor voltijdse jobs steeds wat procentpunten hoger. We zien 65% voltijdse jobs bij de diensten voor cultuur, recreatie en sport, 74%-75% voltijdse jobs bij de reisbureaus en touroperators en bij de organisatie van congressen en beurzen en zelfs 82% voltijdse jobs in de vervoerssector. Enkel in de kleinhandel houdt het aantal voltijdse en deeltijdse jobs elkaar in evenwicht.

Als we alle loontrekkende jobs in hoofdberoep bekijken, dan zien we dat 7,13% van deze jobs, jobs in de toeristische sector zijn. Bij de deeltijdse jobs ligt dit aandeel met 10,7% een stuk hoger. Van alle jobs in een speciaal regime, valt ook 7,01% onder de sector toerisme.

Bij de zelfstandigen en helpers ligt het overwicht ook duidelijk bij die mensen die hun activiteit in de toeristische sector in hoofdberoep uitoefenen (81%). Het aandeel in bijberoep ligt op 16% en 3% van de zelfstandigen en helpers in de toeristische sector is actief na zijn of haar pensioen. In de deelsectoren zien we een analoog beeld aan dat in het Vlaamse Gewest. Vooral in de horeca is het overwicht duidelijk voor een uitoefening in hoofdberoep: 86% van de zelfstandigen in de horeca doet dit als hoofdberoep, tegenover 10% in bijberoep en 3% na zijn of haar pensioen. In de deelsectoren cultuur, sport en recreatie tellen we een groter aandeel bijberoepen: 32% van de zelfstandigen in deze sector oefenen hun activiteit uit in bijberoep, tegenover 64% in hoofdberoep en 4% na zijn of haar pensioen. In vergelijking met 2008 zijn er weinig verschillen naar regime op te merken. De jobs voor zelfstandigen die er in de periode 2008-2010 extra werden gecreëerd in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, zijn dan ook zoals wel jobs in hoofdberoep als in bijberoep en situeren zich vooral in de horeca.

Bekijken we deze jobs in de toeristische sector in relatie tot het totaal aantal jobs voor zelfstandigen en helpers in hoofdberoep, bijberoep en na pensioen, dan zien we eenzelfde onderlinge verhouding. Van alle zelfstandigen en helpers die hun job in hoofdberoep uitoefenen is 6,8% actief in de toeristische sector, voor hen die hun job in bijberoep uitoefenen is dat aandeel 7% en bij de zelfstandigen en helpers die na hun pensioen nog actief zijn is 3,7% actief in de toeristische sector.

5.2. TSA-tabel 7 in relatie tot de andere TSA-tabellen

Om het verband te leggen tussen de output van de sector toerisme en de tewerkstelling in de toeristische bedrijfstakken, kunnen we de verschillende TSA-tabellen naast elkaar leggen. Zoals bij de TSA voor het Vlaamse Gewest het geval was, berekenen we het aantal jobs per 1 miljoen euro output of bestedingen.

Bekijken we de totale sector toerisme, dan zien we dat er in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2010 per 1 miljoen euro output 7,8 directe jobs worden gegenereerd: 7 jobs zijn loontrekkende jobs, er zijn 0,8 jobs voor zelfstandigen en helpers en 0,03 voor studenten. Dit cijfer is een gemiddeld cijfer, maar ligt duidelijk hoger dan de gemiddelde cijfers voor alle bedrijfstakken samen (5 jobs). Het gemiddelde cijfer verbergt uiteraard ook de verschillen tussen de deelsectoren. Bekijken we de toeristische deelsectoren dan zien we dat 1 miljoen euro output in enkele deelsectoren minder dan 3 jobs opleveren: het personenvervoer door de lucht en de reisbureaus en touroperators en gidsen. Daarnaast levert 1 miljoen euro output in de accommodatie en de kleinhandel in souvenirs en sport- en kampeermateriaal 8,5 tot 9,5 directe jobs op. In de restaurants en cafés zijn er zelfs 12,8 jobs per 1 miljoen euro omzet. Als we ook hier enkel de loontrekkenden in VTE opnemen, dan komen we op een gemiddelde van 5,4 loontrekkende jobs per 1 miljoen euro output. In totaal tellen we dan 6,2 jobs per miljoen euro output in de toeristische sector.

Tabel 82 Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, opgesplitst naar deelsector en naar vorm van tewerkstelling in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest

		Aantal jobs per miljoen euro output of bestedingen				Totaal aantal jobs	
		Loon-trekkenden		Zelfstandigen en helpers	Studenten	Jobs	VTE
		Jobs	VTE				
1	Accommodatie	8,2	(6,9)	0,3	0,03	8,5	(7,2)
2	Voeding- en drankverstrekkers	10,5	(6,6)	2,2	0,07	12,8	(8,9)
3	Personenvervoer (zonder door de lucht)	6,2	(5,5)	-	0,00	6,2	(5,5)
5	Personenvervoer door de lucht	1,6	(1,4)	-	0,01	1,6	(1,4)
7	Reisagentschappen, touroperators en gidsen	2,6	(2,2)	-	0,00	2,6	(2,2)
8	Culturele bedrijven, recreatie- en sportbedrijven	5,5	(4,4)	1,1	0,03	6,6	(5,6)
9	Kleinhandel souvenirs, sport- en kampeermateriaal	9,3	(7,5)	-	0,09	9,4	(7,5)
10	Organisatie van congressen en beurzen	7,8	(6,7)	-	0,03	7,9	(6,7)
	TOTAAL TOERISTISCHE BEDRIJFSTAKKEN	7,0	(5,4)	0,8	0,03	7,8	(6,2)
	ANDERE BEDRIJFSTAKKEN	4,2	(3,6)	0,6	0,01	4,8	(4,3)
	ALLE BEDRIJFSTAKKEN	4,4	(3,7)	0,6	0,01	5,0	(4,4)

We kunnen ook hier de toeristische tewerkstelling berekenen door rekening te houden met de toerisme-aandelen per sector. We brengen dan enkel dat deel van de tewerkstelling per sector in rekening waarvan we schatten dat deze door toeristisch verbruik gegenereerd worden. We komen voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest uit op 30.000 loontrekkende toeristische jobs, of 4,9% van alle loontrekkende jobs in het gewest. Voor de zelfstandige jobs komen we uit op bijna 4.000 toeristische jobs of een aandeel van 4,5% en voor de jobstudenten zien we een aandeel van 5,8% toeristische jobs.

DEEL III BENCHMARK ECONOMISCHE INDICATOREN TOERISME IN HET VLAAMSE EN BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE GEWEST

Om de waarde van de hierboven beschreven cijfers en percentages goed in te schatten, is het belangrijk dat we ze kunnen vergelijken met cijfers uit andere bedrijfstakken en andere landen. In de eerste plaats komt de bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie aan bod, daarna de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme. In een laatste deel bespreken we de tewerkstelling in de toeristische industrie. We geven telkens de cijfers voor het Vlaamse Gewest, deze voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en de cijfers voor de som van beide gewesten.

1. Bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie

De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie in het Vlaamse Gewest is goed voor 8,9 miljard euro of 4,8% van de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest. Voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest kwamen we in 2010 uit op 3,3 miljard euro of 5,6% van de totale toegevoegde waarde in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Tellen we deze cijfers uit beide gewesten op dan komen we in totaal uit op 12,2 miljard euro aan toegevoegde waarde van de toeristische industrie of 5% van de totale toegevoegde waarde in beide gewesten samen. Deze percentages vergelijken we in de eerste plaats met het aandeel van andere bedrijfstakken in de toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest.

Tabel 83 Aandeel van de toegevoegde waarde van verschillende groepen van bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde van het Vlaamse Gewest in 2010, in %

Bedrijfstakken (Nace 2008)	Aandeel in toegevoegde waarde Vlaamse Gewest 2010
Landbouw, bosbouw en visserij (AA)	0,9
Winning van delfstoffen (BB)	0,0
Industrie	16,8
Vervaardiging van voedingsmiddelen, dranken en tabaksproducten (CA)	2,7
Vervaardiging van textiel, kleding, leer en producten van leer (CB) en houtindustrie, vervaardiging van papier(waren), drukkerijen (CC)	1,9
Vervaardiging van cokes en geraffineerde aardolieproducten (CD)	0,3
Vervaardiging van chemische producten (CE)	2,9
Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten (CF)	0,7
Vervaardiging van producten van rubber, kunststof en van anderen niet-metaalhoudende minerale producten (CG)	1,5
Vervaardiging van metalen in primaire vorm en van producten van metaal, exclusief machines en apparaten (CH)	2,5
Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten (CI), van elektrische apparatuur (CJ) en van machines, apparaten en werktuigen n.e.g. (CK)	2,1
Vervaardiging van transportmiddelen (CL)	1,3
Vervaardiging van meubelen en overige industrie, reparatie en installatie van machines en apparaten (CM)	0,9
Productie en distributie van elektriciteit, gas, stoom en gekoelde lucht (DD)	1,7
Distributie van water; afval- en afvalwaterbeheer en sanering (EE)	0,8
Bouwnijverheid (FF)	6,6
Groot- en detailhandel; reparatie van auto's en motorfietsen (GG)	14,3
Vervoer, opslag en telecommunicatie (HH+JB)	7,5
Verschaffen van accommodatie en maaltijden (II)	1,7
Uitgeverijen, audiovisuele diensten en uitzendingen (JA)	0,7
Informaticadiensten en dienstverlenende activiteiten op gebied van informatie (JC)	1,7
Financiële activiteiten en verzekeringen (KK)	3,5
Exploitatie van en handel in onroerend goed (LL)	9,0
Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening, hoofdkantoren, adviesbureaus, architecten en ingenieurs; technische testen (MA)	8,3
Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (MB)	0,3
Reclamewezen en marktonderzoek; overige gespecialiseerde wetenschappelijke en technische activiteiten (MC)	0,6
Administratieve en ondersteunende diensten (NN)	4,5

Openbaar bestuur en defensie; verplichte sociale verzekeringen (OO)	5,2
Onderwijs (PP)	6,5
Menselijke gezondheidszorg (QA)	5,1
Maatschappelijke dienstverlening (QB)	2,5
Kunst, amusement en recreatie (RR) en overige diensten (SS)	1,6
Huishoudens als werkgever; niet-gedifferentieerde productie van goederen en diensten door huishoudens voor eigen gebruik (TT)	0,2
Totale bruto toegevoegde waarde (B.1g)	100

Bron: NBB, bewerking SVR.

De toeristische sector wordt volgens het RMF gedefinieerd als een groep van (delen van) verschillende bedrijfstakken. In tabel 83 wordt het aandeel van verschillende bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest in beeld gebracht. Het valt meteen op dat er vele bedrijfstakken een lager percentage halen dan 4,8% voor de toeristische bedrijfstakken in het Vlaamse Gewest. In de groep van de industriële activiteiten zijn er slechts drie bedrijfstakken die meer dan 2% halen als aandeel toegevoegde waarde in de totale toegevoegde waarde behalen: de voedings- en genotindustrie haalt 2,7%, de chemische industrie 2,9% en de metaalindustrie 2,5%. Ook de totale toegevoegde waarde van de sector met betrekking tot de productie en distributie van elektriciteit, gas en water (2,5%), van de informaticasector (1,7%) of van de gehele financiële sector (3,5%) is een stuk lager dan die van de toeristische sector. Het aandeel van de administratieve en ondersteunende diensten (4,5%), van de gezondheidszorg (5,1%) en van de openbare besturen, defensie en sociale verzekeringen in de toegevoegde waarde (5,2%) is vergelijkbaar met dat van de toeristische sectoren. Het onderwijs (6,5%) en de bouwnijverheid (6,6%) scoren net iets hoger. De sectoren waarvan het aandeel in de toegevoegde waarde veel hoger ligt dan bij toerisme, groeperen vaak verschillende grotere deelsectoren. Het betreft alle diensten met betrekking tot de exploitatie van en handel in onroerend goed (9%), de van zakelijke dienstverlening (8,3%) en de groot- en detailhandel (14,3%).

Een tweede manier om de bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie te beoordelen, is door te kijken naar de andere landen waar reeds een TSA werd opgesteld. Ook bij deze vergelijking moeten we enige voorzichtigheid aan de dag leggen, want hoewel het theoretisch raamwerk voor de TSA in het RMF werd vastgesteld, verschilt de gebruikte methode in verschillende landen, al zijn bij deze indicator de verschillen in interpretatie niet zo heel groot.

Tabel 84 Aandeel van de toegevoegde waarde van de toeristische bedrijfstakken in de totale toegevoegde waarde, berekend op basis van TSA-tabel 6 in verschillende Europese landen

Landen met een volledige TSA, die op regelmatige basis wordt geüpdatet			Landen waar een eerste pilootstudie van de TSA werd opgebouwd		
	Aandeel toeristische bedrijfstakken in de bruto toegevoegde waarde	Jaartal TSA		Aandeel toeristische bedrijfstakken in de bruto toegevoegde waarde	Jaartal TSA
Litouwen	2,8	2006	Letland	4,4	2004
Finland	3,9	2001	Vlaams Gewest	4,8	2010
Tsjechië	4,6	2006	Vlaams + Brussels H. G.	5,0	2010
Vlaams Gewest	4,8	2010	Duitsland	5,2	2000
Vlaams + Brussels H. G.	5,0	2010	Brussels H. Gewest	5,6	2010
Denemarken	5,2	2006	Ierland	19,6	2000
Hongarije	5,2	2005	Slovakije	/	2006
Brussels H. Gewest	5,6	2010	V. Koninkrijk	/	2000
Polen	6,2	2002	Slovenië	/	2003
Portugal	8,1	2004	Frankrijk	/	2005
Oostenrijk	8,2	2007			
Estland	17,7	2004			
Cyprus	20,5	2007			
Spanje	22,3	2004			
Nederland	/				

Bron: Eurostat manual volume 2, 2009, bewerking SVR.

Met een percentage van 4,8% is het Vlaamse Gewest een goede middenmoter en scoren we hoger dan Litouwen, Finland, Letland en Tsjechië. We scoren daarnaast iets minder sterk dan Denemarken, Hongarije en Duitsland. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest scoort iets hoger, waardoor ook het totaal voor beide gewesten wat hoger uitkomt. Landen die nog een hoger aandeel in de toegevoegde waarde hebben, zijn vooral typische toerismelanden zoals Portugal, Oostenrijk, Cyprus en Spanje. Ook Estland en Ierland scoren opvallend hoog. In een nieuw rapport over de Duitse TSA 2010, kunnen we deze ratio ook berekenen. Deze is echter heel erg hoog (30%) omwille van het feit dat ze de gehele immosector (NACE 70.2) en ook de gezondheidszorg (NACE 85.1) en de volledige kleinhandel (NACE 52) als toerisme aanzien.

2. Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme

De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest is gelijk is aan 4,4 miljard euro of 2,4% van de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest. Voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest kwamen we uit op 2,5 miljard euro of 4,3% van de totale toegevoegde waarde in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Tellen we de cijfers uit beide gewesten op dan komen we in totaal uit op 6,9 miljard euro aan toegevoegde waarde van toerisme of 2,8% van de totale toegevoegde waarde in beide gewesten samen.

Als we de Vlaamse en Brusselse percentages vergelijken met andere landen, moeten we opnieuw enig voorbehoud in acht nemen. Bij de berekening van de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme kan een klein verschil in methode immers een groot verschil in het uiteindelijke percentage teweegbrengen.

Tabel 85 Aandeel van toerisme in de bruto toegevoegde waarde, berekend op basis van TSA-tabel 6 in verschillende Europese landen

Landen met een volledige TSA, die op regelmatige basis wordt geüpdatet			Landen waar een eerste pilootstudie van de TSA werd opgebouwd		
	Aandeel van toerisme in de bruto toegevoegde waarde	Jaartal TSA		Aandeel van toerisme in de bruto toegevoegde waarde	Jaartal TSA
Litouwen	1,5	2006	Slovakije	2,1	2006
Finland	1,8	2001	Vlaams Gewest	2,4	2010
Polen	1,8	2002	Letland	2,6	2004
Vlaams Gewest	2,4	2010	Vlaams + Brussels H. G.	2,8	2010
Denemarken	2,5	2006	Ierland	2,9	2000
Tsjechië	2,6	2006	Duitsland	3,2	2000
Vlaams + Brussels H. G.	2,8	2010	Ver. Koninkrijk	3,8	2000
Nederland	2,9	2006	Slovenië	3,9	2003
Estland	4,0	2004	Letland	2,6	2004
Brussels H. Gewest	4,3	2010	Brussels H. Gewest	4,3	2010
Portugal	4,6	2004			
Oostenrijk	5,4	2007			
Spanje	6,5	2004			
Cyprus	8,7	2007			

Bron: Eurostat manual volume 2, 2009, p.81.

Ondanks deze verschillen toont tabel 85 dat de percentages voor de meeste landen schommelen tussen de 1,5% en 4%, met uitzonderingen in de hoogte voor toerismelanden zoals Cyprus (8,7%), Spanje (6,5%), Oostenrijk (5,4) en Portugal (4,6). Het Vlaamse cijfer van 2,4% en het cijfer voor het Brusselse Hoofdstedelijke en Vlaamse Gewest samen van 2,8%, sluiten dicht aan bij de percentages uit Tsjechië (2,6%), Denemarken (2,5%) en Nederland (2,9%). Landen met een lager aandeel zijn Finland (1,8%), Polen (1,8%) en Litouwen (1,5%).

3. Tewerkstelling in de sector toerisme

Hoewel we alle vormen van tewerkstelling best los van elkaar bespreken, willen we de verschillende vormen van tewerkstelling toch even optellen¹⁵ om het resultaat van deze oefening te vergelijken met gelijkaardige oefeningen in het buitenland. Tellen we alle vormen van tewerkstelling op dan komen we voor het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen uit op een totaal van ruim 235.000 jobs, wat goed is voor 6,7% van alle jobs in het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zien we een hoger aandeel, namelijk 8,1%, in het Vlaamse Gewest ligt het aandeel lager, namelijk 6,4%.

In de Eurostatnota's (Eurostat, 2009) wordt een vergelijking gemaakt op basis van het totaal aantal werknemers en zelfstandigen en in aandeel van deze tewerkstelling in de totale tewerkstelling. Het lijkt ons echter weinig zinvol deze vergelijking in absolute aantallen over te nemen aangezien er vele verschillen zijn in de berekeningswijze tussen de landen. Daarenboven zegt het weinig om te weten dat er in Spanje 2.225.000 personen actief zijn in de sector en in Denemarken 153.774. We moeten dit in relatie tot de totale tewerkstelling bekijken. Als we het aandeel van de tewerkstelling in de toeristische sector in de totale tewerkstelling in het Vlaamse Gewest en in het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen vergelijken met andere Europese landen, dan zien we dat we opnieuw tot de betere middenmoot behoren. Met een aandeel van 6,4% voor het Vlaamse Gewest en 6,7% voor het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen scoren we duidelijk hoger dan Tsjechië (3,4%), Zweden (3,7%), Nederland (4,1%) en Ierland (4,5%). We halen ook een hoger percentage dan Finland (5,4%) en Denemarken (5,5%). Landen die hoger scoren, zijn typische toerismelanden zoals Portugal (7,8%), Oostenrijk (8,2%) en Spanje (12%). Andere landen die ook hoger scoren zijn Hongarije (7,9%), Letland (9,0%) en Slovenië (9,9%). Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest vinden we met 8,1% steevast een aantal plaatsen hoger terug en laat als stadsregio ook Portugal en Hongarije achter zich.

Tabel 86 Het aandeel van tewerkstellingen in de toeristische sector in de totale tewerkstelling in verschillende Europese landen die TSA-tabel 7 opmaakten

Landen met een volledige TSA, die op regelmatige basis wordt geüpdatet			Landen waar een eerste pilotstudie van de TSA werd opgebouwd		
Aandeel tewerkstelling in de toeristische sector in de totale tewerkstelling	Jaartal TSA		Aandeel tewerkstelling in de toeristische sector in de totale tewerkstelling	Jaartal TSA	
Polen*	1,1%	2002	Ierland	4,5%	2000
Tsjechië	3,4%	2006	Duitsland*	4,7%	2000
Zweden	3,7%	2006	V. Koninkrijk*	4,9%	2000
Nederland	4,1%	2006	Vlaams Gewest	6,4%	2010
Finland	5,4%	2001	Vlaams + Brussels H. G.	6,7%	2010
Denemarken	5,5%	2006	Brussels H. Gewest	8,1%	2010
Vlaams Gewest	6,4%	2010	Letland	9,0%	2004
Vlaams + Brussels H. G.	6,7%	2010	Slovenië	9,9%	2003
Portugal	7,8%	2004			
Hongarije	7,9%	2005			
Brussels H. Gewest	8,1%	2010			
Oostenrijk	8,2%	2007			
Spanje	12,0%	2004			

* Deze landen passen de toerismeaandelen toe op de tewerkstellingscijfers, wat maakt dat ze niet de tewerkstelling in de toeristische sector, maar enkel de toeristische tewerkstelling (deel dat door toeristen wordt geconsumeerd) in beeld brengen.

Bron: Eurostat manual volume 1 en 2, 2009, bewerking SVR.

¹⁵ We mogen dit in feite niet doen omdat het om verschillende vormen van tewerkstelling gaat en omdat we voor de zelfstandigen niet alle jobs in de toeristische sector in beeld kunnen brengen. Aan de andere kant wordt dit internationaal wel gedaan en moeten we onze cijfers kunnen vergelijken met cijfers uit andere landen. Daarenboven hebben we ook getracht om de cijfers zo eenvormig mogelijk te maken, zodat alle cijfers voor jobs te bekijken zijn als een momentopname: de waarde van tewerkstelling in de verschillende vormen op bepaalde dag in het jaar.

Op basis van de gegevens die we in de landenrapporten van de Eurostatnota's (Eurostat, 2009) vinden, kunnen we ook voor een aantal landen de link leggen tussen de totale output in de sector toerisme en de tewerkstelling. Op die manier berekenen we het totaal aantal jobs per 1 miljoen euro output en kunnen we niet alleen zien hoeveel jobs er worden gecreëerd in de sector toerisme, maar ook hoe productief we zijn. Wanneer we tellen in jobs gaat het natuurlijk niet louter om productiviteit, gezien meer jobs per miljoen euro output in een bepaald land ook kan betekenen dat er meer deeltijdse jobs zijn en niet alleen maar dat men minder productief is.

Met 8 jobs per miljoen euro output voor beide gewesten samen (en 7,8 en 8,1 jobs in het Brusselse Hoofdstedelijke en Vlaamse Gewest afzonderlijk) nemen we een middenpositie in tussen de landen waarvan we deze ratio ook konden berekenen. Sommige landen zijn productiever, zoals Denemarken, maar anderen zijn duidelijk minder productief zoals Tsjechië, Finland, Nederland en Portugal. Spanje haalt een score tussen de twee Belgische gewesten in, maar gezien ze in VTE tellen, zijn ze minder productief. Hetzelfde geldt voor Oostenrijk, dat ongeveer op gelijke hoogte komt van het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, als ook wij in VTE zouden tellen. In dat geval kwamen we voor het Vlaamse Gewest immers uit op een totaal van 5,9 jobs per 1 miljoen euro output. Voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest kwamen we uit op 6,2 jobs en voor beide gewesten op 5,9 jobs per 1 miljoen euro output.

Tabel 87 Het aantal jobs per miljoen euro output in de sector toerisme in 2010, in verschillende Europese landen die TSA-tabel 7 opmaakten

Landen met een volledige TSA, die op regelmatige basis wordt geüpdatet			Landen waar een eerste pilootstudie van de TSA werd opgebouwd		
Aantal jobs per miljoen euro output of bestedingen	Jaartal TSA		Aantal jobs per miljoen euro output of bestedingen	Jaartal TSA	
Polen*	4,58	2002	Ierland	1,23	2000
Denemarken	5,37	2006	V. Koninkrijk*	4,33	2000
Oostenrijk (FTE)	5,67	2007	Brussels H. Gewest	7,80	2010
Brussels H. Gewest	7,80	2010	Vlaams + Brussels H. G.	8,00	2010
Vlaams + Brussels H. G.	8,00	2010	Vlaams Gewest	8,07	2010
Spanje (FTE)	8,01	2004	Duitsland*	9,78	2000
Vlaams Gewest	8,07	2010	Slovenië	15,32	2003
Tsjechië	9,82	2006			
Nederland**	11,36	2006			
Finland	12,69	2001			
Portugal	19,37	2004			

* Deze landen passen de toerismeaandelen toe op de tewerkstellingscijfers, wat maakt dat ze niet de tewerkstelling in de toeristische sector maar enkel de toeristische tewerkstelling (deel door toeristen geconsumeerd) in beeld brengen.

** In de eurostatnota's was niet alle output voor Nederland ingevoegd, we hebben de gegevens dan uit de details van de Nederlandse satellietrekening gehaald (CBS, 2008).

Bron: Eurostat manual volume 1 en 2, 2009, CBS, 2009, bewerking SVR.

REFERENTIELIJST

CBS, Centraal Bureau voor de Statistiek (2008). *Toerisme in macro-economisch perspectief 2001-2006. Satellietrekening Toerisme*. Voorburg.

Eurostat, Statistical Office of the European Communities (2000). *Implementation Manual on Tourism Satellite Accounts*. Luxembourg.

Eurostat, Methodologies and working papers (2009). *Tourism Satellite Accounts in the European Union, Volume 1-4*. Luxembourg.

NBTC (2010). *Onderzoek Inkomend Toerisme 2009: de buitenlandse toerist uitgelicht*. Leidschendam: Nationaal Bureau voor Toerisme en congressen.

OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development (1991). *Manual on Tourism Economic Accounts*.

OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development (2000). *Measuring the Role of Tourism in OECD Economies: the OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment*.

Office for National Statistics (2010). *Travelpac 2010*. Office for National Statistics.

Steunpunt Toerisme en Recreatie (2011). *Pilootonderzoek naar daguitstappen van de Belg: Finale rapportage 01/07/2010 – 30/06/2011*. Brussel: Toerisme Vlaanderen.

Steunpunt Werk en Sociale Economie, *Vlaamse arbeidsrekening. Raming van het totaal aantal jobs. Nulmeting 2006*. Methodologisch rapport 5, p17-18.

Toerisme Vlaanderen (2012). *De recreatieve verblijfstoerist in de Vlaamse Regio's anno 2011 – profiel, gedrag, motivatie en bestedingen*. Heverlee: Significant GfK.

Toerisme Vlaanderen (2012). *De vakantieganger in commercieel logies aan de Vlaamse Kust 2011. Deel I: Globaal rapport*. Brugge: Westtoer.

Toerisme Vlaanderen (2012). *Kunststedenonderzoek 2011*. Brugge: WES.

Toerisme Vlaanderen (2011). *Toerisme in cijfers 2010*. Brussel: Toerisme Vlaanderen.

Toerisme Vlaanderen (2007). *De Vlaanderen-vakantieganger anno 2005: toerismecahiers*. Brussel: Toerisme Vlaanderen.

Toerisme Vlaanderen (2006). *Reizen met kennis van zaken. Mice-onderzoek in Vlaanderen en Brussel: Toerismecahiers*. Brussel: Toerisme Vlaanderen.

UNSD, United Nations Statistics Division & WTO, World Tourism Organization (2008). *2008 International Recommendations for Tourism Statistics (IRTS 2008)*.

UNSD, United Nations Statistics Division, WTO, World Tourism Organization, OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development & Eurostat, Statistical Office of the European Communities (2001). *Tourism Satellite Account (TSA): Recommended Methodological Framework*.

UNSD, United Nations Statistics Division, WTO, World Tourism Organization, OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development & Eurostat, Statistical Office of the European Communities (2008). *2008 Tourism Satellite Account (TSA): Recommended Methodological Framework*.

Weekers, K. (2012). De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: eerste proeve van toepassing van methode van satellietrekeningen, in: *SVR – Methoden en technieken*, 2012 (2). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. (2013). De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: tewerkstelling in de sector Toerisme in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2008 en 2010, in: *SVR – Methoden en technieken*, 2013 (2). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

WES (2011). *Reisgedrag van de Belgen in 2010. Commerciële reizen in Vlaanderen, naar macroproduct*. Brugge: WES.

WES (2011). *Reisgedrag van de Belgen in 2008. Eindrapport*. Brugge: WES.

WES (2011). *Reisgedrag van de Belgen in 2008. Tabellenboek*. Brugge: WES.

Westtoer (2011). *Tendrapport KiTS Kust 2005–2010*. Brugge: Westtoer.

Westtoer (2010). *Dagtoerisme aan de kust 2009, een stabiele pijler van het kusttoerisme*. Brugge: Westtoer.

Westtoer (2008). *Onderzoek naar gebruikers van vaste standplaatsen op kustcampings 2008*. Brugge: Westtoer.

Westtoer (2012). *Onderzoek naar het tweede verblijfsgebruik van vakantiewoningen 2011*. Presentatie persconferentie 21/09/2012. Brugge: Westtoer.

WTO, World Tourism Organization (1983). *Determination of the importance of tourism as an economic activity within the framework of the national accounting system*, report submitted to the General Assembly of the World Tourism Organization, New Delhi, 3 to 14 October 1983.

WTO, World Tourism Organization (1999). *Tourism satellite account (TSA): the conceptual framework*, document submitted to the Enzo Paci World Conference on the Measurement of the Economic Impact of Tourism, Nice, 15 to 18 June 1999.

